

LA REVISTA

QUADERNS DE MIL NOUCENTS VINT-I-SIS

ANY XII.—GENER·DESEMBRE

L'ESPLUGA

*"En l'ombrivola aubaga de Batera
al cor penetren d'obelisc de ge".*

Heu vist la cova? Joiell riquíssim de l'espeleologia metropolitana, que no passi sense nota tan preat descobriment, alegria dels exploradors de balms i estimbats.

Fantàstic de llums i estalactites marmòries i cristallines, l'avenc nou del Drac vell, enlluerna a dreta i esquerra. La *Spelunca latronum* era antany a les portes del temple de Jerusalem. Però avui l'espluga tota ella és un temple salomònic.

No podia mancar, al fons de la caverna, el llac de les fades. Verd, de dies, serva tota la nit la rojor de la posta: el vermell no es destenyeix mai, en les aigües de reflexos sanguinis.

El majordom deia a un convidat, bo i mostrant-li, tocant a la platja de ciment, la màquina refinada que despulla els banyistes.—No s'escolti pas els averanys que han fet córrer. Quin filàntrop no ha tingut murmuradors? Res de troballes malastrugues: esquelet penjat a una biga, mòmia d'avar sepultada en gerra d'unces, res de nocturns sanglots de vídua i cordes de suïcida.

Unic interessant, va ésser el cas de la coberta.

Anant-hi a plantar el drap, la firma constructora, una mà inconeguda li havia pres el lloc. Ja un altre drap amb lletres voleiava. Quina estranya facècia! Aquella firma no era pas la del constructor.

Apuntàrem amb llapis el nom intrús, que no era a l'Anuari. Era així com *Manel Tasel i Farrés*. Vostè el coneix? L'oficial de secretaria, va fer un vers dolent: —Si no es troba a l'Anuari, cerqueu-lo a la Bíblia!—I la mecanògrafa es va permetre:—Si no és de la firma constructora aquella raó social tal volta és la firma destructora.—Aquestes frases, dites sense gràcia, no van plaure gens.

Ja, en fi, és encesa la llar dels homes sols. Sultana de les flonjors d'orient, reina dels cors on l'oci és amat, Scheherazada assaja els seus filtres d'inducció, al palau màgic de les Mil i Una matinades.

I espera la prada verda l'àgil peu dels balladors. Un cop de mà, i es comença la dansa d'Ali Baba amb sos quaranta calabresos.

R. RUCABADO

CAPS DE PAPER

El ressò d'una conversa, l'estímul d'una lectura, la fecunditat d'una distracció, la peresosa preparació del poema o de l'estudi o de la novella que voldríem escriure: Heus aquí aquestes anotacions de cap de paper que amb tanta avidesa cercàvem els seus amics en els papers de Joaquim Folguera.

Avui en recollim algunes a l'atzar lliure de tota tria, per tal d'associar el seu nom a la continuïtat de LA REVISTA.

No hi ha res que surti tan a compte com fer favors als pobres.

Moltes vegades no hi ha res tan irrespectuós amb els Sants com les seves pròpies imatges.

El teatre francès dels darrers temps ha donat una prova de bon gust: ha prescindit de genis.

L'anècdota és l'absenta de l'esperit.

Alguns homes revelen la covardia d'esperit fent ironia d'ells mateixos per por a la ironia dels altres.

El despit és un gran professor d'energia.

Diuen que la literatura no fa viure. Es una absurditat parella a aquella altra:—No es viu de l'aire del cel. Hi ha home que va passant la vida amb injeccions de literatura. Si hagués de viure sens ella es moriria per a poder trobar en la mort aquell ambient literari que li faltava en vida.

L'impudor és enemic de la perversitat.

En trencar l'harmonia comença la immoralitat.

Desconfieu de la valor intel·lectual d'aquells homes que per tota mostra d'espiritualitat diuen que en el que ells entenen és en música.

Això: Els francesos, per més renovacions que imposin al seu esperit sempre tindran un feble per la gràcia i la facilitat. Debussy quan es distreu, fa melodia.

Moure's en un ambient gonflat de l'alè dels déus. (Homer).

...No confondre la realitat amb la veritat, ni aprofitar l'hora de la mort per a fer afirmacions.

No hi ha res tan vulgar com el no saber-se sortir de l'originalitat.

A desenrotllar aquesta suggerència de Twain: El mort que en el seu enterrament s'incorpora i s'assenta al costat del cotxer per veure el paisatge.

Això no és una sortida qualsevol, té la seva intenció...

L'esperit en vaga de l'assistent a l'enterrament que es posa per caprici en lloc del mort i pensa el que el mort hauria de pensar si no fos mort.

Si voleu perdre un home serè quan està en perill, digueu-li: —Vostè rai que té serenitat.

Recordem això de V. Hugo:

Les phrases sont des toiles d'araignée.

JOAQUIM FOLGUERA.

DEL POEMA TIZIANEL-LA

(TRES FRAGMENTS)

EPILEG A LES INSCRIPCIONS

Carles-Lluís, de què et val la força trepidant i guardada?
Ulls avesats a mirar les xifres gegants de les metes
i a endevinar en una volva la vela allunyada,
ulls fitadors i segurs, com us heu encongit!

Tòrax estrebador, narius tremolosos
que robàveu en amples respirs la joia casta de l'aire,
ara ensumeu el rastre
d'una *professional beauty!*...

Frontisses dels genolls avesades
al toc tens dels costats del cavall, avui us feu laxes
quan somica per l'aire una veu sàvia en mentides.

Tu que aimares la llum espaiosa,
el polsim i el refrec dels estadis
i l'esquitx de la mar fresca i tensa,
daleixes l'alcova lasciva d'aromes compostes
on s'ofeguen entre flonjos coixins el bel flac del novici
llençat a la fera carnal, la balba carícia
de l'embriac de vins cars
i el tropell malversat de la força guanyada
en l'ampla abraçada amb terres i mars.
Quin estadi tan pobre per a un Carles-Lluís!
Cavalca i fuig dels perills del teu moll reblanit.
"Per un cavall un reialme".

Mira i retorna't. Quan passes ran de la platja
l'onada frisa de saltar-te a la nuca
i, com el gos que porta la llebra retuda,
arrossegat-te dins mar perquè tornis
a punyir-la amb els remes en cadència
dins el rengle dels set camarades.

No sents un renill enfurit?

Es el teu cavall recançós de la seva sang britànic-alarba,
veient a punt d'enterrar l'orgull del seu amo
en la cora elegant d'una druda de prínceps.
Espolsa't la molla sevícia d'aquella presència!
El metall que llueix a la roda de proa del teu gussi esllanguit
és més alegre i gemat que l'ullet dels brillants en la càlida nit.

Torna a guarnir d'una ala d'escuma
cada flanc de la teva canoa-automòbil
i a projectar sobre l'espai verd i plata
el tomb cargoladís del teu cavall color de caoba.
Veig el taló refrenat i precís amb l'estrelleta argentina
i el tors astut i flexible que han domtat els cavalls
i fet fer guarnicions a les haques entorn la bola de fusta,
i el puny franc que sota la llinda augusta
teixida amb oreig de palmes dels cels cosmopolites
ha encaixat amb els campions dient-los germans.
Aquests lloms foren malaguanyats per fecundar una cortisana
i aquestes mans profanades
de furgar en uns cabells incitants
que encara guarden el palp de l'amant de la vetlla d'abans.

Torna a fer cara als elements governats. Mira encara
quin abrandar-se de sols venidors, quin tumulte de palmes
en les nines dels ulls dels cavalls de ta quadra.

Gira el cap i retorna't!

Corona el crenell de la casa amb el brill de les copes guanyades
i penja a les grans balconades
els tapissos heroics dels passats, que et facin memòria
de qui ets. L'home fort a la verge pubilla
i el nom honrat dels seus fills coronat de sa glòria.

L A C I T A

Era pel temps arrauxat com la druda
que el sol encaixa amb els punts cardinals
i a nit i dia fa parts més iguals
mentre que el cel a cad'hora es trasmuda
Sota el Passeig arborat de palmeres
tenen converses magnats forasters
i, fits els ulls en la sort dels corsers,
l'amo luxós i el jockey esllanguit
coven l'orgull de vinentes carreres.

Carles-Lluís, amb l'escalf de la nit
dutxat de fresc, veu les coses balderes
com en un ficte país esculpit.
Ja li ha passat la febrada de lluita.

Alçant el cap incisiu com el gall,
en una breu llambregada al mirall
renova el tremp de ses bones maneres.
Surt fresc i elàstic, sense aire de fuita;
mena el xarret, el detura a un revolt
i diu tres mots al lacai... Baixa sol.
Un borrissol d'albercoc esbiaixa
son pòmul; sota el capell d'ala baixa,
els seus grans ulls que fan ombra a un somriure
són recatats i una espurna traidors.

Cara-colrat, flanc eixut, de coll lliure
i d'ample muscle, té aquell agradós
esmunyiment mig alarb mig britànic.
Entra al palau on l'amor l'ha citat.
Però no el rep sinó un buit ple de pànic.
Res no li diuen porter ni criat.
Salons farcits on el luxe s'enutja...
Tres flors per terra...

Una olor de formol
que el seu sentit capgirat no rebutja
el fa seguir fins allà on el ressol
dóna als embans la llisor d'un celatge
i a l'embigat polideses de glaç.
—Brunz en sa vena, es corfon en son braç
el goig carnal que promet el missatge—

Però de sobte s'encanta el seu pas.

Per què et detures al frèvol ribatge
d'aquesta porta?...

Tres homes que mai
no veié junts, són al volt de la morta.
L'un recargolá un projecte, potser,
en son mostatxo vibrant de cobdícia,
l'altre du robes guerreres, i té
en la faç jove un lleu clap de malícia
d'haver de fer posat greu a la mort,
l'altre, amb el pàllid perfil un xic tort,
sembla vogar lluny de tots, en l'austera
mar d'ascetisme dels ulls, com un sant
esgarriat d'un retaule, mirant
enllà del món...

Vetlla el cos la cambrera.
Ell veu la morta com una llebrosa

que per escarní s'hagués coronat
dels cabells d'or de la dona formosa,
que al primer dia ja en fou encegat.
—Quin rar missatge de befa ha juntat
els quatre estranys?... Quina cita odiosa!...—
L'ha morta Déu, o el seu goig enganyat
que, per revenja de no poder haver-la,
ara mateix ha desfet i tacat
l'antiga carn de camèlia i de perla?...

Carles-Lluís pren un fred comiat
d'aquell retaule de gent encantada.
Calfred i fàstic rebutja i, mesell,
crida a l'ajut la seva ira guardada.
Riu de la mort i el món torna a ésser d'ell.

En el Passeig, els ventalls, les ombrelles
i els cavalls bescanvien un galanteig altern
i el tendal del fullatge trascola una llum de Sauterne.
Encara li tremola la vida al puny
menant els cavalls joves. No gaire lluny
s'allisa una mar d'òpal... Passen noies.

—La que ell triés li diria que sí.—

No en tria cap. Coronar vol de toies
les mil antenes del mar. El matí
brilla en sos ulls somrients i traidors amb un llustre de joies.
Ell té per núvia la vida sencera, sota el vel salabrós i lleuger del matí.

EPITAFI DE TIZIANEL·LA

Aquí jeuen les despulles
de la que en els combats d'Afrodita
fou rebatejada amb el nom de Tizianella.
Morí abans de la trentena
parallelament a una platja blana,
i Déu volgué endur-se'n sa beutat enlluernadora
encara abans de sa vida.
Que Ell li torni la immarcible beutat
en una vida millor
i prengui en pietat la seva ànima pecadora.
I vosaltres, humans, pregueu per ella,
i el que volgués condemnar-la
pensi primer que en una cosa o altra
és com ella pecador.

JOSEP LLEONART

LA LLOTJA

OBRA EN TRES ACTES

a *MANUEL REVENTÓS*

PERSONES

SENYOR ARNAU CLOSES

SENYORA ANNA CLOSES, LA SEVA MULLER

SENYORA AVELINA, LLUR FILLA

SENYOR DOMÈNEC, LLUR GENDRE

SENYOR EUSEBI HUMET

SENYOR MARTÍ

SENYOR PASQUAL

SEBASTIÀ

TOMÀS

UN ACOMODADOR

UNA SERVENT

Època de l'obra: 1925

ACTE I

Avantlletja d'un teatre d'òpera. La funció és començada. De tant en tant, arriben acords de l'orquestra i algun esgarip dels cantants. La porta (E) de l'avant-lletja s'obre i entren dos acomodadors, tot parlant.

TOMÀS.—I a ells, què se'ls en dóna. Mungen llaminadures i els papers, per terra; fumen i la cendra, la trobes escampada per tot arreu. No hi ha gent més deixada que la gent distingida.

ACOMODADOR.—I encara si aquí dins només mengessin i fumessin!

TOMÀS.—Ja veuràs! En les altres coses, no t'hi embranquis. Quan podem tancar una porta, darrera d'ella fem el que podem, tant si et dius Peret Sistacs, o ets un personatge...

ACOM.—El que tu vols dir que es fa darrera les portes, és l'única cosa una mica ben repartida que hi ha en aquest món...

TOMÀS.—No diré que no. Però hi ha molta barreja, saps? Has vist la Massana?

ACOM.—Li he obert la porta de la seva llotja.

TOMÀS.—Jo era al passadís quan entrava. Duia un perfum que feia posar vermell. Però això, encara! No t'has adonat qui l'acompanyava?

ACOM.—Aquell vell del 12.

TOMÀS.—El mateix. I quan jo he anat a obrir la del 12, la dona del vell, saps qui anava amb ella? El senyor Massana.

ACOM.—M'està bé.

TOMÀS.—I ara, surt a la sala, si tens un moment, mira el 12 i mira el 5. Eh? Buits. Fa deu minuts que són dintre i encara no ha sortit ningú a les llotjes.

ACOM.—Noi, ets més xafarder que la del guardarrobes.

TOMÀS.—Si tu sabessis què cosa és ser acomodador d'un teatre com aquest, on hi ha més de cent llotjes amb saleta interior com aquesta, no diries això. Si no vius la vida de cada una de les famílies dels abonats i dels propietaris, si ets una mica llarg d'aquí (*assenyala la boca*) ets home a l'aigua. En canvi si saps somriure discretament i passar un paperet i fer l'orni bo i vigilant, et fas una bona mesada sense necessitat de llogar binocles als pisos alts.

ACOM.—Per mi, l'acomodador ha d'obrir i tancar

les portes amb respecte, sense soroll. Ha d'ésser atent amb tothom i guanyar-se les propines amb les dignes funcions del seu càrrec.

TOMÀS.—Ets un home del temps de la Patti, tu. No saps aprofitar l'estratègica situació que t'ha brindat el destí. No veus que les llotjes són... com t'ho diria? Són... la vida de societat de debò. La gent viu aquí, en aquest interior, una vida seva, fosca, intrincada, íntima; i allà, fora, a la llotja, fa el paperot i simula una vida del tot distinta; la llotja és una exhibició d'una vida falsa; el viure de debò, la intriga i les passions deixades anar, són aquí dintre. Si saps aprofitar-te d'aquesta observació meva i tot restant al marge et fas l'imprescindible...

ACOM.—(*Escoltant defora*). Tu, ves, que vénen.

TOMÀS.—(*Sortint amb el seu company*). Jo faria de tu, una obra mestra d'acomodador.

(Resta sola l'escena. Es senten, apagats, els timbals i les trompes de l'orquestra. Al cap d'una estona entra (E) Tomàs, seguit de la senyora Arnau Closes i l'Avelina).

TOMÀS.—Em permeten les senyores... (*Elles li donen els abrigalls*).

ANNA.—Molta feina, aquesta nit, Tomàs?

TOMÀS.—No, senyora. Els dies que hi ha Wagner, només tenen tràfec als pisos alts.

AVELINA.—El papà no ha vingut?

TOMÀS.—No l'he pas vist, senyora. La llotja, l'he oberta jo. M'han advertit que havien arribat.

ANNA.—Sí que és estrany.

AVEL.—Deu haver entrat a la llotja dels Comes. Han promès l'Ernestina; ho sabies, mamà?

ANNA.—La sabatera estarà satisfeta. Si n'havia fet de coses per arribar-hi!

(Mentre dura la conversa, es van arranjant els cabells, els vestits, guaitant-se a un gran mirall que hi ha a la dreta, sobre una gran otomana tapissada de vermell).

TOMÀS.—Les senyores em necessiten?

ANNA.—(*Anant a la llotja (F)*). No, Tomàs.

AVEL.—Tomàs. Fes-me pujar una capsa de pralinés.

TOMÀS.—Sí, senyora.

(Se'n va. La porta del fons ha estat oberta. Es veuen, en el teatre fosc, vibrar els llums de gas,

abaixats, amb un glatiment desmaiats. Els sorolls de la sala es senten més distintament. Les dues senyores s'asseuen l'una al costat de l'altra, a la llotja).

ANNA.—Has vist? La russa encara no deixa el seu collaret. Aquesta dona sembla que porti hàbit. Em sé de memòria tots els llampecs dels seus brillants.

AVEL.—No miris de seguida. Però guaita la Marimon; veuràs com tinc raó.

ANNA.—Què?

AVEL.—Aquest vestit de tissú és el que va dur per la inauguració. Recordes?

ANNA.—Ah... sí!

AVEL.—La Teresina m'ho havia dit fa temps, que aprofitava les robes. A més li agrada anar escotada perquè se li vegi la berruga.

ANNA.—Si la tingués al nas, ja hauria visitat tots els especialistes.

(La porta (E) s'obre i entra el Sr. Arnau. Es un home vell, amb barba blanca. Té l'aspecte abatut, fadigat. El segueix En Tomàs).

ARNAU.—(Prenent-li la capsa i donant-li diners, malhumorat). Té. I procura que el senyor Humet vingui de seguida. Procura pensar-hi. No fugis, com sempre.

TOMÀS.—El senyor...

ARNAU.—Vés. Prou conversa.

(Passa per davant de la llotja i tanca la porta (F). Les dues senyores han vist que era ell. Resta profundament pensatiu durant una estona. Treu de la butxaca un llibret i l'obre, extraient-ne un paper que llegeix amb una intensa emoció. Després el posa dintre la seva cartera. Quan l'ha desat, s'obre la porta de la llotja i apareix la senyora Anna).

ANNA.—Què t'ha passat, Arnau?

ARNAU.—(Com despertant). Res... He vingut a peu...

ANNA.—Nosaltres et fèiem aquí ja. Acabes d'entrar?

ARNAU.—Sí.

ANNA.—(Fixant-se en el llibre). Ai! el meu llibret de Sant Francesc. Com ha anat a parar a les teves mans? I per què l'has dut aquí? Quant de temps que no sabia on havia anat a parar.

(El senyor Arnau la mira atentament, intensament).

ANNA.—(Aguantant l'esguard penetrant del seu marit). No crec que sigui una lectura que et

divertís gaire, però et seria bo. Un home sorrut com tu, una mica dèspota com tu, hi guanyaria força si aconseguís deixar-se influir per la tendresa de Sant Francesc.

(El senyor Arnau continua mirant-se-la. Ella no n'hi fa un gran cas. Passa a una altra qüestió).

He entrat perquè aquesta dona la trobo antipàtica. Té una manera de gesticular insuportable. (S'asseu).

Per fer El Vaixell Fantasma, encara hi ha força gent. Ja saps que han promès l'Ernestina, els Comes?

(Ell s'aixeca, com si estés fastiguejat).

Ens acompanyaràs a la sortida? L'Avelina ha de trobar-se amb En Domènec a la Maison Dorée.

(Ell s'encara amb ella i li mostra el llibret).

ARNAU.—No et recorda res, aquest llibre?

ANNA.—(Tirant-se un xic enrera, evocativa). Si em recorda coses dius? I tantes! Es un llibre que em va donar pel meu Sant una noia amiga meva, ja la coneixes, la Glòria. Quins records, Mare de Déu. Aquí, hi guardava, al Convent, les teves lletres... (Prenent-li el llibre). Veus? Aquí, a la tapa, i ningú no les podia trobar. Sempre hi tenia la darrera. Si en fa d'anys, Senyor! Sembla mentida que una cosa així, un llibre com aquest, insignificant, et desvetlli tantes, però tantes coses oblidades.

ARNAU.—(Tornant a prendre-li el llibre; amb un xic de sorna). Moltes, oi? I unes més bones que altres, eh? I també hi devies guardar lletres que no eren meves, eh?

ANNA.—(Posant-se seriosa, però absent). Ja saps que tu ets l'únic home que he estimat.

ARNAU.—L'ideal de la teva vida... la illusió de la teva joventut. (Esclafant-se). Quan tenim tot el cap blanc i les mans tremoloses i una mica de gep, aquestes paraules cobren una ridícula importància, no trobes? No et semblen com joguines espatllades, inútils, que ara ja no et diuen res?

ANNA.—(Alçant-se). Per mi sí, encara guarden sentit aquestes paraules. Al teu costat he estat molt feliç.

(Ell la mira altra volta).

ARNAU.—Te'n burles?

ANNA.—I ara! Estàs molt estrany aquesta nit. Per què has de suposar que et dic això en so de burla si ahir t'ho deia i t'ho creies?

ARNAU.—No totes les coses són iguals tots els dies.

ANNA.—(*Acostant-se-li*). Què t'ha passat avui? Quin home ets! No mataràs mai en tu aquesta ràbia que et domina quan les coses no es dobleguen de la manera que vols. Què t'ha passat, avui?

ARNAU.—(*Amb un xic d'amarguesa*). Ja saps que sóc un llunàtic.

ANNA.—(*Duent-lo cap a l'otomana i fent-lo asseure*). Ets més que això. Un ambiciós. I què més podries desitjar? Tens una situació immillorable, una família que t'estima, vius sense altres mal-de-caps que els que tu mateix et busques.

ARNAU.—(*Alçant-se*). Vosaltres, les dones, sou cautes i perilloses. Mentre us parlen d'una cosa concreta, vosaltres feu salts d'acròbata pels costats.

ANNA.—I ara?...

ARNAU.—Sí. I mira, és preferible que si no vols dir-me què et recorda aquest llibre, ho deixem córrer per avui. No vull parlar en va. Un altre dia serà.

ANNA.—Què vols dir amb tota aquesta lletania de mitjes paraules? Anava a dir-te el que aquest llibre evocava en mi i tu mateix es pot dir que m'has fet callar.

ARNAU.—T'he fet callar? Sí? Devia tenir la impressió que mentiries.

ANNA.—Mentiria. Aquesta nit estàs adorable!

ARNAU.—Ja és això, ja és això, el que vull dir; mentiries. Hi ha dues maneres de mentir. Una la mentida vulgar, la cosa incerta i l'altra, la mentida per omissió. La cosa que es té aquí, que s'acut aquí, amb força, com una acusació i que no obstant es rebutja, es calla, s'amaga.

ANNA.—Arnau! Si no tingués por de donar-te una mala estona i de fer-te enrabiard com acostumes, et diria una cosa una mica forta.

ARNAU.—Em penso que a no trigar molts dies ens haurem de dir coses molt fortes tu i jo. (*Han restat tots dos mirant-se fixament*).

ANNA.—(*Prenent una resolució, va a la porta (F)*). Et deixo. Ens enfadaríem i seria llàstima donar un espectacle. Et veig massa excitat, tu sabràs de què.

ARNAU.—Un espectacle. Tens raó. Les coses nostres és millor qu no surtin de nosaltres.

(*La senyora Anna ja és a la porta (F) i l'ha oberta*).

Anna!

ANNA.—(*Tornant a entrar i tancant la porta d'una revolada*). No cridis! Et deuen haver sentit de tot el teatre!

ARNAU.—Escolta. Vols dir que totes les nostres coses han estat sempre només nostres?

ANNA.—Què?

ARNAU.—Que no ha sabut mai ningú res del que em passava a mi, ni del que et passava a tu, ni del que ens passava a tots dos?

ANNA.—De què?

ARNAU.—De...

(*S'obre la porta (F) i surt Avelina*).

AVEL.—Què teniu? Per què has cridat?

ARNAU.—Vés, vés, tú.

AVEL.—Tant m'estimo. A més s'acaba l'acte. Però, què teniu?

ANNA.—(*Es deixa caure en l'otomana, plorant*). Res, que el teu pare està incomprendible.

ARNAU.—Oh! oh! oh! la llagrimeta! Si comença la llagrimeta estem perduts.

AVEL.—(*Anant vers la senyora Anna*). Vaja, vaja; no feu escenes. Pot entrar algú i...

ARNAU.—Entrar algú? Sempre el mateix. No cri-dem, que ens pot sentir algú; no ploris que et pot veure algú; sempre aquesta ombra d'algú que ens obliga a viure, a riure i a plorar clandestinament.

(*Es senten aplaudiments*).

AVEL.—Ja han acabat el primer acte. Apa, mà, no et prenguis les coses així, cuita. (*Agafa una borsa de teatre i li arranja la cara, sollicitament*).

ANNA.—Deixa, deixa.

AVEL.—Però, què us ha passat?

ANNA.—Si ni jo ho sé... Es posa a parlar, a parlar, sense dir res...

AVEL.—Sembla mentida que dues persones com vosaltres encara es barallin així...

ANNA.—Des que tu et vares casar no havíem disputat mai... però avui no sé, no sé què té.

(*Torna a plorar*).

ARNAU.—Mira, potser que us en anéssiu.

AVEL.—Vaja, mà, vaja. Vols que ens en anem?

ARNAU.—Sí, aneu, aneu.

ANNA.—(*Alçant-se*). Anem.

AVEL.—No, ara, no. Deixeu que comencin el segon acte. Se't veurien els ulls vermells...

ARNAU.—S'ha d'evitar l'espectacle que deies tu. (*Entra el senyor Humet*).

HUMET.—Diu que em vols veure? Ah! Bona nit. (*Saluda les dues dames*).

Hola, Avelina. I el teu marit?

AVEL.—Hem de passar-lo a buscar després.

HUMET.—Ui, quins ulls de mal de cap fa la senyora Closes; què et passa?

ANNA.—Aquest, que té rampells.

HUMET.—Bé; però què tens?

ARNAU.—(*Gairebé a part*). T'he cridat precisament per parlar-te'n. (*Avelina torna a la llotja i tanca la porta. Fan irrupció a l'avantllotja els senyors Pasqual i Martí*).

PASQUAL.—(*Entrant*). Amb permís. (*Va a la senyora Anna i la saluda. Martí fa el mateix. Tots dos s'esclafen de riure*).

MARTÍ.—Perdoni'ns senyora, però venim escandalitzats. El cas s'ho val. Figurin-se que... (*S'esclafa*).

PASQ.—Respira, respira abans... Ja els ho diré jo.

MARTÍ.—Faci's càrrec, senyor Arnau, que aquest diantre de Tomàs, que sap totes les històries de totes les famílies de Barcelona...

ARNAU.—(*Molt seriós*). Totes?...

PASQ.—Totes; les fallides, els amors, els odis, els afers a mig tractar, el preu de les perles i les vides, miracles i intencions de tots els abonats i propietaris.

MARTÍ.—I avui, entre aquest i jo l'hem enxampat practicant el seu ofici de tafaner...

HUMET.—Ah!... i li heu picat els dits?

PASQ.—No hi ha hagut manera. Així que veu que l'hem sorprès ens diu: "Procurin que aquell senyor vell del 12 no s'acosti per la seva llotja. Altrament el Sr. Massana que és amic de vostès es trobarà en una situació compromesa".

MARTÍ.—Aquest ho explica amb massa calma. Senzillament, senyor Arnau, a vostè que li agraden aquests *vaudevilles* de la vida mundana...

ARNAU.—A mi?

MARTÍ.—A vostè, a vostè; disposi's a fruit. En Tomàs ha descobert que mentre el Comte italià que té llogat el 12, passa les estones a l'avantllotja del senyor Massana, aquest mata el temps a l'avantllotja del Comte italià. Durant aquestes estones d'intercanvi una i altra llotja resten desertes. I En Tomàs, ara al 12, ara al 5, vigila quan aproximadament creu que acabarà la funció...

PASQ.—No la de la sala, eh, senyor Arnau?

MARTÍ.—...I llavors els tusta a la porta de la llotja per advertir-los i desapareix.

PASQ.—Així vetlla pel bon nom d'ambdues famílies.

ARNAU.—I després ho va a explicar a tothom.

MARTÍ.—Que ens ho expliqui a nosaltres, no té res d'estrany. A més la qüestió és que no arribi a coneixement de l'interessat. I no hi ha res tan fàcil.

PASQ.—Aquestes coses costen tant de creure... i de veure!

ARNAU.—I a les seves espatlles convertiu el pobre enganyat en un titella i el llenceu d'una llengua a l'altra...

MARTÍ.—Nosaltres, senyor Arnau, nosaltres. No vingui ara a fer escarafalls.

PASQ.—Ho diu perquè hi ha la Sra. Anna aquí...

HUMET.—Tenen raó, Arnau; força que t'han agradat sempre aquestes històries d'alcova.

ARNAU.—M'han agradat, m'han agradat? Doncs no feia bé i ara ho reconec...

MARTÍ.—No em negarà, de totes maneres, que aquesta combinació de quatre en dues llotges, és una cosa divertida.

ARNAU.—Sí; tot el que vulgueu; fa riure, fa riure molt, fa rebentar de riure! Però després gosareu donar la mà a l'un i a l'altre.

MARTÍ.—Per què no?

ARNAU.—I passareu com grans amics d'En Massana i la seva dona.

MARTÍ.—No hi veig res de mal.

HUMET.—Fa quatre dies que tu inflaves bombes com aquestes que ara vols rebentar.

ARNAU.—I si ara crec que és deshonest, que és una infàmia viure comentant la vida privada dels altres, viure rabejant-se en els pecats i en les febleses entre homes i dones, si ara crec que això és una cosa que no us vull dir perquè sou amics meus... em sembla que no ho he de callar.

PASQ.—Vaja, vaja. Ens vol aigualir la festa el senyor Arnau.

HUMET.—Doncs què vols? que ho diguin als interessats?

ARNAU.—No ho sé. Potser no, però d'això a fer-ne una festa com En Martí i En Pasqual...

MARTÍ.—I vostè mateix fins avui.

ARNAU.—(*Encarant-s'hi*). Per què fins avui? Qui li ha dit a vostè que fins avui precisament no m'han repugnat aquestes converses, no he trobat indigne d'empastifar pel carrer l'honor de la gent que ja té prou desgràcia amb la seva pena. Qui li ha dit que avui precisament començo a ésser un home honorable.

MARTÍ.—Per nosaltres ho ha estat sempre, senyor Arnau. No s'ho prengui d'aquesta manera.

ARNAU.—(*Més enfadat*). És que trobo intolerable això que feu. Per vosaltres era honorable

quan feia cor a les vostres zafarderies i parlava de la virtut de les dones i de l'honor dels homes com si fos un objecte de joc, de burla i de xirinola. I quan vull evitar que es malparli de les dones d'uns amics, que són companys nostres, que viuen gairebé cada dia una estona amb nosaltres, llavors em trobeu estrany, potser i tot una mica ridícul, potser...

HUMET.—No t'ho prenguis així, home, no t'ho prenguis així!...

ARNAU.—N'estic tip, n'estic cuit, ja en tinc prou! Per aquesta gent que ens volta no hi ha ni una dona pura ni un home que no sigui enganyat.

MARTÍ.—Senyor Arnau, vostè exagera. Tots els presents podem anar amb el cap ben alt.

ARNAU.—Això ho diu de nosaltres perquè ens té al davant, però qui ens assegura, a cada un de nosaltres, que si ens en anéssim no se'n riurien acusant-nos d'alguna d'aquestes baixeses.

PASQ.—Faci el favor, faci el favor. Vostè va massa lluny, senyor meu. Encara hi ha respecte a les persones.

ARNAU.—I què hi ha d'haver!...

MARTÍ.—Vaja, hem parlat en un moment inoportú, Però tingui per ben entès que hi ha molta gent que sap del cert que darrera d'ella ningú es permet escarnir el seu nom.

ARNAU.—(Encarant-se amb En Martí). Vostè? Es capaç de dir-ho vostè? Sap ben bé que darrera seu no és objecte de la riota de tots nosaltres? (En Martí està astorat). Doncs, llavors no parli, home, llavors calli, que ja veu que tots estem en el mateix perill de les males llengües...

PASQ.—Això no està bé, senyor Arnau.

MARTÍ.—Em sap greu que s'hagi acalorat fins al punt de...

ARNAU.—Han de mirar el que diuen, que ja són prou grans...

MARTÍ.—(Perdent la paciència). Ja veurà, senyor Arnau, jo parlo com me ve bé i no segons l'humor de vostè.

(El Sr. Arnau va decidit a la porta i l'obre de bat a bat).

ARNAU.—Aquí l'esperava: faci el favor d'anar a parlar fora de casa meva.

(En Martí resta més astorat encara).

PASQ.—(A la senyora Anna). Senyora, bona nit tingui.

(La senyora Anna li dona la mà).

MARTÍ.—Bona nit, tothom.

(Surten tots dos).

ANNA.—(Així que són fora, alçant-se). Ah! això és inaguantable... aquesta violència, Senyor!

ARNAU.—La cosa inaguantable són les converses d'aquesta gent. Tot el dia la mateixa cançó.

ANNA.—Hi dónes massa importància, estàs massa excitat. Per què sorties de casa!

ARNAU.—Ah, ba! (Anant a seure).

ANNA.—(Al senyor Humet). Vols dir a l'Avelina que ens en anem?

HUMET.—(Treu el cap per la porta de la llotja). Avelina!

ANNA.—(Vestint-se). Vols venir amb nosaltres, Arnau?

HUMET.—Estàs excitat! Es millor que vagis a dormir.

ARNAU.—He de parlar amb tu.

HUMET.—(Veient l'Avelina que surt). La teva mare vol anar-se'n. Voleu que us acompanyi?

ARNAU.—No. Tu, resta, he dit.

HUMET.—(Ajudant les senyores). Alabat sia Déu!

AVEL.—(Duent a part el seu pare). Però què tens? Què tens, perquè no puguis contenir el teu humor ni fora de casa?

ARNAU.—Adeu, adeu, Avelina. Tu no hi entres per res en aquestes coses. (La besa).

AVEL.—Està bé. Anem, anem, mamà.

ANNA.—(A Humet). No el deixis. Enviarem En Domènec de seguida.

HUMET.—Podeu anar soles?

AVEL.—Sí. Travessarem els passadissos de pressa. Allà dintre tens bombons, Eusebi.

HUMET.—Gràcies.

LES DUES SENYORES.—Adéu, papà. Adéusiau.

(Ell els fa un gest amb les mans).

HUMET.—(Tancant la porta). Es bogeria, Arnau?

ARNAU.—Tant de bo.

HUMET.—Però, què et passa?

ARNAU.—Una cosa terrible.

HUMET.—Puc saber-la?

ARNAU.—Seràs tu el primer a qui la diré. Però em fa tant de mal, tant, tant, que gairebé no sé si trobaré paraules que em serveixin per a dir-te...

HUMET.—Comences amb un to massa dramàtic.

ARNAU.—Mira, Eusebi, hem de parlar-nos amb el cor obert, o, si no, no començaré. L'amistat de tots dos és gairebé més vella que nosaltres mateixos. Els pares eren amics, els avis eren comanditaris. Les nostres dues famílies sempre s'han estimat i ajudat en tot.

HUMET.—Bé, bé. Trobo el preàmbul massa dra-

- màtic. Vols dir que no seria millor anar al gra?
- ARNAU.—Què series capaç de fer per mi?
- HUMET.—(Rient). Home, francament, no he pensat mai que em poguessis demanar un sacrifici desesperat.
- ARNAU.—Però, el faries?
- HUMET.—(Sobradament seriós). El faria. Endavant.
- ARNAU.—(Emocionat). Va bé. Et crec. (Pausa). Mira, Eusebi, avui és el dia de la meua vida que he tingut esment de la meua solitud.
- HUMET.—Sempre has dit que ho senties i que això feia la teua força.
- ARNAU.—Es un lloc comú. Avui, sobradament, per un gran drama de la meua vida que s'ha obert davant meu, he vist que jo no era pas tan fort com me creia. Mirar la gent de reüll, tractar tot-hom des de molt en l'aire és un gran plaer pels vanitosos com jo, pels triomfadors per herència, però quan un s'enfronta de sobte amb la vida cara a cara, quan arriba un fet que et surt de trascantó i te'l trobes davant, com un monstre amb una rialla sarcàstica, que et mira i et fa burla i comprens que la teua vida, la teua felicitat, tot tu, que et creies replegat en tu mateix, posseint tot el que podria valer-te i interessar-te, tot això és un xic en mans de cadascú, en les teves mans, en les de l'Avelina, en les de l'Anna, en les dels innombrables Martins i Pasquals que hi ha pel món, llavors, com vols que estigui aquesta nit, eh? com vols que estigui?
- HUMET.—Explica't.
- ARNAU.—Jo he pensat tot seguit en tu. En qui podia pensar, sinó en tu?
- HUMET.—Gràcies.
- ARNAU.—I... vet aquí. (Està emocionadíssim).
- HUMET.—En què puc servir-te?
- ARNAU.—Mira... és molt delicat, sents, molt. Em trobaràs ridícul, maniàtic, exagerat...
- HUMET.—Escolta, Arnau. Vols dir que no fóra millor que t'acompanyés a casa?
- ARNAU.—No.
- HUMET.—Estàs tan nerviós...
- ARNAU.—No, no, no. Escolta'm. Després faré el que vulguis.
- HUMET.—Endavant, doncs. Però diga-ho tot seguit per fort que sigui. T'emociones massa.
- ARNAU.—De tu necessito un favor molt gran.
- HUMET.—(Un xic impacient). Fet, no en dubtis.
- ARNAU.—M'has de dir, sense cap mena de subterfugi, sense eufemismes, sense contemplançons,
- com si no se te'n donés res la meua felicitat, ni el meu nom, ni res: què diuen la gent de mi? (El senyor Humet resta estranyat).
- HUMET.—Anem a casa, anem, anem. Tens els nervis fets malbé, anem. (S'aixeca i vol fer alçar el senyor Arnau).
- ARNAU.—(Desprenent-se del senyor Humet). No, home: el que et dic, t'ho dic ben serenament. Et pregunto què diu la gent de mi?
- HUMET.—Però, home, què vols que diguin! Que ets un home sorrut, enèrgic, potser una mica fanfarró del teu poder i de la teua fortuna, però un cor d'or, dels que en corren pocs.
- ARNAU.—(Somriu lleugerament). Versió favorable, informe amistós. M'està bé. Ara l'altra versió. La de l'indiferent, entens? O millor, la xafarderia, m'entens? Aquelles coses que es diuen a mitja veu, aquelles coses que només es diuen a darrera de l'interessat, m'entens?
- HUMET.—Ets boig! Mai no he sentit a dir res que tu no poguessis sentir.
- ARNAU.—Ba! No facis el generós; pensa que m'excita més pensar que m'enganyes del que m'excitaria saber la veritat. No s'ha parlat de coses gruixudes de mi, d'alguna conxorxa amb algú? De coses com una estafada, entens? Un deshonor? Vaja, Eusebi, vinga, com un amic, com un germanet, com un germà de debò que em fossis.
- HUMET.—Res, no he sentit a dir mai res que et pogués ofendre.
- ARNAU.—T'equivoques. Et penses que si ara m'ho diguessis jo començaria a cridar, a balladrear, que cauria sobre l'otomana amb els ulls fora del cap, mig desfet, aclaparat, mort. No, no, no ho creguis.
- HUMET.—Et dic que mai no he sentit a dir res.
- ARNAU.—Em faries un servei tan gran si m'ho diguessis. Fóra la prova d'amistat més gran que m'hauries donat en la teua vida.
- HUMET.—Però, Arnau, en nom d'aquesta amistat no m'obligaràs pas a empescar-me una mentida per fer-te callar.
- ARNAU.—(Parat i neguitós alhora). Es clar, no. Si no has sentit a dir res...
- HUMET.—Res en absolut, llevat de les petites coses que ja t'he dit.
- ARNAU.—Llavors, com ho faré per saber-ho?
- HUMET.—I d'on t'ha vingut aquesta mania?
- ARNAU.—No, no és mania, ja t'ho explicaré... Necessito, per a dir-t'ho, calmar els nervis, que, a desgrat de la vellesa, encara tiven i s'aval-

ten i em torturen. Estic descentrat; hi ha en mi un garbuix d'idees que lluiten les unes amb les altres. Hi ha una tradició que m'aconsella una actitud i un temperament que me n'imposa una altra. No et desitjo que mai pateixis com jo en aquests moments.

HUMET.—I puc saber per què?

ARNAU.—Sí, tu pots saber-ho. A més, suposo que altres fora de tu ja deuen saber-ho. Aquestes coses no poden mai amagar-se totalment, és el foc més encès i, per tant, el fum surt per una escletxa o altra.

HUMET.—I què és?... Em tens neguitós, parla d'una vegada.

ARNAU.—Aquest matí En Berenguer, del Consell dels Ciments m'ha vingut a veure. Hem estat parlant de mil coses. És un home trempat, bon vivand; s'ha allargat la conversa fins al mig dia i com que jo no volia sortir hem pres l'aperitiu plegats a casa. La conversa ha caigut sobre les lectures de joventut. Jo li he dit que quan era noi llegia "Els tres mosqueters" i "Vint anys després", i feia damunt del mapa de França l'itinerari que seguien els protagonistes, i un esquema dels esdeveniments. Era una mena de joc que m'agradava molt. Tu ja ho sabies. Doncs bé, jo li he dit: "Ara li ensenyaré les anotacions que feia. Les pàgines són plenes de notes al marge." Vaig a la biblioteca, pujo l'escaleta, trec un volum de "Vint anys després"; han sortit aquelles bestioletes que viuen en les biblioteques i de sobte cau a terra, de dintre del gros volum de Dumas, aquest llibret... (Cerca per les butxaques i treu el llibret).

HUMET.—(El pren). Les Floretes de Sant Francesc...

ARNAU.—Això mateix: les Floretes de Sant Francesc. I jo que el fullejo, inconscientment. I dintre de les pàgines trobo (Butxaqueja) aquest paper (treu la cartera).

(En el mateix moment s'obre la porta de l'avançat llotja i entra En Domènec).

HUMET.—Hola, Domènec!

ARNAU.—La teva dona i l'Anna són a buscar-te a la Maison Dorée.

DOME.—Ja les he trobades i m'han dit que vingúes a recollir-lo.

ARNAU.—No n'hi ha cap necessitat.

DOME.—De totes maneres...

ARNAU.—Et dic que em deixis estar... si te'n vols anar t'ho agrairé.

HUMET.—Home, Arnau. En Domènec ha vingut obeint el que li han dit la teva dona i la teva filla. És injust de tractar-lo així.

ARNAU.—Potser sí (Colpeja l'espatlla de Domènec, amablement). Però és que m'enervo, saps, quan em tracten com una criatura o com un vell.

HUMET.—Ni tu ni jo podem passar-hi, per això, oi?

DOME.—Així, volen que me'n vagi?

HUMET.—No, Domènec, sortirem tots plegats.

ARNAU.—(Mirant-lo). Llavors, aneu-vos-en vosaltres dos, jo no vull moure'm encara. Pots fer una cosa, Domènec, quan sigueu a casa, m'envieu el cotxe.

DOME.—Elles ja són a casa. Jo me n'aniré a peu i el cotxe pot esperar a vostè.

ARNAU.—M'està bé. (Veient que el senyor Humet es prepara per sortir). És a dir que te'n vas?

HUMET.—Sí, procuro arranjar la injustícia que fas a En Domènec. Trobo que no val a tractar-lo així...

ARNAU.—Llavors...

HUMET.—Demà aniré a casa teva i acabarem de parlar.

ARNAU.—T'espero al matí.

HUMET.—Està bé.

ARNAU.—De bon matí, eh?

HUMET.—De bon matí.

DOME.—Adéu, papà.

ARNAU.—Adéu, noi.

(Surten el senyor Humet i Domènec. El senyor Arnau està aixafat, a l'otomana. Es senten els sorolls de la música; la claror que venia del teatre ha minvat considerablement).

(Entra Tomàs).

TOMÀS.—El senyoret m'ha dit que fes avisar el cotxe quan el senyor volgués.

ARNAU.—(Alçat-se). Doncs, té, ara pensava anar-me'n a sentir Wagner.

(Tomàs s'apressa a obrir-li la porta. (F) En ésser a la porta, el senyor Arnau s'atura).

Fa poc que aquí dintre hi ha hagut una conversa una mica picada entre uns altres senyors i jo. Entre ells hi havia el senyor Humet que acaba de sortir. S'ha dit que tu eres el més batxiller de tots els acomodadors i que sabies les històries dels clients de la casa...

TOMÀS.—Els senyors han estat molt amables, com sempre; però, evidentment, exagerats.

ARNAU.—(Interrompent-lo). Prou comentaris. Compleixo un encàrrec que m'ha fet el senyor

Humet: demà al matí et vol veure per parlar amb tu. Serà a casa meva, a les onze. T'hi esperarà.

TOMÀS.—A casa de vostè? Procuraré pensar-hi.

ARNAU.—Què fas amb la porta oberta?

TOMÀS.—El senyor ha dit que volia anar a la sala.

ARNAU.—Saps on me'n vaig, doncs?

(*En Tomàs l'ajuda a posar-se l'abric*).

TOMÀS.—Hi ha tants llocs per anar!

ARNAU.—Doncs me'n vaig a un lloc on no he estat en ma vida: a passar la nit a un cabaret.

TOMÀS.—(*Parat*). El senyor?!... que s'hi diverteixi força.

(*El senyor Arnau surt*).

TELÓ

ACTE II

L'antesala del despatx del Sr. Arnau.

(*Ell, jeu, amb el mateix vestit de la nit precedent, damunt d'un sofà. Du el coll descordat, la corbata desfeta damunt la camisa. Un llum verd crema sobre d'una taula. La resta és a les fosques. Les cortines que hi ha a l'esquerra priven del tot l'entrada de la llum. Es tard del matí. El Sr. Arnau dorm, evidentment. Silenci. Al cap d'una estona, tusten la porta*).

UNA VEU.—Senyor! (*Més fort*). Senyor!!

ARNAU.—(*Alçant-se amb un xic de sobresalt*).

Eh? què? què?

UNA VEU.—Hi ha gent que espera el senyor. Què vol que diguem?

ARNAU.—(*Silenciós. Reconstrueix, sens dubte, tot el que ha fet des que sortí del teatre fins ara*).

Espera't. (*Es troba la boca gruixuda, desagradable, i fa esforços per suavitzar-la. S'adona que penja del seu coll la corbata i que va tot desmanegat. Treu el rellotge, l'acosta al llum verd*): Les onze! (*Va a la finestra i tira les cortines. La llum entra amb esplet. Resta un moment davant dels vidres, esguardant al de fora, la llum, el cel... qui sap? Ell mateix deu mirar-se profundament. De sobte treu el paper de la cartera i el llegeix. Després pren una resolució. Desa el paper, s'arranja el coll, la corbata, el vestit i truca el timbre. Quan ve la servent*). Qui espera?

SERVENT.—Bon dia tingui, senyor. La senyora

ha anat a casa de la senyoreta Avelina. Ens havia dit que no el cridéssim fins que vostè...

ARNAU.—Qui espera?

SERV.—Uns senyors estrangers que varen venir fa dies. Els acompanya el Sr. Riambau.

ARNAU.—Avui no els puc rebre. Estic malalt. Qualsevol excusa. Qui més?

SERV.—En Sebastià, el de la porteria de la torre.

ARNAU.—Què vol? (*La servent alça les espatlles*).

Que torni més tard. Qui més?

SERV.—Ningú més, senyor.

ARNAU.—Vindrà un home, un home vell, que es diu Tomàs. Fes-lo passar de seguida. També vindrà el Sr. Humet. Avisa'm abans no passi.

SERV.—Està bé, senyor. (*Surt. El Sr. Arnau, amb una gran nerviositat, va a la finestra, etc., etc. Per fi, truca*). (*Quan ve la servent*). En Sebastià. (*Al cap d'una estona entra En Sebastià*).

SEBASTIÀ.—Ave Maria Puríssima!

ARNAU.—(*Veu alta, un xic enrogollada*). Entra! Entra! Entra!

(*Sebastià tremola com una fulla*).

SEBAS.—He sabut que el senyor no... que ha vingut... que ha passat mala nit...

ARNAU.—Vinga! vinga! apa!

SEBAS.—El senyor Arnau es troba bé?

ARNAU.—Què et porta? Tu i els teus no veniu sinó per demanar.

SEBAS.—Fa molts anys, senyor, que no havia pujat a destorbar-lo...

ARNAU.—Però l'última vegada que ho vas fer, prou devies demanar-me alguna cosa. No veniu sinó per pidolar!...

SEBAS.—El senyor ens té prohibit que...

ARNAU.—Hm... què et porta?

SEBAS.—(*Fent un esforç*). Casem la Teresina!

ARNAU.—Qui és la Teresina?

SEBAS.—La noia, la noia mitjana.

ARNAU.—Una de les teves innumbrables filles. Quantes en tens?

SEBAS.—Tenim cinc noies i tres nois.

ARNAU.—Vuit fills, ja? Quina barra! I tots a les meves costelles, eh? Vull dir que tots deuen menjar a la meva menjadora, oi? D'aquesta manera comprenc que no us hi penseu gaire...

SEBAS.—(*Tímid*). Els envia Déu, senyor!

ARNAU.—Hipòcrita! (*Després d'una lleugera pausa*). Endavant. Vinga, home, apa.

SEBAS.—(*A punt de plorar*). El senyor té una manera de dir les coses que...

ARNAU.—Es que et penses que tinc temps per perdre? Et creus que sóc aquí per a rebre't a

- tu i a la Carme i a En Pau i a la Ramona i a tot el servei de casa? Has de dir-me una cosa? Doncs vinga. Però tu entres, "Ave Maria Puríssima". Dius tres paraules: "Déu ens envia els fills!"... Amb mi no gastis romansos, ni em prenguis per ximple...
- SEBAS.—El senyor... (*Inicia la retirada*). Perdonarà... (*Mig plora*).
- ARNAU.—Si, vés, vés, i que et tanquin. Quin neu-la! A veure? A què has vingut aquí..., apa, a què?
- SEBAS.—(*Llagrimejant*). A dir al senyor que la Teresina se'ns casa.
- ARNAU.—M'està bé, a mi. No hi tinc res a dir.
- SEBAS.—I...
- ARNAU.—Què més?
- SEBAS.—(*Fent un esforç*). Que si el senyor ho permetés, viurien a la caseta del jardí que dona a la carretera.
- ARNAU.—Ui, ui, ui! D'això en parlarem una altra estona. Qui hi viu ara a la casa aquesta?
- SEBAS.—Ningú.
- ARNAU.—M'està bé. Adéu.
- SEBAS.—(*No movent-se*). Gràcies, senyor.
- ARNAU.—Què vols més?
- SEBAS.—Me sap molt greu, però...
- ARNAU.—Què hi ha més?
- SEBAS.—Amb el jornal meu... el gendre treballa també a la torre... Si pogués donar-li alguna cosa cada setmana...
- ARNAU.—No cobres, tu?
- SEBAS.—Fa molts anys que no he demanat res. El senyor em fa massa respecte, i no he gosat demanar-li res. Ara ho necessito, pensi que si visquessin els seus pares, que havien servit els meus de pares i els meus avis...
- ARNAU.—Aquesta constància nostra a deixar-vos estar amb nosaltres t'hauria d'obligar a conformar-te amb el que tens.
- SEBAS.—Però si amb prou feines...
- SERVENT.—(*Entrant*). Senyor!
- ARNAU.—Què hi ha?
- SERVENT.—El senyor Humet acaba d'arribar.
- ARNAU.—Fes-lo entrar. (*Va cap a la porta a cercar-lo ell mateix. Quan torna, En Sebastià encara no s'ha mogut de lloc*). Què fas aquí encara? Ja en parlarem una altra estona, apa! (*Sebastià se'n va tímidament*).
- HUMET.—Veig que aquests nervis encara boten. Com et trobes?
- ARNAU.—Bé. Seu. Acabo de despertar-me. He dormit en aquest sofà. No sé de quina manera he entrat aquí aquesta nit. M'he despertat i he tingut un sust! I quin malestar!! La boca gruixuda, he dormit vestit i m'he despertat amb una gran amargor.
- HUMET.—Has retirat tard?
- ARNAU.—Així que em deixàreu, vaig anar-me'n també del teatre, Rambla avall, a peu. En Perret encara em deu estar esperant. Vaig entrar a un cabaret qualsevol, no sé quin i vaig beure d'aquestes metzines que t'enterboleixen... I després, no sé quina hora devia ser, vaig veure que quedava sol, que alçaven les cadires, que recollien les coses, que apagaven els llums i vaig aixecar-me molt trasbalsat, no, no begut, no t'ho creguis, desfet més aviat, saps, amb una borratxera sentimental molt més profunda que la dels vins i els licors i les barreges...
- HUMET.—Ara veig que estàs més calmat, més amo de tu mateix. Quan he entrat em pensava que encara...
- ARNAU.—No vulguis enganyar-me. Tinc la impressió que semblo un desenterrat. Les cames em flauegen i sento una amarguesa tan gran, tan gran, que no tinc paraules per a explicar-te-la. (*Recolza al pit del seu amic i plora*).
- HUMET.—Arnau: has de tranquilitzar-te. Ahir em va saber greu deixar-te sol, però vares ésser cruel amb En Domènec, el pobre noi estava amargat. Ets massa dur amb tothom, fins amb els que t'estimen.
- ARNAU.—Els que m'estimen? Qui són els que m'estimen? Els mateixos que m'enganyen, que m'han enganyat anys i anys, vivint al meu costat mirant-me els ulls cada dia i besant-me la boca i dormint amb mi? Qui són els que m'estimen? Els que em deuen haver bescantat i convertit en un ninot despreciable i grotesc?
- HUMET.—Espero que m'explicaràs ara en definitiva què és el que et passa?
- ARNAU.—Es clar que t'ho diré, si tu ets l'única persona en la qual puc confiar. (*Acostant-se-li*). Eusebi: tot home deu rebre la impressió més gran de la vida si un dia l'atzar el porta a as-sabentar-se que la seva dona l'enganya.
- HUMET.—Amb què et despenges, ara? Tu no estàs bo?
- ARNAU.—Escolta i calla. No trobes que ha d'ésser un cop terrible? Doncs com m'he de sentir en saber que fa vint-i-cinc anys, quan en feia sis que erem casats, l'Anna, m'enganyava i estava a punt fins d'abandonar-me a mi i a l'Avelina per anar-se'n darrera del seu amant! (*El Sr. Humet se'l mira amb la boca oberta; hi ha en la seva fesomia tanta sorpresa com confu-*

sió. Una lluita terrible 'sembla tenir lloc en ell). Això és el que vaig trobar dintre d'aquell llibret de les floretes de San Francesc. Potser és una lletra que no va ser cursada, un oblit, un... qui sap! qui sap com anà a parar dintre d'aqueix llibre. En ella, l'Anna diu que està disposada a anar amb ell a qualsevol lloc, sense tenir res en compte.

HUMET.—Em... deixes... parat...

ARNAU.—Ho comprens, ara? Fins al cap de vint-i-cinc anys no sé que he estat enganyat, amb un engany d'aquells que ens lleven tota contenció, que ens fan tornar boigs, un engany pel qual es mata... i jo he estat enganyat així sense donar-me'n compte, he viscut amb la dona que m'ultratjava, he donat potser la mà al seu amant, he parlat i he somrigut en colles enraonant de qüestions d'aquestes, fent befa dels marits burlats i ben segur que quan jo me'n anava, era objecte de les rialles dels meus companys... comprens, oi? (*Pausa*). Els sentiments d'avui no poden ésser iguals que els de vint-i-cinc anys enrera. Llavors jo era un home jove, un apassionat. La meva primera acció hauria estat una violència. Però... ara... ara... entens? entens?

HUMET.—(*Amb una veu apagada, fosca*). Sí.

ARNAU.—Ara, amb cabells blancs, amb les cames tremolant, amb l'espatlla corba, ara no m'ho puc prendre apassionadament. Si sortís amb un gest de venjança desesperada, seria grotesc, seria ridícul, seria la riota de tots, fins de vosaltres mateixos que m'estimeu, fins tu mateix no podries deixar de sentir el ridícul d'aquest vell que acabat, llest, es volia redreçar per a venjar-se d'un pecat d'amor de la seva dona. Quin fàstic veure'm a la meva vellesa, desesperar-me i rebolcar-me per gelosia! Entens? Hi ha paraules gruixudes per dir tot això, però jo no puc, ara, no puc dir-les.

HUMET.—Et comprens...

ARNAU.—La passió, doncs, l'he rebutjada. L'Anna va enganyar-me fa tant de temps; i me'n adono a una època de la vida en què sóc un vell acabat, a punt de morir d'un dia a l'altre, que no val la pena (*amb molta amarguesa*), que no val la pena, que vulgui ara liquidar aquesta qüestió d'una manera passional.

HUMET.—Però (*amb una gran dificultat, parla*) has de procurar oblidar-ho tot, ja que tens prou seny per a veure amb serenitat... això.

ARNAU.—Ah! (*Pres d'una fúria nova*). Però jo no he de restar com si no sabés res. Jo he estat

un home recte, un home d'una sola peça, tots m'ho heu dit sempre, he dut una vida exemplar, la gent que han estat al meu costat sirguen com si fossin soldats... el meu nom, creia que era digne, respectat... I ara, de sobte... caps, com si em traguessin una bena dels ulls, em trobo que tinc... por, por, sents, por que tu, que la gent que em coneix, tota, tota, quan jo no sóc davant, es riuen de mi, es mofen de mi; tinc el dubte d'haver servit de riota sense saber-ho, tinc por d'haver estat un home de cartró, d'haver fet els gegants amb una cara de tres deus.

HUMET.—Això ja és una mania...

ARNAU.—Bé, bé! mania! Alguna cosa has de comprendre que em passi. Et creus, potser, que sóc de fusta, que sóc un mesell, eh? Ets un ximple si et creus que això podia deixar-me com si res... Comprenc que fer el marit enganyat seria una ridiculesa, una burla dels seus cabells blancs, però vull saber si he estat befat pels altres, si encara ho sóc, que per aquestes coses no passa el temps; l'oblit posa damunt del fet un dia i un altre dia, i un altre dia, però, aquestes coses tornen a viure cada matí de cada dia i no s'obliden mai.

HUMET.—No, home, no; t'asseguro que això no ho sap ningú.

ARNAU.—I tu què saps?

HUMET.—N'hauria sentit a dir alguna cosa.

ARNAU.—Callaven davant teu potser, perquè et sabien amic meu, germà meu.

(*La servent entra*).

SERV.—Senyor: un home que demana el senyor Humet.

HUMET.—A mi?

ARNAU.—(*A Humet, convincent*). Sí. Escolta. Ja veuràs. Potser... Mira ahir vaig dir a En Tomàs que tu... que tu li volies parlar d'un assumpte i que vingués aquí.

HUMET.—Quin Tomàs?

ARNAU.—L'acomodador.

HUMET.—(*Explotant*). Vaja, home!! Què en treus de fer totes aquestes ximpleries?

ARNAU.—Tu li preguntaràs, li exigiràs que et digui si sap alguna cosa, si ha sentit a dir...

HUMET.—I ara! has perdut el seny? Tu no estàs bo. A qui es pot acudir una cosa tan escabellada. Portar un home a casa teva perquè es vegi amb mi, perquè jo li preguntí si... vaja, vaja, t'has begut l'enteniment.

ARNAU.—Tu faràs això per amistança, t'ho demano si vols de genolls, perquè és l'única ma-

nera que em torni la pau, si tinc la seguretat que mai ningú no ha sabut la traïdoria...

HUMET.—Vés, vés. Ets boig, creu-me... Dignes a aquest home que se'n vagi.

ARNAU.—De cap manera. (*A la servent*). Fes-lo passar.

HUMET.—Arnau, no facis ximpleries. Això que m'obligues a fer és una cosa absurda. Vols dir-me, què aconseguiràs?...

ARNAU.—Et dono a triar. O fas el que et demano o acabaré per sempre, per sempre, per sempre... perquè no hi hauria manera de viure amb el dubte que tothom coneix que jo, JO, he estat enganyat com qualsevol ximple, com qualsevol infeliç d'aquests que...

HUMET.—Ai, ai, ai! Aquesta mania et costarà cara, amic meu. Massa cara. Però, per què no l'hi preguntes tu mateix, home? A mi m'és molt violent... ho pots comprendre.

ARNAU.—Jo no seré davant.

HUMET.—(*Alleujat*). Ah!...

ARNAU.—No, no pensis que et deixi sol... Escoltaré darrera la cortina aquesta... sents? Jo t'escoltaré...

HUMET.—Però, home, no consideres el ridícul, l'estranyesa que tot això significa?

ARNAU.—No vull saber res sinó el que diu la gent.

HUMET.—Noi, tu mateix. Tu en patiràs... Jo...

TOMÀS.—(*Des de fora*). Es pot passar?

ARNAU.—(*Anant darrera la cortina i amagant-s'hi*). Pensa que t'escolto.

HUMET.—Alabat sia Déu! (*Alt*). Entreu.

TOMÀS.—(*Entrant*). Amb permís. Bon dia tingui, senyor Humet. Quin efecte que em fa veure'l de matí. Nosaltres només ens coneixem a la llum elèctrica.

HUMET.—Passa i seu.

TOMÀS.—Amb permís! I, vostè dirà.

HUMET.—(*Molt nerviós*). Vols fumar?

TOMÀS.—No, no senyor. Acabo de llençar la burilla.

(*Pausa*).

HUMET.—T'he fet cridar aquí... perquè... la veritat, Tomàs, és una qüestió molt delicada.

TOMÀS.—Sóc un especialista.

HUMET.—Una qüestió d'honor.

TOMÀS.—Sóc fet exprés per aquesta mena de qüestions. Però em sembla que el senyor s'enganya en voler-se informar per mi. De totes

maneres, sempre a la disposició del senyor. Puc preguntar de què es tracta?

HUMET.—Es tracta del Sr. Arnau.

TOMÀS.—(*Alçant-se sobtat*). Home! I tractant-se d'ell em crida a casa seva? Això no m'havia passat mai.

HUMET.—Ell és fora.

TOMÀS.—Encara que sigui fora. Però si ell mateix em va avisar!! Home, senyor Humet, té unes brometes.

HUMET.—(*No sap què dir*). Ja veuràs, seu; t'he fet venir perquè em diguis... quina opinió té la gent del senyor Arnau. A la fi, això no té gran importància.

TOMÀS.—Quina gent?

HUMET.—Tothom. Varen dir que tu sabies les històries i les historietes de tothom. Doncs, explica les que sàpigues del Sr. Arnau.

TOMÀS.—Jo només sé les coses que diuen vostès mateixos, els uns dels altres.

HUMET.—Vols dir?

TOMÀS.—(*Seient*). Paraula. I vostè ja sap que el senyor Arnau no és allò que en diem una primera figura, no és un divo.

HUMET.—A què ve això?

TOMÀS.—Que la gent no en parla massa, vull dir.

HUMET.—I quan en parlen, en parlen malament?

TOMÀS.—La gent mai parla bé, perquè si diuen bé d'algú, ho fan per molestar un tercer.

HUMET.—Si et poguessis estalviar la filosofia...

TOMÀS.—Es el floreig, però el suprimiré.

HUMET.—(*Impacient*). En fi, si saps alguna cosa, digues-la.

TOMÀS.—Doncs... doncs... es diu que el senyor Arnau és un home intolerable davant del seu negoci, sense cap relleu en la societat. També es diu, però, però... de què pot servir-li tot això?

HUMET.—Digues, endavant.

TOMÀS.—Doncs, diu que va intervenir en el negoci brut de la portada d'aigües. Ja fa temps que corria que la seva fortuna va fer-la aprofitant-se de la incapacitat del seu germà; que és un home sense escrúpols, que no s'atura davant de res, d'una enganyifa, d'una estafada...

HUMET.—Bé, bé. No continuem per aquest camí.

TOMÀS.—No n'hi ha d'altre, senyor Humet. A més, coses d'aquestes, la gent les diu de tothom. Ja li he dit que el senyor Arnau és un home sense cap relleu.

(*Evidentment està content d'haver acabat. El senyor Humet es dona compte que ara comença la seva feina*).

HUMET.—A mi aquestes xafarderies no m'interessen...

TOMÀS.—Home!

HUMET.—Les qüestions que (*un xic torbat*) m'agradaria que em diguessis són les de... de dones... entens?

TOMÀS.—Dones? Res. No se'n diu res. Calculi que ahir em va dir que anava per primera vegada a un cabaret! Res. No té res a favor en aquesta partida.

HUMET.—I en contra?

TOMÀS.—Home, senyor Humet. Què vol dir amb això?

HUMET.—(*Amb dificultat cada vegada creixent*). Tu has dit que... en qüestió de dones, el senyor Arnau no tenia res a favor. I jo et pregunto si té alguna cosa en contra.

TOMÀS.—Tractant-se de dones, és difícil dir quan una cosa és a favor o en contra; jo volia dir que no he sentit a dir que tingués cap altra preocupació que els afers i els bullits.

HUMET.—(*Aprofundint, difícilment*). I de la seva família?

TOMÀS.—No. La seva filla, de soltera era un xic tabalot, però no se'n deia res en el capítol que vaig veient que interessa a vostè. El gendre és... com molts. Res ningú... vaja.

HUMET.—(*Alçant-se, satisfet*). Molt bé, Tomàs... Moltes gràcies.

TOMÀS.—Ve-l'hi-aquí.

(*Llavors, veient que l'interrogatori acaba i no ha aconseguit el que volia, el senyor Arnau surt de darrera de la cortina*).

ARNAU.—No, Tomàs. No has acabat.

TOMÀS.—(*Esperadíssim*). Home, senyor Humet, aquestes brometes no estan bé.

HUMET.—(*A Arnau*). Què vols més?

ARNAU.—Tu no goses preguntar a En Tomàs el que jo vull saber.

TOMÀS.—Jo no he dit res.

ARNAU.—Això mateix. No has dit res. O sí has dit alguna cosa, ara, tant se me'n dona. Jo vull saber si la gent diu res de la meva dona, saps?

TOMÀS.—De... de la seva senyora? De la senyora Closes?

HUMET.—Això és una estupidesa.

(*Els deixa i se'n va al fons*).

ARNAU.—Deixa'l, deixa'l estar. Sí, d'ella.

TOMÀS.—Res, no he sentit a dir res.

ARNAU.—Es cert?

TOMÀS.—Estic molt content de poder-li dir que sí.

ARNAU.—I si no fos cert?

TOMÀS.—Senyor Arnau...

ARNAU.—M'ho diries?

HUMET.—Home, Arnau!

ARNAU.—M'ho diries?

TOMÀS.—Es difícil de respondre-li, perquè la situació canviaria molt...

ARNAU.—Molt bé. Això vol dir que no m'ho diries.

TOMÀS.—Jo no dic això...

(*Entra la senyora Closes. Du vestit de carrer*).

ANNA.—Bon dia, Humet.

HUMET.—Bon dia, Anna. (*Va a ella*). Seria millor que te n'anessis.

ARNAU.—Sí, sí, vés.

ANNA.—No. Vull parlar-te.

TOMÀS.—Saludo a la senyora Closes i em retiro amb el permís dels senyors.

(*Però resta*).

ARNAU.—Vols fer el favor de no anar-te'n? I tu, en canvi, ves-te'n. El que m'hagis de dir...

ANNA.—(*Molt nerviosa*). He pres la determinació de no deixar-te sol, he anat a casa de l'Avelina i amb els nois hem convingut que no et deixem mentre continuïs en aquest estat. Has vingut aquesta nit...

HUMET.—Anna... (*indicant En Tomàs*).

TOMÀS.—Sí, jo em retiro... no és discret que...

ARNAU.—Feu-me el favor, feu-me el favor de no contradir-me!...

HUMET.—No veus que la teva conducta és absurda.

ANNA.—Arnau, et demano que parlem tots dos, calmosament. Quin interès tens a parlar amb aquest home?

ARNAU.—Aquest home sap el que jo vull saber. Ho conec per les seves paraules.

TOMÀS.—Jo?

HUMET.—Arnau, no vulguis un escàndol.

ARNAU.—Sou vosaltres que el fareu; jo, no. Només vull saber una cosa que em rosega l'ànima, vull esvaïr aquesta angoixa que em mata.

ANNA.—Tots t'hi ajudarem; digues, què et passa?

ARNAU.—Tu? Ajudar-me tu, a què? Es que saps què és el que vull saber? Saps el que era que preguntava a aquest home, per què l'he fet venir aquí? Doncs per preguntar-li...

(*El senyor Humet va violentment a tapar-li la boca*).

HUMET.—Calla, calla. No saps el que et fas...

ARNAU.—Deixa'm, que ho sàpiga... ho ha de saber, també.

TOMÀS.—Senyors, jo...

ANNA.—Arnau, per Déu!

ARNAU.—Deixeu-me estar. He preguntat a aquest home si la gent sabia que tu m'havies enganyat, que m'havies fet un...

ANNA.—Què dius?

HUMET.—Es boig, ben boig; aneu, aneu, Tomàs; i sigueu tan discret com pugueu, passeu...

(*Se'n du el Tomàs que mira els senyors Arnau, encuriós*).

ARNAU.—Oh, i el fa sortir!

ANNA.—(*Va al darrera i li barra el pas*). No. Arnau, escolta'm. Pensa el que dius i el que fas!

ARNAU.—Deixa'm, deixa'm passar! (*Cridant*). Tomàs!

ANNA.—Ja és fora, no el cridis. No facis escàndol!!

ARNAU.—(*La pren per la mà*). Et fa por l'escàndol? Veritat, que et fa por? Doncs pensa què he de sentir jo! Has embrutat tota la meva vida, dia per dia, hora per hora i fins a les meves velleses no m'adono que estic empastifat per la teva deshonra, que tothom es mofa de mi i parla de mi, de mi, com un...

ANNA.—No, no, no. Es una calúnnia! Ningú pot dir res, perquè res del que dius no és cert.

ARNAU.—Oh, oh! Que no és cert? (*Butxaqueja i treu el paper*). I llavors, això, això, que és la teva lletra, que són les teves paraules mateixes, les paraules d'una dona indigna... Eh? Ho negues, ara, eh? (*Defallida la senyora Arnau, seu*). Nega, nega; què se t'en dóna d'un fingiment més, una mentida més, tu que has fingit i mentit quan em parlaves, quan em besaves, quan eres meva, quan besaves la teva filla, sempre, sempre, i jo... jo...

ANNA.—Arnau! Tot això és tan vell, hi ha hagut tantes coses després, que aquella falta, aquell intent de falta ja ni era en el meu record. Vaig ésser culpable, potser, de pensament, però ho he expiat prou, i he estat bona esposa i una bona mare...

ARNAU.—Oh, quina poca vergonya dir ara això. Però tant m'és. Que et penses que em desespero per tu, perquè no has estat mai meva de debò, perquè m'has enganyat, perquè t'has rabejat en els braços d'un altre? T'ho penses? Doncs, no, no. Si es veu ben clar que jo tampoc t'he estimat mai...

ANNA.—Arnau!

ARNAU.—Que no, que no, que no. Mai. Perquè

ara el que m'ofega, el que em tortura, no és la passió per tu, sinó la vergonya, no és l'amor per tu, és la vanitat del meu nom, la por d'haver estat tota la vida el "pellingo" de tots, de tots, el teu primer i després el de tothom... i jo creient...

ANNA.—Et juro que ningú no podia saber res. T'ho juro. I si em deixes explicar...

ARNAU.—Demanes que et deixi dir una colla de mentides, oi? Mai. Mai. No vull saber ni el com ni el per què, ni amb qui, ni amb qui... (*preguntant-se a ell mateix*:) amb qui? amb qui? Té raó, amb qui? Això no m'ho diràs, oi, és clar! El que a tu t'interessa és tot el contrari del que m'interessa a mi. Ah! quina vergonya haver-te abraçat, haver-te besat, mai, mai... I amb qui? Ara sí, ara vull saber amb qui, amb qui, amb qui?...

ANNA.—No, Arnau, per favor, no parlis més, no et desesperis.

ARNAU.—Que no em desesperi, oi? Doncs digues. Amb qui? Era un desconegut, era un qualsevol, un home del carrer, un estrany, el primer que passava?

ANNA.—Arnau!

ARNAU.—(*La pren*). Digues, digues, qui, qui, qui?

ANNA.—Arnau, sí, Arnau!

ARNAU.—M'ho diràs, encara que t'hagi d'arrancar la llengua!

(*Entra el senyor Humet altra vegada*).

HUMET.—(*Corrent a treure Anna dels braços del seu marit*). Perds el seny, Arnau. Això no es pot suportar! (*Ja els ha separat*). On aniràs a parar si no aconseguixes calmar-te?

ARNAU.—Tu, a casa teva! No hi tens res a fer aquí. Apa, a casa teva, a casa teva. (*L'empeny*).

HUMET.—M'hauràs de treure a la força. Jo no us deixaré en aquest estat.

ARNAU.—Tots contra mi. (*A la seva dona*). Però t'asseguro que tu em diràs el que et pregunto. Vull saber qui és ell, saps, ell!... no per venjança, no, sinó pel gust de sentir-ho dels teus llavis, de la teva boca..., pura, pura..., (*Amb fàstic*) eh!...

HUMET.—(*A Anna*). Què? Has dit que era cert, infeliç!

ARNAU.—I si no m'ho diu! (*Pren una cadira i va a tirar-la contra la seva muller*).

HUMET.—(*Corra vers ell i l'abraça per subjectar-lo*). Què vas a fer, desgraciat?

ARNAU.—Us mataré a tots, a tots... Vull que em digui qui era ell, vull saber-ho...

HUMET.—Ja que saps la veritat... t'és igual que t'ho digui jo?

ANNA.—Eusebi!

HUMET.—Sí, Anna, l'hi diré jo. Que ho sàpiga tot, potser així quedarà tranquil.

ARNAU.—Ah! Tu ho sabies, doncs? (*Anant vers ell*). Qui era?

HUMET.—Jo.

TELÓ

ACTE III

Mateix lloc que l'acte II

Poc temps després de la darrera escena. El senyor Arnau és assistit pel senyor Humet, en una forta crisi nerviosa que ha tingut.

ARNAU.—Tu!

HUMET.—Ho has volgut. Has volgut desfer la nostra amistat, que ha durat tants anys.

ARNAU.—Anys? Anys? Tants i tants! Tu entrant i sortint de casa, tu donant-me la mà, jo duent-te al costat, jo... tu... tu i jo... Què vols que faci ara? Venjar-me Què en trauria?

HUMET.—(*Emocionat*). La venjança ja l'has tinguda sense prendre-te-la.

ARNAU.—Una venjança? Quina?

HUMET.—Tu et creus, potser, que vares ésser enganyat a consciència, amb el sentiment clar del que fèiem...

ARNAU.—Oh, oh, no vinguis ara amb aquests matisos!

HUMET.—Per què no? Deixa'm explicar.

ARNAU.—No, no. No necessito explicacions. Potser el que t'hauria de dir és que te n'anessis (*Sospirant*). Però ja he perdut el sentit del què cal fer.

HUMET.—El que has de fer és seure i escoltar. He tingut amb tu una sinceritat que em dóna dret a fer-me escoltar.

ARNAU.—Has estat sincer al cap de vint-i-cinc anys o més!

HUMET.—Mira: Tu saps que l'Anna i jo ens coneixíem... (*La força de l'evocació d'aquell temps li fa difícils les paraules*) ...des de molt abans que tu la demanessis.

ARNAU.—I què?

HUMET.—L'Anna i jo havíem festejat.

ARNAU.—Sí. I què?

HUMET.—Tu la conegueres. Jo vaig anar-me'n per un quant temps, et recordes, a Bèlgica. Després, en tornar, us vaig trobar casats. L'Anna vivia sola.

ARNAU.—Sola?

HUMET.—A casa teva, però sola. Tu l'havies abandonada. Els primers mesos, el primer any, ella potser va ser tot el teu món. Després t'acostumares a ella. La vida nova es tornà vella i ella va tornar-se per tu una germana, una mare. A vegades, si et recordaves, la prenies com a muller...

ARNAU.—T'ho explicava ella, això?

HUMET.—Fa tant temps, que no sé si fou ella qui m'ho digué o jo que vaig endevinar-ho. El que diré és que un dia que érem... ara no em recordo on... ni de què parlàvem ni com va ésser... vàrem trobar-nos l'Anna i jo tant a la vora que des d'aquell moment tot l'afecte que havia estat oblidat tornà a néixer, amb la força més gran que li donava l'impossible de la situació i la impressió del perill.

ARNAU.—Sí, no diguis més, entès, entès. Entès!

HUMET.—Una vegada poguérem pensar en l'horrible de la nostra situació, decidírem acabar...

ANNA.—Jo estava despitada, desesperada...

HUMET.—No sabíem realment què fer.

ANNA.—Crec que llavors devia escriure aquesta lletra.

HUMET.—Que jo no vaig rebre mai.

ANNA.—No recordo ben bé per què no vaig cursar-la.

HUMET.—Són coses llunyanes, mig esborrades ja en la memòria. Jo recordo, no obstant, recordo que tots dos rebutjàrem a la fi de continuar la nostra situació, compreguérem el mal que ens fèiem... i... el mal... que et fèiem.

ARNAU.—Ah, no! Això no ho crec, no ho crec de cap manera.

HUMET.—Es igual. Fes-te càrrec que ARA no tindria necessitat de mentir; el temps que ha passat, la nostra conducta de cada dia, al teu costat, guardant-te ella una fidelitat de muller i jo d'amic, ha estat, els primers temps, sobretot, un sacrifici molt gros... Per què explicar-te amb més detall tot això? En aquests casos les anècdotes són amargues, i molestes per tothom.

(*Hi ha una pausa*).

ARNAU.—(*De sobte*). Ah, ah, ah! I ara? Puc tornar-te a donar la mà? Aquesta mà? La mà que m'ha estret mils de vegades, amb una for-

ça que volia dir: "Sóc el teu amic més lleial!" Ah, ah, ah! Ara, què? Que m'has enganyat. Que m'has enganyat? Sí, sí. "T'han enganyat, Arnau, però, però no avui, no, no, no; ni ahir, tampoc, tampoc, tampoc, ni abans d'ahir, no, molt més lluny, gairebé tan lluny que ja no es veu, que ja no té força per apassionar-nos, L'engany hi ha estat, sí, és clar. Si hagués estat ahir o avui, us hauria de matar a tots dos... no, no... no vulguis atenuar-ho! Ara, no. Ho sé després de vint, de trenta anys. Ah, llavors no he de prendre-m'ho a la valenta, seria ridícul, seria grotesc... Però, però, és que creieu que sóc un ase, que sóc un home insensible a tot, eh? Perquè em vèieu que m'estava de cap als pupitres del despatx, creieu que tant se me'n dóna de tot?"

HUMET.—Tornes a posar-te fora de raó.

ARNAU.—I era cert, i és cert, ara tant se me'n dóna de tu i de tu i de tots dos i de tothom! Estic sol, sol, sol. Amb la soledat més espantosa, amb una soledat (*Trenca un plor*) que no he vist fins avui i avui veig com ha estat monstruosa la vida que m'heu fet portar. Oh, miserables!

HUMET.—Vaja, ens poses en una situació que no pot aguantar-se.

ARNAU.—Tu? Tu dius això, ara? Tu que has aguantat vint anys?

HUMET.—Arnau...

ARNAU.—Vint anys de mentir, tant tu com ella. Creieu que l'engany pot esborrar-lo el temps quan es calla l'engany? Doncs, no. Avui mateix, aquest matí mateix, ara fa una hora, tu, callant, i tu, callant, fèieu pel vostre silenci, ACTUAL el crim, perquè CONTINUAVEU enganyant-me...

ANNA.—(*Va a ell, desfeta*). Et demano perdó per no haver-te dit res mai. Vaig ésser molts anys desgraciada pel que va passar. Però, després, tot ha estat oblidat, t'ho juro, i només he viscut per tu, per tu qui tant has fet per nosaltres.

ARNAU.—No, no. El que he fet per vosaltres no val res, perquè no m'ha costat res i perquè era el meu deure. I què et creus, tu? Potser et penses que ara m'encén la gelosia, que cremo per dins per la desgràcia de no haver-te tingut tota, tota, tota, de cos i d'aquí? (*Assenyala el cap*). Et creus això, eh? Em compadeixes i em tens llàstima, em planys perquè no he tingut la fortuna, pobre de mi, de tenir-te tota, com ell, potser, oi? Bah! Bah! Què se me'n dóna de tu i d'ell, ja. Bah! Per mi, ja només

sóc jo .Tots vosaltres, sou, sou, com la pols de la meva sabata, com la pols de la meva sabata, això mateix. Apa, apa... (*S'espolsa les sabates*).

(*El Sr. Humet i la Sra. Anna el guaiten sense saber què fer. Per fi el Sr. Humet*)

HUMET.—Et creia més comprensiu...

ARNAU.—Anaves errat. Sóc així, sempre he estat així. Ara i sempre. No en parlem més. Perdríem el temps. L'única cosa que m'interessa, ja us ho dic, sóc jo mateix. Vull saber, hi tinc dret, quines xafarderies s'han fet d'això vostre. Tot em fa pensar que he passat als ulls de tothom com un gran infeliç.

ANNA.—Arnau!

ARNAU.—Oh, no, res de tragèdies! Per favor! Jo sóc el de sempre. Una llàgrima és prou per a fer-me perdre el seny.

HUMET.—(*Decidint-se*). Llavors, fes-me el favor de decidir de quina manera hem de comportar-nos tu i jo d'ara endavant. Ets el meu amic?

ARNAU.—(*Pausa*). Per què no? Tu has passat pel meu amic fins avui i eres culpables d'un engany contra mi... que tothom deu saber.

ANNA.—T'asseguro que ningú sabé mai res, saps? Mai.

HUMET.—Això, almenys, ho has de creure. Si tot hagués transcendit, avui t'ho diria. Em fas respecte, però no por. Jo no sóc En Sebastià.

ARNAU.—En Sebastià! (*Una pausa*). I tant! (*Va al timbre i sona*). I tant! Ves quin nom has anat a treure ara...

HUMET.—Què?

ANNA.—Què vols fer?

ARNAU.—Res, res; suposo que em deixareu llibertat per a fer el que vulgui.

HUMET.—Em sap greu haver perdut tota influència damunt teu.

ARNAU.—(*A la servent que entra*). Aneu a dir a En Sebastià que pugui.

SERVENT.—Està bé, senyor. Justament és encara a la cuina des que ha sortit de veure el senyor.

ARNAU.—Fes-lo venir. (*La servent se'n va. En veure'ls parats*:) Es clar! Doncs què us pensàveu? Que ja no voldria saber res? Us he dit i us torno a repetir i us ho diré tantes vegades com calgui fins a trencar-me la gargamella, que vosaltres no sou, per mi, res. Què podeu ser, infeliços, miserables, que heu anat arrossegant la cadena de la vostra culpa per damunt de la muntanya de cada dia!... Quan devíem estar plegats, i jo hi era, poso per cas, amb

quina llàstima em devíeu mirar! Quina llàstima! Un home que és enganyat i que no ho sap i que hi riu a sobre! I parla dels enganys dels altres i hi fa broma i riu i riu. Quina llàstima feia! I tot, totes les coses devien tenir dues cares, una que us feien quan jo era al davant, una altra que feien quan jo no hi era. Vaja, digueu la veritat... us feia molta llàstima per una pena que vosaltres m'havíeu procurat, us feia una gran compassió, féreu un sacrifici immens de renunciar a l'amor, a l'amor (*Canviant de to*) ...però si haguéssiu pogut m'hauríeu aixafat com un escarabat... No, no, no. Ja sé que si parléssiu hauria d'escoltar una lletania de protestes. Us en faig francs. Us en faig francs, (*En Sebastià és a la porta*). Passa, passa, Sebastià. (*L'escena és duta amb una gran afabilitat per part del senyor Arnau*). Passa, amic meu. (*Sebastià entra tímidament*). Sense por, Tots som bons amics.

SEBASTIÀ.—Déu els guardi a tots.

ARNAU.—Ja veus: en poc temps les coses canvien. Ara ja sóc jo que vull parlar-te.

SEBAS.—El senyor mana.

ARNAU.—No, no, Sebastià, no mano, prego. (*L'abraça i camina amb ell*). Ai, manoi de Sebastià, tu sí que pots dir que tenim poca memòria els homes, oi? Quina poca memòria! Tu i jo havíem jugat plegats a bales, no et recordes? I a tants altres jocs. Quan érem així. No érem pas més alts que així... Ai manoi de Sebastià. (*En Sebastià està molt escamat. El Sr. Arnau s'atura*). Anna! Anna! serveix-li una copeta, apa... (*La senyora Anna obeeix el seu marit*). L'estimes oi, a la senyora?

SEBAS.—(*No podent parlar*). Senyor... jo...

ARNAU.—Sí, sí. Es clar. Tots l'estimem molt. l'hem estimat molt, oi, Eusebi?

HUMET.—Et deixo. Ets boig per tancar. Acabaràs per fer saber a tothom allò mateix que t'espan-ta que es sàpiga.

ARNAU.—(*Amb indignació*). No tornaré enrera davant de res ni de ningú. Jo faig de mi i del que és meu el que vull.

SEBAS.—(*Sense poder parlar*). Senyor... jo no he fet res...

ARNAU.—(*Dolçament*). No, no. Tu, res. Apa, beu. Apa, home. Es bo, eh? Fort, oi? Jé! Jé! No és el vi de les teves bótes, no, és un vi que ve de lluny, un vi que no ha tingut sol, com el nostre. És aspre, oi? (*Es posa seriós*). Sebastià, t'he cridat perquè em diguessis a mi, a mi sol, encara que aquests t'escoltin, a mi sol,

si has sentit mai a dir que la senyora Anna tenia un amant.

(*La senyora Anna es tapa la cara i va al fons, caient damunt d'una cadira de braços*).

SEBAS.—(*Mira el Sr. Arnau tot esverat*). Senyor...

ARNAU.—Sense por. T'explicaré. El que jo vull és saber la veritat.

SEBAS.—Quina veritat...

ARNAU.—D'això, d'això que t'he dit. (*En Sebastià mira a tots detingudament*). Apa, digues...

SEBAS.—Senyor Arnau... jo no sé res, de res.

ARNAU.—Sí, sí. (*El torna a abraçar, amanyagant-lo, humil*). Sebastià, bon Sebastià, has de fer-me el servei més gran de la vida. No creguis que m'enfadaré, no, no, no. Mira, Tianet... et deien així, oi, quan érem nois? No em puc enfadar, entens? Per què ja ho sé que l'Anna m'ha enganyat un temps, fa molts anys... però... entens? el que vull conèixer és si tu ho sabies, si el servei vell de la terra se n'havia assabentat, si les minyones dels coneguts o del veïnat en parlaven o en sentien a parlar als seus amos...

HUMET.—(*Furiós*). Si no fos per no deixar sola l'Anna, me n'aniria.

ARNAU.—(*En el mateix to*). I què? No et neces-sito per res. (*Canviant*). Creu-me, Sebastià, et donaré la caseta que vols, aquella que em demanaves fa una estona, la de la banda de la carretera. També ajudaré la teva filla i la família de la teva filla... Apa, què dius?

SEBAS.—Jo no sé res, senyor.

ARNAU.—Ah, tens por d'ella, potser; no, no, tampoc, tampoc en tinguis. Com que són culpables, no diran res. Perquè ja ho saps, oi, és ell, és aquest, és el senyor Humet l'amant. Mai no ho hauries dit, oi?... si és que no ho sabies!...

SEBAS.—No he sentit a dir res. La senyora... el respecte...

ARNAU.—Sebastià, fes-me el favor de no tenir-me respecte, ni a mi, ni a la senyora, ni a ningú, ningú. A qui vols tenir respecte? A qui dels tres? Cap ho mereix, home, cap. Tu parla, digues el que saps.

SEBAS.—No sé res.

ARNAU.—Com si fossis un fill meu, i em veiessis en perill de mort i això pogués salvar-me, digues, apa.

SEBAS.—Res, res, senyor, no he vist res ni he sentit a dir res.

ARNAU.—Ja veig que no m'ho vols dir, que em vols fer glatir; així pagaré les vegades que he

estat cruel amb tu, que he estat dur amb tu... Vols que m'humiliï, vols que t'ho pregui, de quina manera? Vols humiliar-me, oi? Vols que t'ho demani de genolls? Sí; home, sí, té, mira, ja ho veus... (*S'agenolla davant d'En Sebastià*).

SEBAS.—Oh... senyor. (*El fa aixecar*).

HUMET.—Quina comèdia!

ARNAU.—(*Va directament a l'Humet*). Creus que això és una comèdia? (*Tombant-se*). Ja ho sents, Sebastià. Anna, ja ho sents, Una comèdia... El que jo em torturi, el que jo em desesperi per posar en clar el meu honor... és una comèdia. Que en sou de brutals els homes que teniu un pretext qualsevol per creure-us superiors a un pobre home que s'ha passat la vida treballant, per arribar a la vellesa i saber que ha viscut enganyat tota, tota la vida! Miserables tots. Tu també, Sebastià, que no em vols dir res, que calles per temença, o per una venjança que et prens també damunt meu.

SEBAS.—Jo, senyor, jo no, jo mai!... Jo...

ARNAU.—Doncs, digues-ho!

SEBAS.—Si no és res, senyor; res, res. (*Plorant*).

Ni sabia res abans que el senyor m'ho digués.

HUMET.—Ho veus? Ho veus clar ara el que fas?

(*Va al fons i es troba amb l'Avelina i En Domènec que entren*).

AVEL.—Ah! Sou aquí. (*Tot seguit va vers la seva mare i l'aconsola*).

ARNAU.—Està vist que no sabré res. Hi ha una conxorxa de silenci; tots plegats contra mi, però no em fa res...

AVEL.—Bon dia, papà...

HUMET.—Es millor, Domènec, que prenguis l'Avelina i us en aneu. L'Arnau està en un estat que li convé reposar, estar sol.

ARNAU.—Més sol, encara? No hi ha ni una mà amiga, ni un cor que s'ablani davant les meves desgràcies, davant de tot el que em passa...

AVEL.—Però, papà, a la fi què et passa?

ARNAU.—Què em passa?

HUMET.—(*Baix*). Suposo que tindràs prou seny per a callar davant de la teva filla?

ARNAU.—Sí, sí, és clar, he de callar, jo com tots, he de fer aquesta conxorxa del silenci, contra mi mateix.

DOM.—Però, voleu dir a la fi què teniu?

ARNAU.—No n'has de fer res. Hem de callar tots, tots, tots.

DOM.—I per què? Les penes s'esbraven explicant-les. A més que a totes les cases passen coses... Mireu, ara mateix, acabem de trobar

En Portabella i ens ha dit que la dona d'En Claramunt se n'ha anat amb un.

ARNAU.—Ah, ja, ja; ja hi som. Vinga, vinga, explicat't, apa!

DOM.—Ja sabeu que En Claramunt portava de dos anys ençà una vida de solter. Ella anava explicant a les seves amistats que no podia resistir el menyspreu del seu marit, que no sentia gelosia sinó despit, i com és una dona d'empenta, se n'ha anat, deixant dit al seu home que li dóna una ocasió perquè aprengui el que ella val. Res, coses d'aquelles que amb tot i ésser més aviat tristes, resulta sempre que més aviat fan riure...

(*El senyor Arnau fa un moviment i s'adreça al seu gendre. Astorat, En Domènec trenca sobtadament la seva rialla en veure l'actitud del seu sogre. En Sebastià comença a retirar-se caminant enrera, poc a poc, cap a la porta, fent voltar la gorra entre els seus dits*).

ARNAU.—Més aviat fa riure, oi? I naturalment, tu rius. Ximple! (*Li llença el mot a la cara*). Ximple! Tu, com els altres, com l'Avelina que també riu, que també somriu. Podeu riure i somriure!! Desgraciats! Tots som iguals, tots. Tots enfonsats en el fang fins al genoll. Ah! Però si a penes podem caminar, almenys cantem, i riem, i ballem, ja ho crec. Ahir, quan vaig anar al cabaret i vaig beure una, dues, tres barreges d'aquelles i la consciència s'anava fonent en la consciència comuna de la gent d'aquell lloc, la meva vida era fàcil i clara. Davant meu tenia només la mort: l'assassinat o el suïcidi. I la música d'aquells negres, desgavellada, acompanyava els meus pensaments, els sostenia, i em feia creure que tota aquella gent tenia una pena igual que la meva, que pensava resoldre-la igualment. Hi havia un moviment de consciència comú que ens duïa al crim a tots, tots... Vosaltres sou d'aquesta generació que només en una sola ocasió es sent unida i és en el mal, és en el vici, és en el crim...

AVEL.—(*Irada*). Però, quina culpa té En Domènec de tot això?

ARNAU.—Res, cap. Però i tu, tu per què em preguntes amb aquest orgull, per què em parles amb aquest to? Desgraciada. Tu també reies del pobre senyor Claramunt, de la bona senyora Claramunt, tu reies; però, però és que estàs segura que el teu marit no t'enganya?...

DOM.—(*Fent un moviment sobtat*). Eh?

ARNAU.—Veus? Què vol dir aquest eh? La resposta per haver sorprès una veritat que només sap ell sol o la indignació de l'acusat injustament? No ho sabràs mai, mai! Ni sabràs mai si t'enganya. I no tan sols amb l'engany del cos, eh? No tan sols aquest, sinó el de pensament. L'adulteri de pensament, el desig inconfessat, el desig que provoca poc a poc la rancúnia, el fàstic al marit... El pensament! Si no pots descobrir els rastres de la culpa en el cos, com pots trobar-los en un pensament!

AVEL.—Em sembla que has de reposar, papà...

ARNAU.—(Al seu gendre). I tu? Ets segur, potser, que la teva dona t'és fidel. Ho tens per cert, t'ho creus, ho juraries; però HO ES?

AVEL.—Papà, papà... per què dius aquestes enormitats?

ARNAU.—Enormitats? No és cert això, per ventura? Tu, Humet, no és cert el que dic? Qui pot saber el que passa aquí dins en una caixa més forta que el ferro i tancada amb unes claus que han estat perdudes? I si no ho fos, Avelina, filla meva, si no ho fos, jo tinc dret, sents, (s'hi acosta) jo tinc dret a suposar que enganyes el teu marit...

(En Domènec s'acosta a separar-los).

DOM.—Vaja, això ja és massa fort.

ARNAU.—Tinc dret, tinc dret, tinc dret, perquè

qui me'l discutirà, qui? Si ningú no pot estar segur dels pensaments d'aquell qui viu amb ell. Qui pot conèixer la diferència d'un bes, d'una abraçada sincers i dels que no ho siguin? Ningú, ningú... Ja veus, tu mateixa, Avelina, qui t'hauria dit que la teva mare que t'ha besat a tu, com a filla meva, que m'ha besat a mi i ha dormit al meu costat trenta anys de la vida, m'ha enganyat, com una qualsevol...

(Tots a la una:)

HUMET.—Es boig.

ANNA.—Arnau!...

AVEL.—Papà...

DOM.—(Aquest home és boig!...)

ARNAU.—.....com una qualsevol, sense embuts, com un qualsevol; però ja ho veieu, jo no me'n ric, jo ja no ric quan es parla de gent enganyada, vilment enganyada, jo em poso seriós, sents, ximple, més que ximple, perquè no hi ha ningú que pugui estar segur de posseir del tot la persona que estima, ni el cos ni el pensament, ningú que pugui estar segur que no és enganyat, (a la seva filla:) ni tu! (al seu gendre:) ni tu! (al senyor Humet:) ni tu! (a la seva dona:) ni tu! (estenenent el braç i assenyalant el públic:) ni tu! ni tu! ni tu! ni tu! ni tu! ni tu! (I entre els crits per calmar-lo i els gestos de tots per deturar-lo, cau el teló, ràpid).

MILLÀS-RAURELL.

* * *

AGOST EN UN RECÓ VETUST DE PARC FAMILIAR

A L'OMBRA VERDA D'UN TELL

ÈLITRES D'INSECTE

JOSEP MARIA JUNOY

CORALS DE LA MEDEA D'EURÍPIDES

ESTÀSIM I

Estrofa I

Les aigües dels rius sagrats caminen amunt
i la justícia i tota cosa va capgirada:
entre els homes tot són designis pèrfids,
la fe dels déus ja no es té ferma.
Es girarà talment la fama,
que s'escampi la bona anomenada
damunt la meva vida.
Ve honrança a l'estirp femenívola:
una fama mal sonant
no pesarà ja més damunt les dones.

Antístrofa I

Les Muses acabaran dels càntics antics
en què celebraven la meva mena traïdora.
No és el nostre esperit, en efecte,
on ha dispensada la gràcia
del cant inspirat de la lira -
Febos, el mestre de les melodies;
perquè, si no, ja hauríem
esclafit la cançó contra el gènere
mascle: el llarg seguit del temps
dóna per dir tant d'ells com de nosaltres.

Estrofa II

Tu de l'estatge paternal fugires
amb el cor enfollit, passant
les roques bessones del Pontos:
habites en terra estranya,
on has perdut la jaça
del llit sense espòs, oh, mesquina:
i et treien de la terra,
deshonrosament exilada.

Antístrofa II

Cap jurament és sant, i la vergonya
se n'és volada al cel; ja no
és trobadora en tota l'Hellas.
Ja no tens la casa del pare,
mísera, com un port
lluny de penes: una altra reina
més forta que la teva
jaça, damunt la casa impera.

ESTÀSIM II

Estrofa I

L'amor, quan escomet amb massa força,
no consent en els homes virtut,
ni bona anomenada;
però si Cipris ens entra amb mesura,
no hi ha dea més graciosa.
Mai, oh, senyora, contra mi no engeguis
una sageta inevitable
del teu arc d'or,
en la metzina del desig remulla.

Antístrofa I

Que em sigui sempre amiga la modèstia,
do bellíssim dels déus; i que mai
l'espaventable Cipris
no em precipiti en còleres ambigües,
i en disputes insaciabls,
esbalaint-me el cor per un llit d'altri:
sinó que venerant les jaces
pacífiques,
trio el llit de les concordants esposes.

Estrofa II

Oh, pàtria, oh, casa meva,
que mai no sigui bandejada
rossegant una vida
difícil de pobresa,
planyívola d'afanys.
Que per la mort, que per la mort jo sigui
domada, abans de veure
un dia tal. Perquè no hi ha fatiga
per sobre aqueixa d'ésser
privat de la terra paterna.

Antístrofa II

Ho he vist jo mateixa,
no parlo per boca dels altres:
de tu, aquesta vila,
cap dels teus amorosos,
no s'és apiadat
pels sofriments horribles que sofreixes.
De fi desgraciada
mori, qui els seus no vol honrar, la pura
clau del seu cor obrint-los:
a mi, no em serà mai amable.

ESTÀSIM III

Estrofa I

Venturosos d'antic els Erecteides!
Fills dels déus benaurats, d'una sagrada
i inviolada terra eixits, es peixen
de la més gloriosa saviesa,
caminant amb delícia
per dins un aire que sempre és lluent,
on la rossa Harmonia
diuen que temps era temps infantà
les nou castes Muses Pièrides;

Antístrofa I

on és fama que Cipris, dins les ones
del Cefís de la bella correntia
cantirejant, oreja la contrada
amb l'alè dels ventets amorosívols,
i tot' hora cenyint-se
la cabellera amb un trenat olent
de flors de rosa, envia
els Amors, companys de la Saviesa,
auxiliars de totes les virtuts.

Estrofa II

¿Com la ciutat dels rius sagrats,
i la Terra cortesa
dels amics, podrà rebre't,
tu, dels fills occidora,
la impia entre d'altres?
Pensa què cosa és ferir tos fills,
pensa quina sang vas a prendre.

No, no, pels teus genolls,
totes nosaltres, per tot
el que podem, t'ho supliquem,
les teves criatures no atueixis!

Antístrofa II

¿D'on trauràs l'ardiment del cor
i del braç, per cometre
l'horrible gosadia
contra els fills de les teves
entranyes? Quan posis
els ulls sobre tos fills, ¿com retindràs
la part de llàgrimes que aquesta
sang reclama? Oh, no,
quan els fills t'abraçaran
els genolls, no podràs tenyir
amb cor empedreït la mà homeiera.

ESTÀSIM IV

Estrofa I

Ara no tinc ja cap més esperança
de vida per aquests infants,
cap més: ja van pel camí de la mort.
Rebrà la núvia l'àuria lligadura,
rebrà la mísera sa pèrdua.
Prenent-la amb ses mateixes mans,
es cenyirà la rossa cabellera
amb l'infernai joiell.

Antístrofa I

La gràcia, i la immortal llur d'aquesta
roba, i de la corona d'or
ben treballada, la seduiran:
pels infernats es guarnirà de núvia.

La mísera caurà en la xarxa,
i hi trobarà el fat de la mort:
de dins els torterols de desventura
no s'escaparà pas.

Estrofa II

I tu, oh, míser, oh, nuvi fatal, parent dels nostres reis,
sense adonar-te'n empenys
la vida als teus infants
de dret a la ruïna,
a la teva muller
de dret a una mort avorrible.
Infortunat, que lluny vas del teu fat!

Antístrofa II

També gemego pel teu dolor, oh, mare, per amor
dels teus fills misèrrima,
que vas a occir tos fills
a causa del teu tàlem
nupcial, que l'espòs
contra tota llei abandona
per anà a viure amb una altra muller!

MELODRAMA DE L'ÈXODE

Moltes vegades he entrat en paraules
més subtils, i he tocat disputes
més elevades del que la raça
femenívola cal que recerqui.
Però és que hi ha també per nosaltres
una Musa que ens té colloquis
de saviesa:

(no pas a totes, que no en trobaries
entre moltes potser més que una),
i la nissaga de les dones
no és estrangera a les Muses.

I dic que dels homes els qui no feren
l'experiència ni mai plantaren
infants, superen en ventura
als qui engendraren. Perquè els qui són sense,
no sabent per prova si els fills aparien
als mortals dolcesa o si amargura,
així, no tenint-ne,
són lliures de moltes angoixes.

Però qui té una dolça creixença
de fills a casa, el veig consumint-se
d'angúnies tota la seva vida:
De primer la tasca de ben criar-los;
després, de deixar-los manera de viure,
i encara a sobre d'aquestes coses
la incertitud de si s'escarrassa
per viciosos
o si per uns fills que s'ho valen.

I diré a l'últim la desventura
suprema de totes per tots els pares.
Quan els han trobat un viure que abasti,
i el cos dels fills els jovençaneja
i són virtuosos, si la fortuna
s'encontra així, la mort els arrenca
i se'ls emporta cap a l'Hades.

A què doncs treu cap, que a sobre de tantes
penes, encara els déus afegeixen
als moridors aquesta, de totes
la més amarga,
pel pler de tenir fillada?

CARLES RIBA, *trad.*

MORALITATS I PRETEXTOS

ANAR ALS CIMS

Fou una mena de convit al viatge literari que la moda popularitzà als inicis de noucents, i una mica abans i tot quan En Maragall i els de la revista "Joventut" descobriren Nietzsche. *Anar als cims*. Tot un programa. La dificultat fou tornar dels cims. I el desencís, la ineficàcia del tòpic, constatar que si Nietzsche ens portava el pensament dels cims, nosaltres no hi havíem trobat sinó un tema de Jocs Florals, una vitalitat de Centre Excursionista i un aplec de cançons populars.

SOLITUD DE SOLITUDS I TOT ES SOLITUD.

Ets mort. Reposes?

Ja els teus llavis no preguntaran més. Damunt del teu front hi ha el silenci indiferent del cel serè després del combat dels núvols. Tens els ulls tancats. Has trobat, a la fi, part enllà, l'horitzó que cercaves?

Ets mort. Ara sóc jo qui et pregunto. I tu no em respondràs més, tu, que l'angúnia de saber et feia cercador de la disciplina dels exercicis espirituals de Sant Ignasi i el rector d'ànimes allunyava la teva curiositat com una cosa damnada i et deia, diu:—Amb vós no hi ha res a fer; sou massa enamorat de llibres; sou un intel·lectual.

Tu, que l'angúnia de comprendre et feia cercador de les febleses del cor i de la tristesa de la carn i la doneta venuda a tothom et refusava i et deia, diu:—Amb tu no hi ha res a fer ni amb les teves cabòries; ets home de llibres; no ets sinó un intel·lectual.

ACTUALITATS

La socialització d'esforços de què ens parlava Julien Benda, la voluntat de realització col·lectiva que preconitzava Rathenau i el lirisme inflat de les mateixes il·lusions que animà el creacionisme d'Edouard Herriot constituïren una preocupació d'actualitat de la postguerra, de l'obsessió de la qual i del seu oficialisme només ens desenterbolia el gust vital d'un altre lirisme més cenyit a nosaltres mateixos a la manera stendhaliana del com-

te de Gobineau de *Les Pleiades*, no lluny, (a pesar de cert ironisme i del deix de l'amargor pessimista), d'aquella seguretat burgesa que Goethe ens havia fet estimar.

L'actualitat d'avui, encara no ben decidida, es decanta, diríem, a Gobineau.

LUIGI TONELLI

On els altres diuen *coses vistes*, Tonelli pot dir *coses jutjades*. Escau, doncs, a una de les seves obres més gràvides de pensament el títol *Alla ricerca della personalità*. L'autor és dels qui compromet i es compromet, desentès de les falagueries momentànies que fan i desfan els negocis industrials de llibreria.

Ha estudiat l'evolució del teatre italià, el curs de la crítica italiana dels darrers cinquanta anys, l'esperit francès contemporani i l'estructura de l'ànima moderna de Lessing a Nietzsche. Ha escrit novel·les i ha traduït el diari d'Eugènia de Guérin. Aquesta preparació documentada li ha permès de no envellir per manca de curiositat. On els altres diuen *erudició de segona mà*, Tonelli pot dir: *guany de la llibertat de triar*.

Així, quan jutja, és just amb ell mateix i el que més ens interessa de la seva obra és aquesta successió de les collites de la maduresa personal.

ELS LLIBRES QUE FAN PENSAR

No a cap revista de gents saberudes ni a cap butlletí d'aire acadèmic o docent sinó més aviat a un setmanari de perfeccionament social, dit "El Progrés cívic", es publicaven comentaris de literatura sota el títol: els llibres que fan pensar.

Seccions així voldríem als nostres diaris i periòdics. I és clar que, més encara, voldríem una densitat de producció llibresca que fés pensar.

De moment ens cal acontentar-nos d'excepcions qualitatives com el *Silèn* de Pere Coromines, primer volum d'una novella cíclica que ha d'excel·lir entre la prosa catalana avui en curs de sobreproducció, però encara molt als inicis del camí de la plenitud espiritual les obres de la qual fan pensar.

No és aquesta una qualitat nova a la producció

d'En Pere Coromines. De la *Vida Auster*a a les *Cartes d'un visionari*, s'espaija el desig de síntesi crítica i doctrinal, històrica i també a la seva manera apologètica de la vida catalana i de les arrels que la justifiquen. El cicle que *Silèn* obre ha d'ésser la figuració animada, la concreció mítica, gosaríem dir, de totes les preocupacions que s'agiten d'ací i d'allà, al llarg de tota la producció del seu autor. I de l'home que en alguna de les narracions aplegades a *racés dels tamarius* s'ha guanyat el mestratge psicològic no endebades esperem una falla vital i transcendent que tanqui el cicle de les aspiracions endevinaires i de les promeses líriques. Naturalment, abans de jutjar hem d'esperar els altres passos de la vida de Tomàs de Bajalta que l'autor ens deu. Avui, però, pel que en sabem comencem de pensar ja i d'endinsar-nos a l'entranya mateixa de la figuració inicial on el pensament s'amplifica i es lliga amb totes les inquietuds que han agitat les nostres vides agradades de les coses de l'esperit.

Hi ha a la vida catalana presa en el més estricte sentit local una mena de treball de consciència per entroncar la tradició dels *menestrals* d'En Coroleu i d'En Vilanova amb el senyor Esteve que En Rusinyol ha batejat de cara a les realitats més reeixides, però sense arribar al lligam definitiu amb la catalanitat continuada, perquè ell mateix en desfigurava el sentit en la persona d'un nét banal.

Hi ha així mateix a la vida catalana presa en el més ample sentit social una mena de treball de consciència per entroncar la generosa palpació dels romàntics del pre-renaixement, els del *Vapor* i de l'*Europeo*, amb les llums d'Europa que enlluernaven un Rierola, illuminaven un Magallan i fesomiaven un d'Ors i que just al punt d'arribar al lligam definitiu el feien impossible, perquè el mateix d'Ors es desfigurava i perdia el sentit de continuïtat (1).

L'endemà del senyor Esteve, no és pas la caricatura del nét del senyor Esteve sinó més verídica l'enyorança històrica d'un Conrad Roure

(1) Es de doldre aquí que el *Guillem Tell* dorsià hagi cercat expressió desentesa de la nostra literatura, dins la qual hauríem pogut fer-ne aplicacions substantives i adjectives a propòsit del que comentem.

No serà tasca perduda estudiar el llibre de Francesc Pujols *Història de l'hegemonia catalana en la política espanyola*, en el qual s'hagiten vàries de les preocupacions que el nostre tema suggereix.

I recomanem també la lectura de les *Hores viatgeres* de Gaziel amb especial atenció pel pròleg, el *Viatge sentimental* i *Les viles espirituals*.

o l'honesta pietat exacerbada trágica entre el colorisme d'una fontada i el viciament d'una casa de tractes il·lícits d'En Pompeu Crehuet (2). L'endemà de l'obra truncada de l'Ors és la rancúnia de l'instint d'una generació mal sexuada i mal adoctrinada que s'aplica a les furioses simulacions d'una potència viril tota verbal (més verbal encara que les timideses dels cerebrals) i d'una gesticulació d'anarquia o de revolta (més estèrils encara que les prèdiques *del seny*) amb pressa d'industrialitzar els guanys immediats de la seva actitud i amb prou trapacera habilitat per vestir-la de retalls d'aventura perquè el temps perdut que Marcel Proust poa, es sostragui de l'interès que Pierre Benoit explota i que Paul Morand banalitzava.

L'obra d'En Pla i la d'En Santamaria de *La Vida en doina*, de *La Filla de Tartari* i dels *Quatre titelles i un ninot*, abundoses del plaer gras de realitzar, respiren aquest ambient. El *Jo* d'En Bertrana és un formidable document que en denuncia la misèria cerebral i la fatiga animal. Tals pamflets d'En Puig i Ferrer o d'En Xammar, volen ésser ja un crit de revisió. El mateix Puig i Ferrer dels *Tres allucinats* amb la potència genial dels seus millors moments assenyala la perspectiva èpica de la part de fallida que ens cal carregar més que no al cervell *als errors del cor sensible*.

També hi ha perspectives amples i accents sobirans en l'alenada inicial de l'obra d'En Pere Coromines. Aquest *Silèn*, primer volum de la trilogia que ha de situar el procés de la vida catalana i saltar-ne els buits i lligar-ne els caps deslligats, vibra tot ell amb èpica vigoria que no desconeix les intencions més intel·lectuals de la crítica ni defuig les rialles grasses del més grotesc humorisme. Obra obundosa, obra de multituds, en la qual aquesta totalitat de les masses

(2) De Pompeu Crehuet i de les valors de relligament de la tradició menestral que enalteixen bona part de la seva obra, he parlat altres vegades. Si amb motiu de l'estrena i publicació del *Pare pedaç* podem assenyalar un aspecte molt típic de retrobament menestral, ara de poc, amb motiu de l'estrena i publicació de la comèdia "Bromes i veres" podem assenyalar un nou aspecte de retrobament menestral com un dels premis que més autoritzadament guanya la perseverància de P. Crehuet. Gosaríem advenir que són redimides les dues grans fallides de la il·lusió bohèmia del Rusinyol de l'*Alegria que passa*, i del *Senyor Esteve*. Pompeu Crehuet deixa els camins infinits i torna a la botiga les possibilitats socials i morals d'un heroisme sense retòrica que li val, sense cap por de limitació i sense apartar-se del gris, la creació d'una figura definitiva.

humanes, mobilitzades per tal d'encaixar l'acció del temps dins una tradició, és un motiu més de justificació èpica (a la manera de grans obres com *Els Pagesos* del polonès Reymont) decantada de vegades a la vitalització de la història alliberada d'allusions i de records i altres vegades a la vitalització de la geografia sense excursionismes, nua com aquell mot que James Joyce (un altre formidable èpic) fa dir a l'infant que voldria escapar-se de Dublin, dalt del pal d'un vaixell: *per veure la geografia*.

Cal suposar que l'obra assolirà a la fi aquest transcendentalisme sense propòsits docents. Avui el que en coneixem supera ja la facilitat dels llibres divertits a la Climent Vautel que alguns voldrien estandaritzar i la simulada vivor barcelonina que permetia el llibrer de vendre *Algo* d'En Bartrina al client cercador de la Crítica de la raó pura de Kant.

Podem parlar d'un llibre que fa pensar.

FOGUERES DE SANT JOAN

Si cada generació llença al foc, per velles, les obres de la generació anterior, què ens reservarem per al parament de la casa?

I si ens passem la vida al carrer engatzats de l'espectacle de les nostres fogueres públiques, on deixarem la casa i les tradicions de la casa?

Fogueres de Sant Joan, altres senyals caldrà que ens porteu i altres crides. Foc que cremi al cor de cadascú les misèries individuals i que del caliu no es perdi mai la possible flama de demà exemplar i dreturera. Senyal de llar, crida de pàtria.

LA PRESENCIA DE CHESTERTON

Com la lectura dels seus llibres, la presència de Chesterton és convincent.

No pensem: que bé raonal sinó: té raó.

No pensem: s'escolta; sinó: es riu ell mateix com els infants.

No pensem: és un animal documentat, sinó: és un home limitat, gràcies a Déu!; lúcidament limitat; irrefutablement limitat.

PER TAL DE FER MEMORIA

L'excel·lent escriptor suís Paul Seippel publicà l'any 1910 a Lausanne un recull d'estudis i d'articles periodístics del to del qual i del seu títol *Escarmouches* i de les observacions que conté el

pròleg dedicat a l'artista Philippe Monnier em plau de fer memòria sempre que circumstàncies especials de casa nostra s'associen a la definició d'ambient que fa el suís de la seva pàtria: *la controvèrsia és l'esport nacional suís*.

Paul Seippel no defuig les polèmiques civils. Agredeix i es defensa. Però afirma que: lluny de les preocupacions personals cal que cadascú faci la seva obra i deixi als altres les discussions. I com farà cadascú la seva feina? Heus aquí la lliçó que em plau de recordar perquè ella em porta, com a l'autor que la formula, aquesta certesa:

Une oeuvre nationale exige la durée et la continuité du travail. Elle ne peut être menée à bien que sur le plan d'une commune pensée à laquelle se subordonnent d'âge en âge des équipes successives de bons ouvriers.

A les evasions personals, prou els queda, i Paul Seippel ho recorda també, l'encoratjament del poeta:

*L'homme absurde est le seul
qui ne change jamais.*

ESTIL NOU

L'endemà de Marcel Proust és aquesta originalitat profunda i alada, tot d'un sol respir d'un llibre epigramàticament difícil i breument intel·ligent com *Víspera del gozo*, de Pedro Salinas.

Miracle de la prosa moderna més que no de la prosa diferencialment castellana.

Altrament aquestes diferències típiques, com les al·lusions a la claredat, a la frescor popular, etc., són problemes a resoldre per l'estil literari que trobarà solucions en el cinematògraf.

EXPLICACIO DEL NOSTRE TEMPS

Lucien Romier ha bastit un fet divers damunt l'explicació que abans ens feia del temps.

L'homme blessé, la faula animada amb nirviósa, breu, gairebé esquemàtica precisió és un document de prova, com un butlletí meteorològic del temps que ens volia explicar.

De Clara Viebig, la novellista alemanya, havíem dit que ens donava butlletins del temps. El darrer que li hem llegit, *Els diletants de la vida*, assenyala depressions coincidents amb les que assenyala també Lucien Romier. Sinó que l'assagista francès sembla que hagi esborrat finament amb un àcid els senyals fets i hagi escrit amb tinta fresca al damunt els nous senyals. Però nosaltres,

amb una mica d'imaginació, com amb la fotografia, retrobem la tinta vella que l'àcid esborrà.

DEMANO MES

No m'acontento del rendiment comercial de la meua professió. Demano més. L'ideal de les vocacions dels homes *només pot satisfer-se de la soldada reial de l'heroisme*, (que cantà el poeta Rupert Brooke), *quan l'honor torna com un rei a la terra.*

ESTILISTICA

Coneixereu l'escriptor de veres, com l'home habituat als viatges, per la facilitat de moure's naturalment i amb folgadesa de gestos encara que disposi de poc espai i que li sobri temps.

APEL-LACIONS A L'HEROISME

En la lluita de les idees, com en les lluites cruentas, s'acostuma invocar l'heroisme dels morts, com un exemple i també com una excusa o com una propaganda.

Honorem els morts. Està bé: Però no els utilitzem per vanaglòria ni comoditat nostra.

No oblideu! Era el mot d'ordre dels francesos després de la desfeta de l'any 1870. Un poeta desentranyà la palpitació d'aquell manament, André Theuriot, el qual recomanava:

*N'allez pas croire tout sauvé
dés que les cieux sont pacifiques;
votre péché n'est pas lavé
dans le sang des morts héroïques
... ..
... ..
Sur leur ossuaire jauni,
faites pousser une semence
meilleure Leur oeuvre est fini;
ô vivants, le vôtre commence.*

CRITICA OBJECTIVA

Fa fred i fa calor cada any quan és hora que faci fred o que faci calor.

Nosaltres, però, volem ésser tan objectius en les nostres valoracions de temperatura que només el dia que personalment som sensibles al fred o a la calor diem que fa un fred excepcional o una calor excepcional.

POBRES DE NOSALTRES

I que indefensats ens deixa la defensa de l'ho-

me, armada per René Lalou, entre la intel·ligència i la sensualitat, despullades de Déu, sense cap ressò cordial, crudelitzades per la mateixa fidelitat maligna que Tanizaki exigeix a l'amor i que els nous escriptors japonesos, com ell, (d'útil consulta els quaderns *Japon et extrême orient* i especialment el tiratge a part de *neuf nouvelles japonaises* traduïdes per Serge Elisseev) s'esmercen a desentranyar en llurs aplicacions psicològiques!

NO HI HA BANALITAT SENSE PROFIT

Un llibre d'entreteniment i d'amable xafarderia com el que ens descriu el Saló de Mme. de Caillavet, p. e., i ens enllamineix amb els trucs sensuals de les vides patronades per la benestança material, ens fa cercar l'amistat d'un altre llibre: les lletres a dues dones de J. A. Coulagheon el qual a estones sabia revoltar-se contra les blanques socials i es barallava per altres horitzons, entre l'erudició i la rancúnia irònica d'una malaltia, ai las, més de veres que no la del diner ni la del plaer i de la glòria.

SOUS LE SOLEIL DE SATAN

Llum exasperada, sol de les tenebres, sol de pou que deixa la figura del Sant, que Georges Bernanos ens presenta, sense l'ombra, pietat i companyia del sol de la natura.

SETMANA SANTA A SEVILLA

Pòtser hem perdut el Drama.
S'ha salvat, però, la coreografia.

BONTEMPELLI

Més enllà de la paradoxa. No com un afinament d'argumentació, no com una troballa de la veritat, sinó com un pur procediment de joc.

A EULALIA

Si sóc viu i véns un dia a dir-me que et cases, jo, el teu padrí, que per tu petita havia guardat una mica el desig de la fe i l'amor del Pare Nostre voldré fer-te un obsequi que fos com les ales de la quotidianitat a l'hora que tu l'acceptis.

I et donaré *El marxant de Venècia* de Shakespeare.

Tota la vida he volgut servir-ne la música, per allò que diu que l'home que no té música en son dintre, és bo per trampes, fingiments i espolis; i

sí de vegades he estat massa callat de mena amb tu mateixa, és per allò que també diu que la virtut de la música ve del silenci.

Això et diré i tu potser et despacientaràs d'aquesta prèdica i trobaràs que ben altra cosa et mereixes més que no un llibre.

Pren-lo, però. Més endavant, sabràs l'ombra que fan a la quotidianitat les ales d'un llibre.

Aleshores que les dites de Pòrcia orejaran els teus dies iguals:

—Si fer sigüés tan fàcil, com saber el que cal fer!...

—La clemència no és pas cosa exigible. Flueix com plou damunt del món la pluja gentil...

Aleshores que tu seràs sortosa de no ser encara tan vella que ja no puguis aprendre i jo no podré ja saber d'aprendre i t'hauré donat les ales i la música que et guardava.

TRES MONUMENTS

Poblet

Tot fou reial: murs i cel i paisatge;
tot si no els homes portats de l'obscur
mal de desfeta que escup el solatge
de la rancúnia tèrbola llur.

Com si l'oprobri tot just recomenci,
la llum ferida degrada l'oblit.
Ara només és reial el silenci
de les parets sota el cel dolorit.

L'Escorial

Melangia de l'orgull,
lluny dels arbres i de l'aigua;
sonoritat de l'enuig
i soledat de la plana.

Senyoregen vent i ras,
senyoreig sense mestressa.
De l'espai que té davant,
l'ànima eixuta s'esquerda.

No troba el desig xopluc,
ni l'amor repòs de casa.
Vent. Més vent. I el vent s'enduu
tots els límits del paisatge.

Alçà el rei tomba i palau
per fer, sol amb Déu, conversa.
Manca el somrís casolà
de Nostra Dona la Verge.

L'arc de Barà

Força viril, repòs que no consent
sinó el límit precís perquè l'alçada,
com l'ordre que aquieta el pensament,
reposi l'esperit sota l'arcada.

Benestança dels anys: la pedra nua
és com la carnadura triomfal
on no es marceix el sol; on l'or traspua,
daurat alegre de sa llum reial.

J. M. LÓPEZ-PICÓ

MITES DE BOCA DE FAR

ESCILLA I CARIBDIS

Dels bells paratges del món, l'Estret de Messina—Boca de Far, que en deien els nostres. A llevant, una espessa serralada de núvols, immòbil i amenaçadora, aixeca fins al cel turquí les muntanyes de l'Aspromonte calabrès. A ponent, Sicília ensolellada s'arredossa entorn de l'Etna, esgraonant-hi les platjes, les hortes, les vinyes, els camps, els boscos, les pastures, la neu eterna i el tràgic fumeral volcànic.

Bell paratge l'Estret,—cal tanmateix no entretenir-s'hi massa. Si els déus han mort, les terrors que els donaren naixença són eternes. “En Boca de Far—conta Muntaner—és la major meravella del món, com res no hi ha durada con fortuna de xaloc o de migjorn hi ha, que les corrents hi són tan grans e la mar hi cava tan fort, que res no hi ha durada”. Desproveïdes de llur oripell mitològic, Escilla i Caribdis hi són. Què hi fa de nomenar-les d'altra manera, si encara engoleixen com en temps d'Ulisses, i encara, com als seus companys, en pren als mariners d'avui “una por lívida”?

Desembarquem. Fem via cap a l'antic Pelòrum, el promontori sicilià més avançat a la Calàbria. Novembre, lluna nova, xaloc—xaloc fortíssim, les illes d'Eol, palau del vent, són albiradores en l'ampla llunyania—s'acorden a desfermar l'espectacle.

Seguint el ritme de la marea oceànica, ara el corrent va de la Mar Jònica a la Tirrènia. Retornarà d'aquí sis hores. La *rema montante*, com un torrent de corsers galopant, es llança a la part més angosta del freu,—on ara sóc. Oneja i s'esbadella, entrebancada pels alts i baixos del fons submarí; es cargola en rebotre en les puntes i els esculls. Comencen de formar-se els xucladors; es fan més amples i més ràpids amb el refrec dels contracorrents—els *bastardi* que neixen a banda i banda; esdevenen a la fi vertigino-

sos, com immensos tupins fuetejats per la ventada, regolfant a la costa.

Davant, a la riba calabresa, entrelluquem Escilla. Avall deis peus, amb un calfred d'horror dessota l'epidermis, veig Caribdis monstruosa. *Caribdis*, “Forat de la mort” que en digueren els fenicis. *Garófalo*, “el Clavell”, que avui en diuen. Clavell mortal, embut xuclador! La mar xarbota “com una cassola al foc”.

“Desferres abans engolides—Caribdis vomita”, diu Homer—; herbes i algues del fons submarí—les “sorres blaves” del poeta—; peixos abismals d'ulls atrofiats o imperfectes, d'òrgans fosforescents i de formes insòlites... el corrent gita de tot a la platja,—mentre el seu bramular eixorda i els esquitxos irisen l'aire.

Atrau, hipnotitza. Cola Pesce, l'intrèpid nedador catanès cantat per Schiller, va sentir-ne l'encís irresistible. Va llançar-s'hi, en temps de Frederic II, com segles abans Empèdocles s'havia submergit al cràter de l'Etna.

Per gosar la lluita amb els corrents i els bullidors, calia un Ulisses,—o un Roger de Flor. Messina bloquejada sent el rosec de la fam. L'almirall, per abastir-la de blat, s'espera a Siracusa “que es metés fortuna de xaloc o de migjorn”. I quan la tempesta s'arrestella, “que null altre hom no s'ho gosara pensar, qui no fos així bon mariner com ell”, diu Muntaner, fa vela.

Audaciós, Roger de Flor vola empès del corrent; inflats del xaloc els artimons, sorteja destre els xucladors; àdhuc se n'aprofita, car ells immobilitzen a Catona l'estol de Robert d'Anjou—que xiulava i xiulava, però no podia alçar les àncores. I Roger, vencedor com altre Ulisses dels monstres de l'Estret, entra a Messina les seves deu galeres de catalans “salvament e segura, mas no hi hac negun qui hagués fil eixut”,—diu Muntaner, testimoni i cronista.

L. NICOLAU D'OLWER.

P O E M E S

CANÇÓ ANTIGA

Primavera voltada d'espines,
castell blanc entre el vent de la nit,
ocell d'or damunt l'aigua glaçada:
mai no us diré adéu-siau,

Tot sagnant, colliré aquestes roses;
a trenc d'alba obriran el camí;
passaré damunt l'aigua glaçada
i me'n duré l'ocell d'or.

CANÇÓ

Amigueta, el turmell
dus humit de rosada:
cervatell, cervatell,
cervatell vora l'aigua.

T'ha quedat a la pell
el color de l'albada:
cervatell, cervatell,
cervatell vora l'aigua.

La cançó d'un ocell
t'ha entristit la mirada:
cervatell, cervatell,
cervatell vora l'aigua.

DIUEN: LA MAR ES TRISTA...

Diuen: la mar és trista. Quin trepig
fa cada onada, quan s'esberla!
I veig una mar trista, però, al mig,
tu, com una perla.

Diuen: la terra és trista. Quin trepig
fa cada fulla: mig no gosa.
I veig la terra trista, però, al mig,
tu, com una rosa.

MARIÀ MANENT.

ELEGIA PER A UN EPILEG

I mentre el temps passa, els joves no sabem ni fer reviure els apagats abrindaments de cap joventut. Més de dos anys fa que jauen en un silenci turmentós els poemes de Joan Badia, aquell minyó pàl·lid i intelligent, que hauria redimit Girona. Dos anys fa, també, que espera editor el recull breu de peces líriques de Ramon M. Juncadella, per al qual hi ha escrit ja un emotiu pròleg d'En Sagarra.

I, tanmateix, migrada com és en valors la darrea juvenesa catalana, li caldria vetllar—si més no, per solidaritat de prestigi, per vindicació redempta,— en favor de la perpetuació visible d'aquests dos joveníssims noms, que no han trobat fins ara marmessors literaris. Llur ombra—diríem, si fóssim retòrics—deu vagar pel Parnàs amb un neguit de llims: el de merèixer i no poder aconseguir el lloc pòstum al qual és creditora llur singular notorietat truncada.

Sufragis són fets pel repòs de les ànimes en l'eternal reialme. Però és que, en el Més Enllà, el literat pot servir encara una vivent vanitat legítima, la de la seva pròpia obra. La nostra responsabilitat és, doncs, una mica tràgica, perquè ens pesen damunt la consciència un dret i un desig d'ultratomba. Juncadella i Badia cal que figurin en el cel nocturn dels qui foren, no com a meteors fugaços, sinó com a estels titillejants de passió lírica supervivent.

Després d'aquesta renovada exhortació,—i estudiat ja minuciosament en altre lloc el temperament literari de Joan Badia,—volem aquí comentar una mica, perquè no se'n marceixi el record, el cicle líric de Ramon M. Juncadella.

* * *

Tant com literàriament, és psicològicament interessant la poesia de l'autor de "Sara". Panteixa amb un batec vital, que sovint treu espurnes de sang. No cal dir com el seu cant és profundament subjectiu, teixit damunt l'ombra mat de la confessió. Adolescència tímida i austera, però pregonesa d'home:—la dolor íntima d'aquest trànsit transcendent es destilla, més que es desfoga, en les estrofes, amb una mena de lenta coïssor, que s'aconhorta, però, cap a la fi, amb una mica de melangiosa bellesa natural. Sensibilitat tendra i intensa, Ramon Juncadella té, com a inicial victòria, densitat per contenció. Els seus versos són una correntia espessa, on la paraula, més que fer-

se líquida en l'estrofa, hi pren una corporeïtat destacada de contrallum.

El concepte del tràgic,—en tot ço que d'elevació intel·lectual comporta, en tot el sentit d'afrontar màximament la lluita interior, i de resoldre-la en expressió superadora, àdhuc essent-ne irrecusablement vençut,—és perfectament aplicable a molts ordres de realitzacions nobles. Així, no per anècdota d'argument, sinó per substància espiritual, foren tràgics gairebé tots els genis humans, pastada com ha estat en la fornall d'una dolor d'experimentació o de creació llur obra diversa. Ramon Juncadella fóra, en el seu estadi prematur, un tràgic de l'edat crítica. El seu cant és el del mortal deturat en el pòrtic del viure, afeixugat amb el pes ja perceptible dels sentits que neixen, i amb l'entenebrament i l'enlluernament alhora dels contrastos que l'enteniment albira.

Amb més o menys sublimació, tots ho són, de dantescos, els inferns de les ànimes. Orientar-s'hi, moure-s'hi, i eixir-ne amb la serenitat calladament triomfant d'un botí líric ple d'humanitat sensible, de disseccions en el propi cor, és, però, excepcional. Per això els casos de poesia interior, resolts en veritable poesia pura, quan són realitzats en aquestes condicions, cimegen en el panorama literari. Oimés, en el nostre, on el classicisme és Auziàs March, i on àdhuc el lirisme dels trobadors decanta vers una matisació psicològica de l'idilli, la represa del camí té un remoreig venturosament conegut, de ruta fresada.

Mateu Janés és avui el representant jovençà i consagrat d'aquesta tendència. La iniciava contemporàniament amb Juncadella. Recordem aquelles pàgines d'"El Dia", de Terrassa, ambaixada novíssima del darrer "Noucents". Vers l'any 1922, fou començada en aquella fulla una tongada d'homenatges personals a la lírica joveníssima. Justament la primera pàgina d'aquesta sèrie fou la dedicada a Ramon Juncadella. Algun temps després, seguien Badia, Janés,—germà de to, i més fidel de tònica,—i els altres. D'aquests, gairebé tots ells han depassat ja la fita del primer llibre, i han ampliat, canviat o superat la via de llur posició ostensible, en el món atzarós de les lletres. Els primers en aquella antologia, i primers també en el comiat mundanal, seran tanmateix els darrers a obtenir l'aplega cohesionada del volum.

Veníem a dir, llavors, del poeta: "En un esforç de contenció i en un silenci reposat, un refinament sensual,—voluptuós potser, en el pessigolleig estimulant,—ha esborronat la sensibilitat de l'autor, i ha posat en les seves venes el frissament tou que s'escorre pels versos. Les roses de vellut encès han estat goludament incitadores del tast del poeta. Per llur cobejança, mig tèrbola mig tímida, l'idilli, en el pressentir, l'autor el decanta cap a ègloga, encara amb la inexperiència en el llavi i algun incís escàpol d'impropietat.

Després d'aquest batec humà, veritable bateig de foc, ja el cor del poeta pot degotar sang, no amb humil planyença, sinó amb adolorit blasme viril. I el paisatge, com una sensació també, com un ressò de melangia, s'avé a la comparança, i es torna el millor reliquiari de l'emoció aconsoladora.

Però aquell batec es fa encara més profund, a frec de l'anàlisi moral i la síntesi transcendent, i llavors, i ensems, la imatge es torna filosòfica simbologia. Una rauxa de fortitud es fa endevinar, latent".

Aconsellàvem, més preventivament que no pas com a esmena, d'"amar millor la cremor roent, però sana, de la flama pura, que llengoteja sagnant i clara, que no el fible nociu de la foguera enterbolida pel fum de la insinceritat retòrica. Només això, i fer més intensa la corba de l'arc de la pròpia vida"—com ens deia, amb la fraternal superioritat que li hem atorgat sempre—el car autor de "La lluita en el repòs".

Alenada encesa, imatgeria simbòlica, endolciment crepuscular, sinceritat punyent, emoció sobria. Així podrien ésser definits els radis convergents de la poesia de Juncadella, en una síntesi d'epítets. Completem ara la visió amb un anàlisi episòdic.

* * *

La producció del jove poeta abasta només tres anys llargs: de vers 1920, a 1923. La seva aparició, però, començà pròpiament en 1921, i acabà amb la mort. Encara, recordem que en la llibreta on l'autor consignava les suggestions líriques que li acudien al pensament, s'hi troben estrofes esparses felicíssimament acabades, que caldrà tenir en compte en reunir la total collita escassa del poeta. Adhuc ens sembla que algun dels magnífics sonets que deixà escrits, encara no havia eixit d'aquell receptacle de borradors.

Eren els darrers temps d'aquella època de daïerosa celebració de Jocs Florals, en viles i bar-

riades. Els joveníssims hi acudien, alhora, amb un comareig de facècia, un delit de retrobança cordial i una autèntica illusió de notorietat. Més o menys inconfessablement, els hi acompanyaven els immediats predecessors, no sense un somriure vindicatiu d'excusa.

Cal no oblidar, tanmateix, que la generació dels Guerau de Liost i Josep Carner, i la dels Sagarra i Gassol, si més no, abans i tot d'acollirse als certàmens consagrats de Girona i de Barcelona, havia fet també el seu vol pels concursos forans, número obligat de Festa Major. I així, no és rar trobar a la collecció de "Catalunya", per exemple, poemes d'aquells autors i d'altres, pervinguts, segons nota acompanyatòria, de festivitats literàries d'aquesta mena. Puix cal reconèixer que si els Jocs foren uns caminadors històrics del nostre Renaixement col·lectiu, almenys en els seus inicis, ho han estat també de cada generació i de cada poeta en particular. Hom pot parlar d'una generació sense novella, però no pas d'una generació sense Jocs Florals. I, certament, poques individualitats trobaríem en la nostra literatura, especialment en la lírica, que no tinguessin res a veure amb un o altre veredicte.

Doncs: era l'hora que, havent cedit Manuel Vilà el seu lloc, Felip Graugés, el "poeta i ferrer de Santa Maria de l'Estany", s'enduia totes les flors naturals dels vergers convencionals de poesia, àdhuc contra el seu mateix desig. El "traçut ferrer de la paraula viva" havia de deixar sovint el mall i l'enclusa i davallar de la seva muntanya llunyanca, per comparèixer a coronar alguna nova Reina inconeguda. Domènec Juncadella, amb la pomposa cadència de la seva retòrica, s'havia fet així mateix un nom dintre dels Jocs Florals, i s'emportava també roses i nards collits en aquella primavera de tot l'any. Melcior Font, adolescent a penes, triomfava semblantment, amb el doble encís de la seva ingenuïtat atractiva i dels seus versos fluids, i el seu nom era ja citat dintre l'ambient com una revelació de cap de brot. Camil Geis,—cas únic entre els seus companys llavors seminaristes—feia compatible l'obtenció del premi d'honor i cortesia amb la fidelitat no interrompuda als estudis eclesiàstics. I Alfons F. Burgas i el qui signa, es basquejaven tot just per la florida distinció...

Els èxits floralescs del seu germà Domènec, i la convivència estimulant dels qui com ell vorejaven el llindar de la vintena, feren, doncs, revelar també el nom de Ramon Juncadella en alguns certàmens anecdòtics. Recordem la Flor Natural

guanyada l'any 1921 en els Jocs Florals del Guinardó, on el seu nom s'aparellà amb els de López-Picó i Sagarra. Els de Sant Andreu, on la seva exquisida "Elegia" tingué un bon lloc en l'antologia de peces premiades, — a cura dels Josep Lleonart, Melcior Font i Miquel Soldevila. Els de Cassà de la Selva, etc. (Diem només això per corroborar la normalitat episòdica del pas de Juncadella dins el moment literari).

Posteriorment, pel febrer de 1923, entre les lectures organitzades per l'"Associació Catalana d'Estudiants", Ramon M. Juncadella llegí una selecció dels seus poemes, en la companyia de Melcior Font. Josep M. de Sagarra, que assistí a aquella lectura, conegué el poeta, i restà excel·lentment impressionat de la personalitat que s'hi descobria.

Uns mesos després, Juncadella traspassava, i Sagarra escrivia a les pàgines de "La Publicitat" el seu sentit article "La mort del poeta", que ha de figurar com a pròleg el dia que l'edició es faci.

* * *

Els moments de la poesia de Juncadella van de la retòrica, a la simplicitat; del llast de tòpics contagiosos a la llisor expressiva personal. D'"El cavaller Jorn" als darrers sonets, hi ha una immensa distància vençuda.

"Avui amb la lluna jo em vull maridar" deia el personatge líric de Juncadella, fill d'una aparatosa fantasia retòrica. Certament que també Salvat-Papasseit, en el seu poema avantguardista "Canto la lluita" definia el poeta, es definia, entre altres signes, dient

"he maridat la lluna".

Però això era, amb seguretat, l'ús deliberat del tòpic, cercant-hi una volguda eficàcia paradoxal.

"Sara", en canvi, —encara 1921—, revela ja tot el que el poeta vol dir, —i que més tard ja gairebé dirà, —i tot el que amb convulsa ingenuïtat i amb esborronadora torbació ja sent. Hem parlat d'ègloga. "Sara" n'és una. Una ègloga on el goig del pecat i la taumatúrgia de la invocació divina, hi són aplegats com a termes anímics. De primer, una romanalla de retòrica, encara:

"Ara diré l'amor que m'ha ferit",

i una rima en "escarlata". Però ja els termes de l'escena interior i exterior hi són precisats amb justesa:

"La tarda era un vel d'or i un riu de sang
regant l'ample viarany de l'horitzó;
el sol, agonitzant, queia de flanc
i jo
sentia enyorament a dintre el pit."

L'ègloga, després, té un romanticisme d'idil·li. L'amant es senya per esvaïr la temptació dels sentits, una volta i una altra. L'amada, tanmateix, es desperta, i llavors el poeta li destrena la resta del cant, en una invocació puixant de vida, que vibra fins al final del poema. Pensaments, imatges, mots d'ordre d'estímul juvençà. La humanitat, fet i fet, salva la millor part del cant:

"Vina a mon pit que un nou desig em puny.
Veus aquest cim que cel amunt s'enfila?
El meu anhel et portarà fins dalt.
Podrem fitar la vista tan tranquil·la
en la tranquil·litat de l'horitzó eternal.
I quan el cap se'ns nimbarà d'estrelles
i els pins faran acataments de son,
i un repiqueig d'esquelles
dirà

que enc que toquem el cel tenim els peus al món,
llavors, Sara, et besaré en el front.
I d'aquell bes s'estremirà l'amplària
que ens encendrà una nova lluminària
perquè seguim el viarany pregon.
I tu, només, em signaràs per on."

El poema, doncs, cap a les darreries, concreta una bella tesi, i la resol amb un vers que la conclou harmònicament. L'amor de l'home i de la dona són la fortitud i la claror que dona delit al pas, llum a l'esguard i nitidesa al pensament. El bes segellador de la unió, tindrà una concorde ressonància còsmica. I l'amada serà el guiatge definitiu de l'home en la ruta ombrívola. Cicle humà, on el vell fet és dit amb una jove frondositat simbòlica.

L'amor, inassolida en realitat pel poeta, és millor expressada en la recança i en el blasme que no en la ficció imaginativa de l'anterior poema. Així, la gracilitat punyent d'"Elegia", ja és un encaix perfecte amb el propi temperament. La forma s'afina, i l'obstinada persistència d'aquell "encara diré el teu nom", traeix bellament la faisó incisiva d'una fidelitat desesperançada.

El blasme fóra el sonet "A l'estimada". Imprecació magnífica, on tot l'ésser del poeta es revolta. Acusació vehement de la deixia de passions i del llevat d'insanes frisances, que el foc de

les amors potencialment viscudes hauria posat en el cor de l'autor. En molts versos hi ha troballes que no cal ni assenyalar:

“Tu i tantes altres que heu cenyit mon front amb corones de roses i d'espines, i heu violat el meu callar pregon i m'heu fet riure amb pessigolles fines:

Amb el vers d'ara escoltareu l'afront.
Que de totes les vostres clavellines
i el besar de les boques purpürines,
sols el color de sang per mi no es fon.

No us immuteu si blasmo els vostres braços
i el sonar tenebrós dels vostres passos
que tantes voltes m'he sentit a dins.

Que pel fel amagat que en mi deixàveu,
aquest crepuscle que dins mi incendiàveu.
ara és tot ablamat de mals instints”.

“Sols el color de sang per mi no es fon”! Quin bell sentit de tragèdia, tanmateix, té la profunditat subjectiva d'aquesta poesia! L'ofrena sensual, la carícia banal de l'amor, no són ja, per al poeta, una romanalla trista, o una recança oblidadissa: són quelcom que marca el seu pas en l'horitzó del protagonista amb el signe més vitalment arroentat, i d'una manera inesborrable: el color de sang.

La llússor carnosa del foc intern d'aquest poeta, i les rels psicològiques dels seus motius i de les seves analogies poètiques, són ço que avala cabdalment l'interès de la seva poca producció, i ço que li encomana una personalitat definida.

El simbolisme i la passió humana troben en un moment de Juncadella l'encarnació d'un soliloqui filosòfic. Ens referim al poema “El jugador”. En aquesta figuració, teixida en el paral·lisme de la seva concepció ideològica i dins una gran força d'ambient, és expressada, a través d'un dramatisme resolt amb acompassada tensió, la lluita inútil de l'home debatent-se contra l'atzar, i rebent d'aquest el martiri seguit de continuades decepcions.

“Damunt la taula verda de la vida
estic jugant als daus.
La Sort no m'ha dat mai una besada;
la Sort que fa palaus.
Si eren negres els ulls que cobejava
em sobten uns de blaus.

Si vull que mos desigs es moguin lliures
trobo que són esclaus...”

La lletania d'adversitats tenaces va seguint. La Sort sotja, fa posat d'atansar-se, però fuig, i deixa odi i malastrugança en el rostre. La sensació d'obstinació febrosa és descrita d'una manera sorda, ajudada per la seca monotonia de l'estructura mètrica i de la rima aguda:

“De tant jugar que els ulls pampalluguegen,
de tant jugar als daus.

De tant jugar que els ulls pampalluguegen
i encar no he fet les paus.

Quan ja quasi abastava les estrelles
he caigut als afraus.

Quan tenia l'amada dintre els braços,
—la d'ulls negres o blaus—

me la copsava el vent, o uns altres braços
trobava més suaus.

Quan corria a la mar per a cercar-la
s'enfonsaven mes naus,

i quan les mans clamaven una almoïna
m'hi clavaven dos claus”.

Crucificat per la Sort, sense que aquesta li hagi donat mai ni una besada, el joc, no obstant, damunt la taula verda, impertorbablement continua.

Per fi, esguardem comparativament dos poemes, on el paisatge és acollit com un ressò a la veu interior, amb una assimilació càlidament avara, com un motiu de meditació psicològica. La forma de sensibilitat amb què la natura és interpretada pel poeta, en aquests casos, fa d'ella una mena de vellut dolcíssim que exerceix una influència refrigeradora i sedant damunt l'ardència de l'ànima enfebrada.

En l'“Elegia a l'amor perdut” és quan el paisatge tot just es filtra en el cor del poeta:

“Aquesta hora de sang i d'or de posta
m'ha encomanat el llanguiment del sol.
Tot per la nit que poc a poc s'acosta;
tot per l'amor que deia que no em vol.”

La recordança de l'encís trencat és associada al moment de la natura, en una evocació tenyida de morat i de rosa, en una darrera degustació frèvola de les delícies perdudes. Però el poeta es mira llavors a si mateix, i contempla la desolació sentimental del propi cor. I llavors exprem la superació del seu amor fallit, del seu dolor enamorat, enfront de l'antic encantament de la natu-

ra, en una comprensió vençuda d'indiferència humana:

"Ja no em don' gaudi ni que el sol s'inflami,
ni que la lluna pengi com un fruit,
mentre senti que el cor com ara clami
i cada cop que el miri el trobi buit.

Mentre enyorin la mar i la muntanya
i el rierol que passa vora meu;
el bell recó amagat, la roca estranya,
l'herba menuda i la viola lleu.

Mentre plori la vida que s'afina
i hi hagi aquest silenci al meu redol,
i mentre senti, quan el jorn declina,
aquest turment d'enraonar tot sol".

En aquesta darrera estrofa, sobretot, el poeta situa bellament la seva solitud al costat de la tàcita companyia del paisatge, i expressa l'immens neguit del seu soliloqui sense ressò.

En "L'encís del cap-al-tard", Juncadella s'atansa als millors moments de tendresa subjectiva de Sagarra ("Record de Solsona", "Girona a la tardor", entre altres potser encara més precisos). Aquí, en canvi, el paisatge ja no és vessat quan entra a l'esperit del poeta, sinó quan ja s'ha fos inefablement amb l'ànima, i aquesta el traspua, tebi i nítid, en un estat de contemplativa benaurança. La sensació del crepuscle és aquí dita amb una tal afinació de sonoritats, amb tan exquisida tendresa de matisos, que en llegir aquesta composició, llisament emotiva, sense cap ressalt feble, se us encomana cabalment la felicitat llanguidesa del poeta en copsar la impressió que la hi suggerí.

L'autor evoca aquella hora:

"Quan tota cosa sembla que medita
i fins els pins fan uns murmuris lents,
i la volta del cel es fa petita...
Quan ens visiten els enyoraments".

Es, exactament, això, tal com ho diu el darrer vers transcrit: no hi ha millor manera d'expressar-ho.

"Quan els estels ploren damunt la terra
i el riu ens porta uns apagats sanglots,
i al davant nostre es va fonent la serra
com un núvol morat més gran que tots.

Quan porta més perfum la farigola
i la clarô és més dolça i sensual,
i quan la tarda sembla que tremola
com un ocell qui se sentís malalt".

Sembla que el paisatge hagi revelat el seu esperit al poeta, i que aquest el vagi resseguint, amb delicada voluptat, en una suau carícia exploradora, en una fusió penetrant i íntima amb la muda eloqüència de la natura.

Es llavors, diu l'autor, que

"Res hi ha tan bell com caminar tot sol."

Llavors és

"quan ens sentim com una agulla fina
que ens va furgant endins de l'esperit
i ens clou els ulls una llangor divina
i ens moriríem sense fer ni un crit."

L'agudíssima sensibilitat de Juncadella és aquí concretada d'una manera insuperable.

Aquest poema, possiblement el millor del jove poeta, palesa com, equilibrat el seu temperament elegíac amb el panorama del món extern, el seu lirisme hauria pogut donar, en l'esdevenidor, vibracions d'una puresa i d'un cromatisme bellíssims.

* * *

Amb les anteriors cites no resta pas examinada tota la producció poètica de Ramon Juncadella. Però en romanen, això sí, definits els límits qualitius en ascens, i les variants dels seus matisos estètics. Valgui, només, aquest esbós com un vot en favor de la prompta edició pòstuma de tots els poemes de l'autor, damunt la qual podran llavors judicar-se definitivament l'obra i el poeta.

Ramon M. Juncadella, amb qui la vida fou tan aviat cruel en donar-lo a la mort, semblava ja dur en la seva persona el presagi de la seva fi. Silenciós, lent en el parlar, xuclat de galtes i prim de cos, madurava a dintre seu la pròpia vida interior,—perquè de l'altra a penes pogué heure'n cap tast. Aquesta serà l'única ofrena que haurà deixat la seva joventut no assaonada. Amic sincer, l'esplai de la companyonia literària fou el seu únic fogalleig. La resta dels seus dies, l'engoliren els seus poemes—vivint-los i creant-los—, i les tasques obligades d'oficina en la secció de segurs marítims del "Banc Vitalici d'Espanya", on esmerçà els seus darrers anys.

Nosaltres que, com a únic orgull, hem combregat sempre intensament en el culte veritable de l'amistat, no sabem recordar Ramon Juncadella sense un estremiment d'emoció trista. Però estem segurs que això no afegeix cap escreix gratuït de favor a la fe i a la convicció que professem en la seva valor literària.

OCTAVI SALTOR.

DE MAURRAS A MUSSOLINI

Maurras ha formulat sobre la crisi de la Intel·ligència, una teoria que, si res més no, té l'avantatge d'ésser clara i completa (1). Resumim-la. La Intel·ligència, considerada com un partit, com una corporació, ha conegut una època de grandesa: aleshores que sota els reis absoluts ha exercit bonament el seu ofici d'endolcir els costums, de donar veu a l'amor, d'agullonar el plaer, d'encantar els llargs hiverns i les lentes velleses, de distreure l'estadista i el camperol. Les belles lletres no aspiraven a influir i si influïen era sense fer-ho a posta. Es trobaven en el punt dolç.

El segle XVIII assenyala un canvi radical en els propòsits de la gent de ploma. Llurs obres decideixen les resolucions de l'Estat, i això, no d'una manera involuntària, sinó després d'haver treballat porfidiosament per arribar a semblant grau d'influència. La literatura regna; l'escrit, pel sol fet d'ésser-ho, esdevé la Raó i la Justícia.

Vingué el daltabaix. Els prínceps no abdiquen, com poden fer creure les constitucions proclamades en les assemblees, a favor del Poble. Abdiquen a favor dels escriptors. Els governs, si no són integrats pels filòsofs humanitaristes del període pre-revolucionari, que ja havien mort, ho són per llurs deixebles. Napoleó és un home de lletres coronat. (Cal referir aquesta dita al governant civil; el cap d'exèrcit fou realista i positiu a tot ésser-ho).

Segle XIX. La literatura segueix les mateixes divagacions de l'edat anterior; però la successió dels fets militars, econòmics i polítics contradiu aquestes divagacions una a una. Si la ideologia corrent havia pronosticat una dissolució de les nacions per constituir la unitat del gènere humà, heus ací que arreu es revifa el calli de les pàtries... Noteu una diferència: les forces nacionalitzadores trobaren arreu un auxiliar en les literatures; a França ocorre el contrari. Les guerres de l'Imperi són utilitzades a profit de les idees de la Revolució.

Des d'aquest moment, la literatura no coneix sinó dues formes: o bé és cenacular, elaboració de torre de vori, producte per a un nombre limitadíssim d'iniciats, o bé és revolucionària, subversiva. La condició única del seu èxit popular sembla que hagi de consistir a plaure a l'oposició.

(1) L'Avenir de l'Intelligence.

Els interessos se n'adonen i es colloquen a la defensiva.

Els fets materials, el progrés mecànic, escapen per definició als nostres judicis i als nostres sentiments. Tanmateix és injust d'adjudicar-los la culpa de les nostres malures: és en l'ordre dolent sota el qual han nascut, en les lleis defectuoses que els han regit i en la poca-solta de les idees de moda on cal cercar les veritables responsabilitats. El Diner, emancipat de la tutela de la Monarquia absoluta, ha hagut de cercar a les palpentos els seus reguladors; no els ha trobat encara. Hom crea riqueses, hom complica l'existència augmentant-ne les necessitats. Tot en mig d'una disbaixa d'energia. Quin lloc té la Intel·ligència en aquest nou estat de coses? Ella s'ha trobat més allunyada que mai de l'Interès i de la Força franceses.

Simultàniament, la Intel·ligència o, més precis, la literatura, ha trobat l'avinentsa de convertir la seva funció desinteressada en una indústria. L'escriptor ha venut escrits de la mateixa manera que podia haver venut farina o vi, coure o carbó.

Aquest fet—la industrialització de la literatura—permeté al literat de creure assegurada la seva independència, cosa teòricament factible, però prou difícil en la pràctica. També li féu concebre la illusió de mantenir la preponderància de la seva persona i de la seva qualitat—cosa impossible. La seva influència era més sòlida quan era admès en un saló de l'antic règim que no ara que s'adreçava a un públic nombrosíssim i amorf. El diner que guanyava exercint la seva indústria de paper escrit, el convertia en un petit industrial, entre els grossos industrials del paper sense escriure, dels teixits de cotó o dels carrils.

De manera que la mediocritat és la sort millor que pot ambicionar un venedor d'original. Si se n'acontenta, té l'avantatge de romandre sencer; però es troba exclòs del *beau monde* on la seva fortuna no abasta a sostenir-lo. Per restar-hi, malgrat la inferioritat dels seus recursos, no té altre remei sinó caure en la domesticitat o en el parasitisme.

Si l'escriptor no s'acontenta de la mediocritat, què fa? Cedeix de mica en mica el seu dret de parlar franc i esdevé un esclau de la Finança o de

la Política, és a dir es fa culpable de Venalitat o de Traïció.

Per aquestes vies, la Intelligència va de dret a la desfeta. Maurras preveu en 1905 una aliança de l'or i de la sang, poderosa oligarquia que sindicarà les energies de l'ordre material, sota la qual una multitud de captaires lletrats, arrossegaran pels camins els tristos parracs del que haurà estat el nostre pensament, les nostres literatures, les nostres arts.

Literatura esdevindrà sinònim d'ignomínia. Les noves generacions endurides en la combinació del treball mecànic i dels exercicis físics, trobaran just de menysprear lletres i arts, joc plaent, però tan freturós de noblesa com de gravetat. Si es decanten al moralisme, tipus Tolstoi, diran que les delicadeses de l'esperit, les finors del sentiment, les subtiletes de la lògica no són sinó exemples de depravació. Si l'home d'acció que ha d'ensenyorir-se del món no és virtuós, encara resultarà més grosser. Artistes i poetes, tornaran a la condició dels histrions i dels joglars. La pobresa i la solitud seran l'estipendi de l'heroi i del sant dejunar, braços plegats davant el banquet, o bé, volent atrapar els ossos, davallar al nivell dels cans. Aquest és el vaticini de Maurras: una nova edat de Ferro.

A menys que—afegeix, per deixar-nos una clivella d'esperança—a menys que la Intelligència s'adoni aviat del perill i reaccioni amb energia, fent un esforç suprem per retrobar el seu ordre, la seva pàtria, els seus déus naturals. Ell concep—o més ben dit, concebia en 1905—una federació sòlida i pública dels millors elements de la Intelligència amb els elements més vells de la Nació, per arribar a una dictadura provisòria, al sol objecte de *veure* i de fer *veure* quin règim fóra el millor.

Fos el que fos, és segur que en la nova jerarquia la Intelligència obtindrà l'alta missió consultativa que li pertoca.

Aquesta és la teoria de Charles Maurras. Sota la seva elegant concisió, entre blasmes encertats i visions justes, quants sofismes i que perillosos! Sens dubte, té la virtut de transportar-nos a cent llegües de les concepcions baixament econòmiques, però tampoc no ens eleva gaire.

En efecte: el fons de la teoria maurrassiana es compendia en un consell: "Reconstituïu la monarquia absoluta a base de la dinastia legítima i confieu en les seves decisions arbitrals; ella col·locarà la Intelligència al rang que li pertoca". Aquest consell que a França, a la qual va espe-

cialment dedicat, pot o ha pogut semblar un remei heroic, en altres països que ja gaudien solucions més o menys acostades a l'absolutisme ha de produir un efecte notablement inferior.

D'altra banda, àdhuc dins de la història francesa, no sembla massa segur que el segle XVII representi un desideratum per als intellectuals. L'ur dignitat i l'ur independència no hi apareixen més garantits que en altres règims menys majestuosos. Maurras passa veloçment sobre el caràcter servil d'algunes dedicatòries i ens recomana que ens assabentem del valor de certs mots en aquella època abans de concedir-los una interpretació literal. Deixem les dedicatòries. Resten les pensions atorgades als poetes i pagades pel tresor reial amb la mateixa forma que els comptes als proveïdors i als operaris. Triem una anècdota entre cent. Boileau anava a cobrar la seva pensió. El dependent del tresor llegí sobre l'ordre de pagament aquesta menció: "A causa de la satisfacció que les seves obres ens han donat". I, tot fent el compte, demana a l'autor de l'*Art poétique*:

—De què són aquestes obres?

—De construcció—respon l'home de lletres—sóc mestre de cases".

Racine passa, i amb raó, com el poeta que més profit va treure de les lliberalitats reials. No creieu, tanmateix, que gaudí dels tresors d'un Fouquet, ni que aconseguí tan sols una fortuna discreta. Un cop que d'amagat celebrava una entrevista als jardins de Versalles amb Mme. de Maintenon per obtenir un augment de la seva pensió, varen sentir que el Rei s'acostava. L'autor de *Phedre*, esparverat, va cuitar a fer-se fonedís.

Hi ha, certament, una harmonia entre les aspiracions de la Cort i les tendències de la literatura del *Grand siècle*. Però tot el mèrit—posat que n'hi hagi en un acte que té un aire impremeditat—escau a aquesta que adopta d'un a un tots els ideals d'aquella, a canvi d'uns honors relatius i d'unes pensions mesquines. Així que, en el segle següent, la literatura s'ocupa de política i llança utopies no ben conformes amb els interessos creats, les pensions desapareixen i el divorci s'inicia. Es natural. Ningú no honora a gràtiant l'enemic que li sega l'herba sota els peus... Natural i tot, el fet no deixa de demostrar-nos com era de fictícia la independència de la literatura sota el patronatge dels reis.

Però és que Maurras es preocupa de bo de bo de la independència de la literatura? Més aviat li cerca una servitud aparentment menys infa-

mant que la de l'estómac, per bé que no menys rigorosa. Fet i fet, li ofereix l'alternativa d'esdevenir un abnegat col·laborador del poder reaccionari o bé un entreteniment—noble entreteniment, sens dubte—de les classes ilustrades.

Personalment, Maurras i els seus sequaços han triat amb una decisió admirable la primera solució, amb la qual cosa llur actitud resulta més acostada a la de Voltaire i de Rousseau, tossuts reformistes, que a la de Racine i Lafontaine, elegants conformistes. Fa més curiosa aquesta paradoxa el fet que el grup de l'*Action Française*, la influència política del qual durant els vint anys darrers ha estat formidable, sigui integrat per esperits específicament literaris. Mai no s'haurà vist ni en la història de França ni en la d'altres països un cas semblant d'*intromissió* de les lletres en el camp del governament del poble.

Costa d'imaginar que un grup així combatiu i així emportat, pogués l'endemà d'una restauració monàrquica esdevenir un dòcil auxiliar del poder públic. Però això pot interessar Monsenyor el Duc de Guisa, més que no a nosaltres.

Recular, remuntar el corrent és impossible. Vulgues no vulgues, les directives de Maurras són post-democràtiques més que anti-democràtiques. També són romàntiques, malgrat el seu apassionat anti-romanticisme, en bona part a causa de llur apassionat anti-romanticisme.

Pocs homes han demostrat pràcticament tenir més fe que Maurras en els mètodes que féu possibles la declaració dels drets de l'Home. Ha cregut en l'opinió, puix que ha maldat per influir-la. Ha cregut en la publicitat, puix que no ha cessat d'argumentar *urbi et orbi*...

Però, tal vegada negligim d'assenyalar la veritable rel democràtica de la doctrina anti-democràtica de Maurras! Quina és la seva base? El Nacionalisme. Doncs bé: el Nacionalisme modern, el que ha fet la guerra, és fill legítim i natural de la Democràcia, no pas de la tesi cesarista. Té més lligams amb Rousseau i amb Danton que amb Lluís XIV i amb Bossuet. Sols després que el dogma igualitari ha associat directament cada ciutadà a la sort de l'Estat, és possible de veure com els sentiments individuals comuniquen a l'Estat una embranzida passional. Les querelles dels reis no han estat tan duradores ni tan mortíferes com les dels pobles moderns; aquelles recolzaven en la sensibilitat d'un petit grup de persones, aquestes en la d'una multitud enorme.

Retornant al tema de la independència, hom no

sap comprendre—malgrat els esforços de Maurras—per què ha d'ésser considerada superior la d'un literat que no pot subsistir sinó a redós de la tresoreria reial i que no pot escriure sense oblidar del tot la Bastilla, que la d'un altre literat que, no essent massa ambiciós, pot triar entre un nombre de diaris i d'editors de diversos matisos i principis.

En l'ordre dels fets, la doctrina que venim criticant ha sofert en aquests darrers anys una ruda investida. Ens referim als fenòmens de tipus reaccionari ocorreguts en les penínsules meridionals d'Europa. Les dictadures alludides no seran el resultat de la sindicació d'una *élite* intel·lectual i d'una *élite* de forces tradicionalistes, tal com la que proposava Maurras, però si alguna idea esgrimeixen és infal·liblement manllevada al seu evangeli, si alguna directiva segueixen és de les assenyalades en el seu catecisme. Res no ho prova tant com l'entendiment i la curiositat maternal amb què l'autor de l'*Enquête sur la Monarchie* ha considerat tots dos fenòmens.

La Intelligència en cap dels dos experiments no ha trobat un guany apreciable, i, en canvi, ha sofert afronts i violències nombroses. Càstic mescurat d'una folla revolta literatesca? No es tracta d'això. Es tracta de l'atmosfera general de menyspreu a les altes disciplines de l'Esperit i de malfiança envers els que les conreen, que han creat les noves dictadures.

Parlar d'una represa de la Inquisició no és exagerat. La del segle XVI actuava en defensa del dogma religiós, dogma prou ben definit pels doctors i pels concilis. La d'avui actua en defensa d'un dogma Nacionalista barroerament i diversament definit per uns quants milers de funcionaris *amateurs*.

Cap de les falagueres profecies que feia Maurras en el darrer capítol del seu llibre ha trobat compliment sota la *contra-revolució* italiana o espanyola. El diner, la bèstia negra, no hi ha patit sinó per error i, de més a més, ha estat afavorit amb l'acurat esmicolament de les societats obreres...

I és que Maurras, magnífic destructor de mites, ha edificat la part positiva de la seva doctrina sobre el mite d'uns prínceps magnànims i d'uns nobles refinats i coratjosos que no existeixen enlloc.

La *contra-revolució* italiana, que és l'única que pot aspirar a aquest títol, ha estat l'obra d'una burgesia capitanejada per un ex-socialista.

CARLES SOLDEVILA.

EL COMTE ARNAU

P O E M A

(FRAGMENTS DEL CANT I)

—Aquesta hora sens llum i sense fressa
em dóna el pensament més aclarit,
i pel meu cor no hi ha pas res, mestressa,
que em sigui tan amable com la nit.
Als boscatges veureu que s'hi congria
una mena de tropa i de ramat,
que et va fent la més rara companyia
i et dóna com un bleix d'esperitat:
Hi ha un xiboc golaoberta que t'espera,
el murissec voleia com un foll,
i el xot-banyut comença la cacera
sense fer ni una gota de soroll.
I al cor de l'olivera eixarreïda,
espantant el brancatge fredeluc,
s'hi sent un gemegar de l'altra vida
que va sortint del carcanyell del duc.
I veus passar fregant per les collades
quan de roïna tot l'herbei és xop
un parell d'estrelletes ajuntades
que van fugint i són els ulls del llop.
No hi ha res com la nit i a mi m'engresca
el sorollet tan clar i el cantussol,
i ran dels polsos la ventada fresca
i anar pensant i caminar tot sol.
I més em plau la bèstia entaforada
que la ròssa endevina amb el renill,
i el pas que dónes com a la impensada
i la mica d'atzar i de perill.

No sabeu, muller meva, quina cosa
és sentir-se temut de molta gent,
és sentir que al covard ets una nosa
i l'envejós et mira malament.

I a la nit que tot calla i tot s'esborra
i el verí es va fent agre en cadascú
no sabeu com me plau de poder corrê
sense témer la trampa de ningú.

Aquell ànima negra que de dia,
em passa pidolant com frare llec
i que per res del món s'atreviria
a plantar cara i aixecar-me el béc,
i em besa les clotades de la petja
i s'agenolla a terra perquè sap
que tinc un gos per estripar-li el fetge
i dos butxins per escapçar-li el cap,
aquell ànima negra ara podria
està a l'aguait com urpa de mussol,
ara que no el traeix la llum del dia
ara que està segur de què vaig sol,
qui el priva de penjar-se de la branca
per espiar-me quan no pensi en ell,
i estabornir-me el cap amb una tranca
i buidar-me la sang del carcanyell?

Ai, com m'és dolç abandonar la brida,
i dur la meva febre bosc endins
allà on la brossa és més atapeïda
voltant les recolzades dels camins.
I em plauria trobar-m'hi cara a cara
mal que fos del diable més covard
o d'un pit tot gatosa i atzavara
que d'esmolar les ungles estés fart,
i si aquest cor lluitant s'encalabrina
es veuria content i ben segû

de saber que el meu braç és qui domina
sens guardar-me l'esquena per ningú,
i dir al que em dugués la llengua alçada:
"aquí ja no hi ha l'amo ni l'esclau,
te les heus contra un home amb dents i urpada
i no amb els perdiguers del Comte Arnau!"

Però, mestressa, això és piular d'aloses
que a vostra orella s'ha ficat tot just
no tothom sap l'encís d'aquestes coses,
i és menja amarga si no et ve de gust.

—Ja us conec els repics de la cantada,
i aquest bleix i aquest braç de mal govern;
ai, marit meu, és menja molt salada
que es cou amb brasa viva de l'infern.
Vós tot esperitat amb la cabòria
de jugâ i beure i caminâ a l'atzar,
què us en queda als recones de la memòria
de tot això que encén la vostra llar?
Sabeu el que és, quan entra la vesprada,
i de l'alzina ja rellisca l'or,
sentir l'ànima tímida i callada
i recollir poc a poquet el cor?
I anar-se preparant per l'hora fina
de cloure portes i ajustar llevants,
quan la son primerenca s'endevina
als ulls bellugadissos dels infants.
Sabeu el que és dû el món dintre la casa
tot barrejat amb el temor de Déu,
i anar bufant la cendra de la brasa
que ens fa pensar com nostra vida és breu.
I al voltant de viandes i estovalles,
dû en els llavis les nostres visions,

i els misteris boscats amb les rondalles
i les penes del cor amb les cançons;
i albirar la quitxalla boca oberta
que no sap el que es menja ni el que es beu
i al pit un vol d'ocells se'ls hi desperta
en sentir tot allò que els hi conteu;
i en passar les històries i les faules
te n'adones que pren el més petit
solament el to viu de les paraules
i els grandets les paraules i el sentit.
I després que han sopat a la cadira
vetllar-los mentre es colguen depresset
i aconduir-los bé llençol i gira
perquè no els privi d'adormir-se el fred;
i quan aquell ensopiment apunta
i els va seguit i acompassat el pols
respondre amb to de mel cada pregunta,
perquè el somni que tinguin sia dolç:
"Què són, mare, aquests vents que mai es cansen
i que gemeguen pel cantó del pont?"
"Són les ales dels àngels que s'atansen
i que us duren un cantiret de son".—
Se t'acuden respostes que fan riure,
però en aquell moment amb l'ull plorós
les dius creient-hi i començant a viure
una mena de món meravellós...

Vós, què en sabeu, marit, d'aquestes coses
a dalt del cavall vostre eixelebrat?
No coneixeu l'olor de tantes roses
que mig endormiscat haveu sembrat!
Però això són passades de cardina
i és un menjar que sols per mi me'l duc
i cal tenir dent blanca i llengua fina
perquè pugueu trobar-hi el suc i el bruc.

—Que és trist, muller, que amb cares rampelludes
anem avidolant-nos de costat
amb les boques tan poc ben avingudes
i el moll del pensament tan separat!
Ja és bell tenir la casa on hi reposes
on crides i rondines i te'n dols,
allunyar-te del món amb portes closes
i a dintre poder fer-hi lo que vols.
Ja és lloc més avinent que un cau de fures
això de la llar teva on hi reculls
un llit parat i quatre criatures
que van rient i se t'assemblen d'ulls!
I si tens nom i terres i riquesa,
i un aire de valent i poderós
i algun criat amb la doctrina apresada
que s'ajup i que et llepa com un gos,
i si d'aquell et vols venjar te'n venges,
i si vols fer-li tot el mal, l'hi fas,
encar trobes més gust al plat que menges
i més tou el coixí i el matalàs.
Perquè mai m'ha sigut cosa agradosa
allò de no sabè on poses el peu,
ni si el jaç és de palla o de gatosa
i esmunyir-te com cua de guineu.
Ja es poden confitar la seva dèria
el ventre curt i el vermellós de fred:
no hi ha res tan podrit com la misèria
i allò de no dur peces al falset.
Jo ja tinc massa greix al volt de cama,
i a l'hivern les glaçades em fan mal,
per dur noblesa, valentia i fama
a la punta esmolada del punyal;
que ja m'agrada estabornir trapelles,
però tot va més descansat i greu,

si una llei t'apuntala les costelles
i encara, si és possible, el nom de Déu.
Ai, muller, prou té gràcies i alegries
sentí un grapat de gent que et va obeint,
però és molt trist veure el camí dels dies
tota cosa passada repetint.

Veure el mateix respecte a les mirades,
olorar sempre les mateixes flòs
i menjar les mateixes cullerades
i cada nit dormí amb el mateix cos.

De tot el que ensopegues a la vida
no hi ha res ben polit i ben deixat,
allò que d'una banda et plau i et crida
de l'altra banda en surts empudegat.

Si t'engresca la taula ben parada
i la caldor tranquil·la dels llençols,
rondina la teva ànima cansada,
i mai estàs content i vols i dols!

Per això, muller meva, jo prendria
de cada cosa el que em vingués de gust,
sense enflaquir-me per la malaltia
d'escatir si el que fas és bo i és just.
Sense que el neguiteig et pugui torce'
copsar les coses, i sentí els instants,
i dominar, si no de grat per força
tot el que abastis amb les teves mans.
Sense mirâ allí on poses la petjada
ni si esclafes lluernes o escorpins,
i content perquè saps que l'ha guiada,
una mena de llum que portes dins.

—Ai, marit meu, aquesta llum que portes,
com coneixes si et guia al bé o al mal,
si és el reflex d'aquelles aigües mortes

que s'han podrit en un recó infernal?
—Ai, muller meva, de paraules plenes
i de cel i d'infern ja te'n faig franc,
la meva llum ve de les meves venes
i a les venes tan sols s'hi cria sang.
La teva agulla de neguit no em clavis,
palpem les coses sens tocar-ne el fons
obrim els ulls, movem les dents i els llavis
i no vulguem saber-ne les raons.
I oblidem les paraules imprecises
i tornem dins del viure teu i meu,
dins de l'angúnia de les hores llises,
i el corrê eixebrat que et sap tant greu.
Tu, muller meva, dolça i arrupida
com una terrerola de rostoll,
no t'acolora el sol enllà d'eixida,
ni has sigut mai amiga de soroll.
El teu cor no s'escalfa ni trontolla,
amb una brasa saps passar-te els freds,
t'acontentes omplint una esclofolla
i en tens prou de guarnir quatre parets;
però, qui pot fer pau entre nosaltres
si jo tinc un alè i tinc un encalc
per omplî aquesta llar, i encara d'altres
i per omplir les planes i els cimals?
I sols el tast de lo novell em prova
i de fê i de desfer mai ne tinc prou,
com ocell que avorreix el niu que cova
i cada dia vol guarnir-lo nou.
Tu, mullê, ets blanca i fina com l'ametlla
que al cor del préssec té l'acolliment
i vigila i no es mou i fa la vetlla
fins que els cucs se la mengen lentament.
Jo d'aquesta manera tan reclosa

no sabia pas viure molt ni poc
la paret del pinyol fóra una nosa
que hauria de desfer-se amb el meu foc.
Voldria ser plantat en terra humida,
i que grillés l'ametlla un tany molt fi,
tot esverat d'aquella nova vida
que pels terrossos es va obrint camí;
xuclâ en la fosca les sentors estranyes
els verins i les gràcies del gromoll,
conèixer l'aglevat per les entranyes
allí on el talp fa el niu sense soroll;
i quan la lluita comencés d'aprendre
sortí a flor de clarô esmolant el bri
incert i desmaiat i d'un verd tendre
que a la llum no se sap ben avenir.
Aleshores bregâ és el que li toca,
el bri menut ben prompte fóra gran
fins arribâ a tenir bon gruix de soca
amb fulla humida i fruita flamejant.
I aleshores sê amic de les tronades
i amic de l'aire i les cremors del sol,
del gripau que em voltés amb ses petjades
i l'ocell que em fregués amb el seu vol
Verd i vermell en temps de pau i guerra
sense que el llamp m'emblanquinés d'esglai
amb el tronc ben endintre de la terra
i amb el brancatge dominant l'espai.—

I aquí la dona se'l guaitava muda,
i ell s'enrogia i li fallava el peu,
que li feia pels dintres de beguda
aquell abandonar-se al to de veu.
I ella en el seu costat s'estava dreta,
capgirada del tomba i dóna bulls;

dolça i humil com una cuereta
se l'anava menjant amb els dos ulls.
Però la son el cor els hi prenia
i ells se n'anaren cap al dormidor,
ja la llum dels estels empallidia
i enllà es veia una faixa de claror.

I després va venî aquella fresqueta
i aquell silenci de la cambra gran,
i el to de llanguiment de violeta
seguit d'un to de rosa tremolant...

I després aquella hora clara i fina
que l'aire punxa com un espasí,
i l'arbre mig s'alegra i mig rondina
perquè el vent el desperta de dormî,
i volen pel rostoll les cogullades
i el blai es va fent tendre pels cimals,
i es desembafa el pèl de les ramades
i els traginers despengen els pitrals.

JOSEP MARIA DE SAGARRA.

L'OMBRA D'EN BATISTA

AL POETA ROSSEND LLATES.

Quan la senyora Recomanada morí, al cap de quaranta anys de revelar la planeta de les gents curioses a través dels enterenyinats misteris d'un joc de cartes ben repartides, el seu nebot Batista, pervingué hereu dels quatre mil duros, elaborats engruna a engruna, al fons d'aquella sala tenebrosa del carrer de Tantarantana.

En Batista va comprar-se un pantaló ratllat, un anell amb tres diamants, dos seients de vellut i una capsa de música. En Batista no sortí sinó en cotxe; brillà dues setmanes entre les rioleres concurrents als cafès alegrois i al capdavant s'avorri. Fet i fet, aquella vida no era per ell; millor fóra casar-se.

Des d'aquell dia, els seus ulls es perderen en els rengles de feminitats possibles i va deturarlos en una veïna de la mateixa casa, fillastra d'un venedor de números de la rifa i fotografies divertides.

Ella, Riteta, era una noia bruna, d'un bru fosc, no gaire alta i de formes més que arrodonides, afavorida d'una gran boca, molsuda i roja.

El setge iniciat, fou correspost amb uns somriures tenuíssims de la dameta. En Batista entrellucà el Paradís.

Un capvespre, en venir del cafè, trobà a mitja escala la veïna, la qual asseguda en un graó, amb el braç fora de la barana escalfava un tupí al bec del gas.

—Déu me'l guard, senyor Batista!—començà ella, amb aquella veu que ressonava com un dringoleig de festa. I després.—Sí, miri... Aquí em té fent bullir la llet per l'oncle: pobre!

En Batista, remogut en tots els seus sentits, mormolava mots vagues tot estirant el coll i les mans. Ella l'ajudà a equilibrar-se. Parlà del temps; de la càrrega que pesa damunt d'una pobre noia, sola i curosa de l'ordre de la casa i de la mala fi que solen fer els homes negligents de casar-se en hora escaiguda. Bo i conversant, havien baixat fins al carrer i malgrat la pressa de la noia per anar a comprar alguna cosa oblidada, restaven quiets, l'un al costat de l'altre.

Fresquejava. A les aigües negres, enclotades

entre els esvorancs del fang, es reflectien les llumenetes dels fanals a mig encendre. El vent duia les reconfortants sentors eixides del fogó d'una castanyera de la cantonada.

—Entona aquesta olor!—féu molt baixet, Riteta.

—Li agraden les castanyes?—demanà tot seguit en Batista, furgant per les butxaques, amb aire d'home poderós.

—Amb deliri i pels moniatos tinc una bogeria.

En Batista travessà el carrer en tres salts i vingué amb un mocadorat de les fumoses i tebiones llepoleries. Fou rebut amb xiscles d'agraïment.

Ell llevava les clofolles i presentava l'ofrena amb la mà oberta. Riteta, mig avergonyida encara, engolia, engolia sense fre. Un cop, els seus dits restaren presos dins l'urpa del galan, curulla de castanyes. Ella llançà un crit de dolor.

—Senyor Batista: que em crema!—

—Riteta: Riteta:—clamà ell amb veu engolada.—Temps ha que em cremo tot jo i ningú em diu ase ni bèstia!—

—Vostè? Qui ho diria! I... de quin mal pateix?—demanà la innocent, amb un trèmul de violí a la veu.

—Tinc tots els mals i per culpa seva.

—Meva?

Ell s'apropà: a cau d'orella de la benamada i amb propòsit d'ésser insinuant féu, en un crit involuntari:

—Estimar-me una mica.

—Una miqueta només?—mormolà ella, cloent els ulls.—No m'agraden les miques.

—I vostè seria capaç, Riteta, per mi?...

Riteta, sense dir cap mot, acabà d'empassar-se una castanya, amb un delicadíssim rautar de dents.

Amb igual dolcesa, un bes caigué damunt del seu clatell, per la qual cosa la noia es queixà, amb un feble gemec.

—Tant d'hora?

L'oncle de Riteta venia i tots tres pujaren, per tal de parlar de coses importants.

* * *

Fou un meravellós any de nuviatge, ombrejat sols per la mort del padrastre de Riteta.

L'antiga sala de la pitonisa esdevingué magatzem dels objectes més diversos i entretinguts. A l'armari de la roba, s'apilonaven els vestits dels esposos. Un dia, però, s'adonaren que de l'herència no els restava ni senyal.

Riteta arrugà el front i amb veu tota nova demanà al seu bocabadat marit.

—I, ara què penses fer?—Ell no sabia com respondre.—Ets ben bé d'aquells que "tant com plou eixuga". Doncs, a treballar!

Treballar! com i de què, després de dos anys de balandrejar-se en cotxe? Si havia oblidat tots els oficis que començà de fadrí?

Poc a poc, la sala reprengué l'aspecte antic. Cada nou ofici que encetava en Batista, no assolí més de dues setmanes de durada. A Riteta, cada hora més agra, la corsecava l'averkonyiment. Ella, acarrerada a calçar-se els guants, fregaria rajoles? Aleshores començà a resseguir la figura de Batista amb ulls analitzadors.

Aquell ésser esprimatxat de galtes i de tot el cos, amb positura de míop, era el seu home! Un home indolent, sense paraules, que no aprofundia ni el simple teixit dels drames cinematogràfics! Era per comparar-lo al xòfer que veia cada matí, el qual, en passar ella, li dedicava amoretes trasbalsadores i la mirava amb esguard ardent?

Un cop, en Batista trobà la seva muller que enraonava amb el xòfer. En voler saber de què parlaven, ella s'enfurismà molt ofesa, i el marit va arrupir-se, espaordit.

Ella deia que treballava. Alguns dies no vingué a dinar. Més endavant, les hores de treball s'allargaren fins tard de la nit. I en Batista l'esperava, molt pacient. Tard o d'hora ella venia, remugant paraules despectives, amb un munt de deixalles de menjars saborosos, molt ben embolicats.

—Té!—feia—. Després diràs que no em recordo de tu! Mira què m'han donat a casa dels senyors.

I ell, sacsejat d'un calfred agredolç, devorava les menges entre ganyotes de fàstic de la dona.

Una nit, Riteta no comparegué. En venir, posà a mans d'en Batista unes pessetes que lluien com sols. El marit les besà amb llàgrimes als ulls, i va senyar-s'hi, tal com feia la seva benaurada tia.

I l'absència d'una nit es nuà amb la de l'altra nit i l'altra i l'altra, i, per bé que ella en arribar no tenia un no per al seu home i ell menjava de

tot, en Batista es va veure en el trist cas d'haver de treballar de debò, car qualsevol estona s'hauria mort de fam en el seu pis desolat.

Cada tarda en tornar, es feia la illusió de trobar-se amb la muller a casa, neta i ben pentinada. Ella venia cada dues setmanes, cada mes, unes vegades guarnida de belles robes, amb bons regals pel marit; d'altres a mig vestir i amb el cos sembrat de macadures. De cop, es féu fonedissa quatre o cinc mesos de rengle; vingué, se'n tornà i ja no la va veure més.

—Ella mateixa!—es deia el pacient espòs, aclucant un ull amb sornagueria.—El cas és que no sap passar-se de mi... Diu que està molt enfeïnada!...

I en Batista va riure pacíficament.

* * *

De tota manera, la soledat no és bona per ningú i menys per a un home com ell, coneixedor dels delicats encisos d'una llar ben fonamentada. El seu consol, a les hores d'abandó, era la capsa de música: l'únic record de l'època daurada que no es baratà. Ella li aclaria l'ànima amb un rajolinet de feble llum. Ella, i més tard la Quitèria, veïna també; una senyora molt fina y voluminosa, tota cor, qui bevia amb perfecta elegància tota mena d'aiguardents i fumava bells cigars amb potència aspiradora remarcable. Era tia valenciana de dues vincladisses noies tenyides de ros, les quals s'exhibien al cim d'un trapezi escorredor, en un parc d'atraccions.

Els planys d'en Batista trabucaren el cor de la ferrenya Quitèria, i dues hores bastaren per traslladar els sis o set objectes continguts en el pis d'ell i col·locar-los al de més amunt. Però de l'endemà mateix treballà, treballà d'una manera seguida, car bastava un sol crit de la seva companyona per retornar-lo al viarany que escau a tot home digne.

Tot feinejant de manobre es ferí en un peu. Quina mesada de dolceses! La Quitèria s'adaleitava per tal d'alleugerir-li la monotonia de les hores. La tassa de l'aliment era la més nova i amb nansa gairebé sempre. El coixí era tothora girat del cantó fresc. Cada matí, mentre les nebodes encara dormien de les fadigues de la nit anterior, l'abnegada dona s'aguantava ferma entre la corrua de fumadors arrengrerats a la porta de l'estanc, a la conquesta del tabac quotidià. Després, asseguda al llit del convalescent, reia i baladrejava amb ell, es migpartien l'aiguardent, els cigars, i emplenaven l'alcova de rialles i fum.

En trobar-se entre els dits els diners rebuts de la companyia d'accidents del treball, li digué l'amiga.

—Fill meu! I si d'aquests diners compràvem mitja dotzena de cadires, per la sala?

Ell acceptà encisat, i dos dies després, la sala era embellida amb sis cadires de bon veure i un balancí, trobats a casa del mateix drapaire venedor de la capsa de música.

Amb la salut, però, aquella pau perfumada d'idilli es fongué. En Batista s'havia habituat al dolç repòs i sols de pensar en el treball li era una tortura. Però els crits de la companyona el deixon-diren.

—Mai de mai la meva Riteta no m'havia tractat així—pensava a les estones d'enyorament. Però en veure's ben atès en totes les reclamacions de seu organisme, es consolava.

D'aquell dia ençà, les baralles dels altres veïns eren guanyades d'intensitat per la veu robusta de Quitèria, la caiguda de mobles i la resta de tumults haguts a la casa dels dos amics. Però res d'aquest món no és etern i amb les hores de la nit la pau revenia. La Quitèria feia el posat de perdó. El gran silenci era trencat d'alguna rialla escadussera o pel so de la capsa de música en repetir l'havanera predilecta de l'amiga d'en Batista: aquella cançó miraculosa que li desvetllava una fumerola de records apagats.

Yo pisé de un panteón el recinto
Y llegué a la tumba anhelada:
Los suspiros oí de mi amada
Que con lánguida voz me llamó.
Adiós, mundo, de dicha y placeres:
Adiós, mundo, con todas tus pompas:
Que la vida no es más que una sombra
Y la dicha sólo una ilusión.
Ilusión... Ilusión.
Ah!!.....

... ..

Després, altre cop el silenci, dins l'ample mantell de la nit, amb el qual s'agradava d'embolcallar-se l'amor, en entrar en aquell recòndit piset del carrer de Tantarantana.

* * *

Una tarda, en Batista va trobar el pis gairebé buit, amb la roba seva només i una ampla polseguera, arreu.

Tots els veïns reien i ell sentí defallença. Sol

altre cop i despullat! Almenys tornés la Riteta... així, com per miracle!...

Li va caldre dormir de lloguer, ell que per dues vegades s'havia vist amo i senyor d'una casa més que confortable! I en veure en terra projectada la seva ombra, cregué que era l'afiguració de la dissort, que li anava a l'encalç.

Uns venedors de romansos, veïns seus de taula a la taverna on solia menjar, li recomanaren uns recambrons molt esbarjosos i econòmics al Pati del Pollastre. Va traslladar-s'hi amb els míserers atuellers que li restaven. Però mancat de l'estímul de la Quitèria, perdé l'acarrerament del treball. Per negligència, l'acomiadaren a la casa, encara que, com a home enginyós, no es declarà vençut. Vengué cacauets, gomes per paraigües i alls entorn dels mercats. Caçà ocells de tots colors amb paranys subtils i traginà un rètol il·luminat Rambla amunt i avall.

Però l'ombra de la malaventura li era al darrera, sempre, fatal. Dia vingué que tota la seva fortuna fou una misèrrima i desamparada pesseta, amb la provisió de mercaderia exhaurida per guanyar-ne d'altres.

Tenia gana i calia sopar. Va i s'entaula mentre calcula amb molta circumspecció la despesa més profitosa i duradora. A la fi, lliura la seva pesseta amb un gran gest, d'home qui abandona la darrera defensa. El mosso la mira, la remira i la hi retorna amb aquests tètrics mots:

—Té un full!

Les taules, els llums i la branca de pi clavada al pas de la porta, rodaren entorn d'en Batista. Va sentir-se com enlluernat.

—Es que... és que no tinc cap més quarto avui... fins demà, dissabte, que haig de cobrar.

El mosso parla amb el taverner i aquest, després de contemplar l'estàtic Batista, qui també el mira amb una mica de somriure deplorable, fa un vague moviment de mà i diu, retornant-li la moneda.

—Aneu. Ja em pagareu dissabte!

* * *

Des de sempre, que la nit ha estat bona consellera. Caigut en el seu llit grinyoladís, una idea lluminosa aclarí la ment d'en Batista.

I si l'endemà provava l'aventura de la pesseta en una altra taverna?

Set dies de carrera li fou venturosa la fortuna, car obtenia el mateix gest vague de la mà de tots els amos. Al vuitè, però, amb la més completa confiança, abandona el seu talismà al ta-

verner. Aquest, com tots els altres mira la moneda, la consulta a la claror i... oh, malastre que colpeixes els éssers assenyalats pel destí!, la posa al calaix i li retorna dues peces de coure, menudes, insignificants,

Els llums, l'aparador de les ampolles virolades i la branca de pi, giravoltaren amb més empenta que no el primer cop.

Sortí amb ganes de plorar, l'espessorall de les celles arrugat per un nus d'idees terribles. La dissort el seguia, en aquella hora de vespre, sota una ombra més negra i allargassada que mai.

Amb la venda dels últims objectes, resistí dos dies més. Al tercer no menjà i a la seva cambra del pati del Pollastre no restava més que unes robes tèrboles, inaprofitables, un munt de papers i la gàbia amb quatre ocells agafats pocs dies abans, agemolits de fam i d'enyorament dels grans arbres amicals: de les ombres profundes i verdes d'on foren enduts.

Tan dolçament piulaven que en sentí pietat. Els mirà els ulls, negres i llents com dues gotetes de tinta, fets en els seus amb persistència: amb l'apacible desesperació amb què us miren tots els presoners del món.

Els animalons no arribarien a demà. Què fer?

Una altra idea fulgura en el seu cervell. I si se'ls mengés?

L'estómac féu una reclamació imperiosa.

Tancà els ulls, i en allargar la mà cap a la gàbia, promogué un fremir d'ales convulses.

Mitja hora més tard, en un focarret d'estelles, es rostien entre fumeres, els quatre ocells, arrupits, travessats d'un filferro.

* * *

El problema del dormir fou més difícil de resoldre. Li calgué una bella estona per construir-se un cadalfalc de robes disperses i fulls de diari, car en Batista bé prou sabia que el paper és un magnífic abrigall contra les trapelleres de l'aire nocturn.

Nit horrible! A cada moviment involuntari, el cobrellit es desarticulava, amuntegant-se per diversos indrets: sota la barba: a la planta dels peus; li provocava una gran sufocació al coll i tot el fred de la matinada als genolls.

De més, la fosca: l'ensomni: Riteta, Quitèria, fent-li babarotes: el llit que creix i esdevé enorme, com un mosaic flotant: un mar remorós: un laberint de papers i robes aspres, farcides de mànegues inútils, de botons gelius i escletxes traï-

dores. En dormir, els pesombres s'acaramullaren entorn de l'animeta d'en Batista. Rodolava; rodolava per un pendís sense fons: obria els braços i els ulls i... se sentia caigut en terra, de debò: topava amb els rajols i amb el cor desbotcat feia, en un crit terrible:

—Sant Marc... Santa Creu...

* * *

A l'endemà, va comboiar-se amb un company de lludriguera, el qual li digué que en un cert indret de Gràcia, tots els migdies hom feia repartiment de menjar entre les persones mancades de recursos.

En Batista es féu seva una olla abandonada, negra, enorme, sense ansa, i obtingué una respectable porció de brou, d'un color daurat molt fi amb el seu natural acompanyament d'arròs, blanc, llarg, de bell veure.

Els ulls d'en Batista, entelats de miopia, relluïren. De bon grat hauria engolít la sopa allí mateix, però la temença del ridícul li'n llevà l'impuls.

I la seva tasca diària era anar i venir de Gràcia. La resta del jorn l'esmerçava a mesurar el brou providencial en partions equilibrades, fumar les restes de cigars que l'atzar li arrengrava de cap a cap de la ruta, i bastir-se el geroglífic del llit.

Gairebé era un home feliç; sols el torturava el vertiginós apropar-se de la data de pagament de la cambra. Però mancaven alguns dies, encara, i d'aquí aleshores, Déu Nostre Senyor li mostraria un altre camí, com fins ara. I entre glop i glop del brou benefactor, un tendre consol li pujava de l'estómac, s'entortolligava per tots els nervis i l'ala de la son li cobria els ulls, com feia, temps era temps, la mà de la Riteta, amorosa i sàvia.

A l'endemà, de retorn, va estranyar-lo el poc pes de l'olla. Mirà l'interior i un fred mortal l'estemordí. Era foradada.

Aquell cop, que li correspongué un brou clar i sense consistència, es feia el subtil forat, per donar sortida a l'aliment de tot el dia, perdut, com un fil de sembra, frèvol, que travessava Barcelona de banda a banda.

En un moviment impulsiu, rebaté l'olla contra la paret. Començà a caminar a la ventura, en mig d'un núvol cosit de pensaments negres. Com que encara era de jorn, no pogué veure si l'ombra de la dissort li seguia les passes, per estargar-li la

figura de mala manera. Però en Batista coneixia que la duia al seu encalç, inevitable.

Per on tombar-se? Era un naufrag a mig ofegar: un ésser mancat de llit, sense gota de caliu a l'estómac ni altra roba que uns míser pellin-gots sense forma ni color; calçat amb unes sabates balderes, que descobrien un terrible rengle de claus cada cop que bellugava el peu dret: a estii de l'hòrrida boca d'un peix monstruós, que escupia una polseguera endiastrada a cada passa.

Travessà la ciutat com una ombra esborradissa. La Barceloneta mostrava els arrencaments de cases, tèrboles totes i iguals, amb els balcons paramentats de flors polsoses i bugades tenebroses. En tombar un carreró de vora mar, rera una parada de pedres fogueres i cordons de sabata, la venedora el mirà amb insistència. Els esguards s'agafaren al vol i, oh, miracle!: la venedora era la Quitèria; l'autèntica Quitèria, pentinada i ufana com abans i vestida d'una manera honesta i atractiva com sempre.

En Batista restà amb els peus com clavats en terra. Per tal de dissimular l'èxtasi, inicià un passeig de banda a banda de la botigueta, amb passes de mica en mica més acostades a l'antiga companyona, la qual li seguia les evolucions sense dir mot, amb les mans a les butxaques del davantal i una estranya llumeneta als ulls. En Batista, amb el rostre en l'aire, distret, com qui no sap donar importància a les coses, era gairebé a frec de la venedora.

—Batista!... què fas?—li demanà ella, en un murmurí.

Ell s'enrogí una mica, però sabé respondre amb veu lleugera:

—No res. Cerco el número d'aquesta casa.

—El número d'aquesta casa?—féu ella, aixecant el cap també.

—Ves; no el veig—seguí ell, tot preocupat.

—Jo tampoc, Batista,—confirmà ella, adalera..

L'un era a vora de l'altre, i es miraren. Ella li digué de sobte:

—Entra.

D'una sola gambada fou dins. Amb infinita melangia començà, ella:

—Batista, m'han deixat sola.

—Les nenes?

—Eren uns mal-caps. Se m'ho han endut tot.

—Fins les cadires de la sala?—demanà ell, amb veu trencada.

—Les cadires i tot, fill meu.

Quitèria inclinà el cap damunt l'espatlla d'en Batista i mormolà:

—Què faré, ara?

—Jo penso que també sabria vendre teies i pedres fogueres,—insinuà molt baixet, ell.

—No, Batista. Això és cosa meva. A tu ja et trobaré feina.

Ell li envoltà el coll amb el braç i la seva mà afluquida vingué a acaronar el pentinat meravellós de l'ovella retrobada en hora tan oportuna.

—Ai, Quitèria!—féu en un sospir en Batista.—Tinc un mal de cor!...

—Voldries una queixalada?...

En Batista no pogué dir que sí.

La Quitèria enretirà la paradeta i clogué els porticons.

Fou un àpat de somni; un triomfal retorn a la vida i a l'amor.

* * *

Al cap de dos dies, en Batista treballava de bell nou. El canvi d'indumentària fou complet en ell. Es reviscolà, anà adquirint proporcions humanes, i aviat pogué dirigir llambregades cobdicioses a les belleses del barri que es topaven amb ell, amb trasbals de l'amiga.

—Què mires, homenot?—li deia, amb les dents serrades.—No sé què donaria per saber què penses!

Però ell s'arrepentava en el seu braç i ella somreia.

No eren felïços, però. La Quitèria s'engelosia de no res. Quan s'assabentà de les anades d'en Batista a casa la tripaire de l'altre carrer, tornaren els antics tumults.—Es que estic espatllat:—s'excusà ell, per encalmar-la,—i en Miqueló del port va dir-me que aquella xicota hi entenia. Ves si jo!...

Ella s'avalotà més, encara. Ell la va correspondre amb crits i interjeccions de pes, retraient-li l'afer de les cadires i la capsa de música. Els xiscles d'horror de Quitèria estremiren els vidres de totes les finestres. Aleshores, envaït de por, en Batista caigué, genolls en terra i clamà mercè, amb els ulls humits de llàgrimes.

—Escolta, criatura: jo no ho voldria pas, però no hi puc fer més. El meu cor és tot teu... teu... per tu sola, però a dies, no sé què em passa; sembla que se'm posi una bena als ulls.

Ella no volgué escoltar-lo. Per obligar-lo a callar, va llançar-li a ple rostre totes les mercaderies contingudes en el seu establiment. En veure'l caure, envaït el rostre i els ulls de serradu-

res i blanc d'Espanya, li saltà damunt, com una lleona penedida.

—Batistet: fill meu—sanglotava.—No vull pas que te'm moris, no, que et seguiria al darrera. Obre els ulls i mira'm!

I els planys i els gemecs d'ambdós enamorats es confonien i les llàgrimes respectives es barrejaven amb la polsina que cobria els cabells i la boca de l'agredit.

Ell perdonava, però la violència d'aquelles escenes ja no esqueien a la seva sensibilitat tan rebregada per la vida. Riteta mai fou violenta. La Riteta!... I el record de la muller, de les seves formes arrodonides, acudia amb insistència al record, amb la recança del bé perdut, Déu sabia fins quan.

De temps ha, preveia que una hora o altra retrobaria la muller. La trobà, una tarda, en sortir del treball, a l'hora del passeig diari. La trobà en una cantonada del carrer de Sant Pau, amb altres amigues, tota vestida d'una roba verda i molt ajustada. Assaboria un gelat econòmic entorn del carretonet d'un venedor ambulat de refrescos.

En Batista, tot quiet, palplantat a la vorera, com tants d'altres homes, escorcollava amb esguard, mig de sàtir, mig de mercader, les noies alegres que anaven i venien dels cataus de les rodalies; ell i els altres calculaven les possibilitats de plaer i economia que podien incloure's entre alguna de les virolades feminitats que els atreien amb llargs esguards salabrosos.

La rialla la descobrí. Els ulls es creuaren. El gelat caigué de les mans de Riteta. En Batista recalçà el cap contra la paret.

No els durà gaire l'emoció. Es miraren de bell nou i ella s'apropà, amb rostre falaguer.

—On vas tan mudat, Batista? No et coneixia! Es veu que et fan bona vida!

Ell respongué tan bé com li fou possible, en mig d'un singlot sobtat.

—I tu... Riteta?

—Jo? Que no em veus?—I donà un giravolt sencer.—No em va malament.

Ell féu, amb profunda melangia:

—N'he passades de totes, Riteta!

—I jo, Batista!

Ell començà a resseguir la seva muller amb tristos ulls, tots entretinguts pel pentinat, la sinuosa línia del pit, el gran color de les galtes i la transparència de les mitges. I sentí reviscolar-se-li a la sang, l'antiga voluptat. Ella es confessava.

—Fet i fet, val més això que no anar i venir

cada dos per tres. T'havia d'enganyar massa i era consciència.

—Tens raó;—féu ell, amb rostre contrit; i després:

—No t'agradaria tornar al temps d'abans?

Ella sospirà:

—Prou; però no pot ésser.

—No pot ésser—repetí ell amb veu de tomba.

—I m'agrades tant i tant! Sempre m'has agradat.

—I l'estremí un calfred.

—Noi; encara que volgués no podria. Sóc aquí. Veus aquell balconet de les cortines? Es la casa de la senyora Rufina. Hi estic endeutada. No és que em faci mals tractes, no! Es una gran dona. I tu, què fas?

—Estic de dispesar a... casa d'una... senyora!

Ella li endevinà la torbació i féu, rient:

—Veus com ho deia? No podria ser.

—Però, si més no, abans et veia alguna que altra vegada.

—I encara que pogués: què em respondries si et parlava de venir jo!

Ell acalà el cap, aclaparat. Ella assajà, temorega:

—No et diré que, posem per cas que vinguessis a veure'm aquí... Està molt bé de dins, la casa. Tot és guarnit "sistema xino".

A l'espòs se li aclariren els ulls.

—Puc venir?—féu amb gran illusió, que ella sabé apaivagar a temps.

—Bé; escolta. La senyora Rufina no s'entén de raons, ni voldrà saber si ets o no el meu home. Portes quartos?, car jo no puc bestreure'n.

A l'inflamat marit se li aigualiren les sangs.

—Ai, no; no cobro fins dissabte.

—Doncs, no pot ser.

—I si torno, dissabte!

—Bé; vina dissabte.

I se separaren, molt amics.

* * *

Al dissabte, tot just sortí del magatzem, posà de banda la quantitat que es reservava cada setmana: quantitat que d'un sol cop, veuria dispersa. Però què? La Riteta era la Riteta.

A la cantonada l'esperava la muller, més ben pentinada i acolorida de rostre que no l'altra tarda. De més, duia un vestit tot vermell.

—No em cau malament, oi?—féu ella en pujar al costat d'ell, per la misèrrima escaleta.

Ell braolà:

—M'agrades perquè sembles l'estampa de la

república. Mira: Fixa't què et duc!—I es tragué de la butxaca un objecte embolicat. Era una pinta: una esplèndida pinta constellada de pedreria.

Ella volia encavalcar-la tot seguit entre els cabells, però ell no volgué consentir-hi.

—No, Riteta. Deixa'm a mi sol. O. Riteta!...

* * *

Ella va acompanyar-lo fins al carrer Nou de la Rambla. Es donaren la mà amb efusió.

—Adéu, Riteta: fins dissabte.

—Adéu, preciós,—i quan ja se n'anava el cridà.

—Escolta, Batista. He sentit que tens una tescota que no m'agrada gens. Digues a la senyora de la dispesa que et faci una aigua qualsevol, ben calentona.

—Sí, reina. Déu t'ho pagui.

I orejat de benaurança s'allunyà, amb passes d'home satisfet; el cor cantant un himne de joia i gratitud. La mà de la muller, encara li feia adéu, amb un moure's gentil, alada, com una columna blanca.

En ésser a la Rambla mirà rera seu. L'ombra malastruga havia desaparegut.

MIQUEL LLOR.

LA CONFIDÈNCIA

Un bufarut
que tot ho treu de polleguera
i us dóna l'aire de vençut
quan la darrera
paraula càlida
ja se n'ha endut.

CLEMENTINA ARDERIU

RECORDS I CONFESSIONS

JOAN MARAGALL

Si bé és cert que el poeta Maragall no em fou presentat fins poc temps abans de morir, jo l'havia vist i l'havia seguit des de la meva infantesa.

Recordo que un dia a Caldetes algú va dir-me: —“Veus aquell senyor de la barbeta? Es el senyor Maragall”. Estava assegut en el jardí d'una torreta estil Exposició 1888—estil característic de les edicions Muntaner i Simon.—Fins aleshores, em sembla, no havia sentit a parlar mai de Maragall. Joan Maragall era un senyor que feia versos i escrivia articles al “Diario de Barcelona”. Tenia una idea molt confosa de qui podia ésser Maragall: el meu pare, quan jo era molt petit, fou una mica canovista i una mica catalanista i, per tant, subscriptor del “Brusi” i de “La Renaxensa”. Algunes vegades havia sentit com llegia a la mare articles del “Brusi”, que em penso que eren de Maragall.

No sé per què, doncs, la figura de Maragall havia restat tan gravada a la meva memòria. Jo no coneixia el poeta, però l'home no sé què tenia que despertà en mi una misteriosa simpatia.

Tot just en aquella època havia començat les meves lectures d'home. M'agradava aleshores la prosa de Santiago Rusinyol; fou en aquest moment que llegia la traducció que del “Tartari” de Daudet féu el pintor-poeta. Per associacions d'idees d'un subjectivisme de noi fantasiós que volia ésser home, cada vegada que m'encarava amb la descripció de la casa de l'heroi de Tarascó, se m'apareixia la torreta de Caldetes en la qual Maragall estiuejava. Encara avui, sense saber-me explicar per què, quan penso en la casa de Tartari refaig mentalment la torre de Ma-

ragall. No sé ben bé fins a quin grau d'objectivitat, car penso que la descripció de Daudet ha deformat la fisonomia exacta d'aquella torreta burgesa. Avui tinc present encara la visió de Maragall assegut en el jardinet d'entrada i m'imagino per fons de la figura una modesta escalinata que salvava el desnivell de la porta. A banda i banda d'aquesta escalinata damunt uns discrets basaments s'apareixen a la meva imaginació uns lleons en repòs o unes esfinxs—no ho puc precisar.

Pocs anys més tard, vaig tornar a veure uns quants istius el poeta Maragall passejant—especialment—amb algunes de les seves filles pels camins d'Olot. La figura de l'home tenia com una natural unció. Jo aleshores ja havia llegit algunes de les seves poesies. Un dia vaig tenir la sort de juntar-me, entre altres minyons parents meus, a una petita caravana de carretelles que ens portà a la Fageda d'En Jordà. Era una excursió que es feia per a mostrar a Maragall aquella gran forest avui gairebé perduda. Recordo que la sensació *com d'aigua endins*, es féu als meus ulls de bona entrada; a la fi, però, la cosa era ben natural. Certament aquella llum recordava l'aquarium. Jo, aleshores, era un noi desnerit i tímid amb evidents pretensions d'home i ficant-me entre les cames de la gent gran entre les quals hi havia les de l'escultor Llimona, recordo que vaig dir:—Quina claror tan bonica, sembla com si estéssim dintre l'aigua.

Aleshores, pobre de mi, els lleures que em deixava l'escola els malmetia pintant paisatges i escrivint poesies. Havia escrit, pocs anys més

tard un poema ple de ressonàncies maragallianes que titulava *Brívia*, l'únic manuscrit del qual fa anys va extraviar-se. Aquella sensació colorística de claror verdosa i transparent de l'espessor de fulles de faig, Maragall la sublimà en la seva memorable poesia dedicada a aquella fajeda olotina, bella com una catedral gòtica.

Passaren uns quants anys i els artistes terrasencs Joaquim Vancells i Francesc Pi de la Serra juntament amb l'aleshores ànima del moviment espiritual de la meua ciutat nadiua, Joan Llongueras, organitzaren els grans aplecs a les serres de Sant Llorenç del Munt. La gent de ciutat anava a aquelles festes de plena naturalesa portant al davant els poetes i els músics de la terra. El plany de la tenora anava repetint la nostra riquesa folklòrica, els cantaires entonaven himnes, les banderes voleiaven al vent. Maragall assistí com un infant a un d'aquests aplecs. Recordo el seu costre d'illuminat mirant els cels, les llunyanies i somrient davant els grups acolorits preparant la minestra.

El dia abans ja—això m'ho explicà el meu estimat parent el pintor Vancells—el poeta i alguns acompanyants feren cap a la nostra muntanya que entre els seus aspectes dramàtics amaga valls serenes. Aleshores aquells camins eren verges, sobretot així que us volíeu endinsar pels alzinars de La Mata, que no tenen interès alpinístic ni panoràmic. Maragall amb la triada comitiva féu i desféu els camins d'aquelles carenes atapeïdes d'alzines perfectes, de simètriques i ovalades copes entorn de tiges amples i àgils, afuades com les branilles d'un ventall perfecte. Soques amples i negres tacades de molsa de plata, jugant amb el verd-gris tornassolat de les fulles.

Caranejant, caranejant, arribaren a la magnífica Sesta de Coll d'Eres. Joan Maragall muntava una mula, sota les voltes d'aquell vell alzar situat en un petit pla del coll. Ací, gireu la vista als quatre cantons i us apareixen els boscos sa-

grats que la lírica i l'arquitectura de Corot ens ensenyà a veure. El cel, les llunyanies i les fondalades plenes de boscúria on el senglar sojorna, afuen per entre els vells grups d'alzines. Tota la comitiva s'atura a contemplar aquell bosc que sembla una possessió reial o un parc verge. Maragall no parla; immòbil en la cavalcadura, prega o potser prova de confegir unes estrofes vives.

A la tarda s'emmenen pels camins de carena cap a l'oest. Marxen fins a Coma d'En Vila a presenciar l'espectacle de la posta de sol. Coma d'En Vila és un cim sense obstacles per la banda de ponent. Es un balcó magnífic des del qual es divisa tota la majestat del Montserrat ametista, des de la base amplíssima. El sol, certs dies de l'any, es pon darrera les randes de la muntanya com en les capçaleres estilitzades dels periòdics i revistes catalanistes de l'època.

* * *

Dels meus quinze als meus vint-i-cinc anys, Maragall va influir poderosament el meu gust. Llegia totes les seves poesies i tots els seus articles. Recitava de memòria i com un illuminat *El Comte l'Arnau* i fins alguns trossos de les traduccions de Goethe. Maragall va arrelar en mi com un gran arbre en terra propícia. L'amic Agustí Escasans ha dit que en la lírica dels meus paisatges hi havia alguna cosa de maragallià. Jo no ho sé; però com que no sóc dels qui creuen en pintura pura—malgrat tenir interès a expressar-me per mitjans purament plàstics—podria molt ben ésser que aquests deu anys de Maragall ningú me'ls pugui arrencar del meu esperit, malgrat la riquesa que m'ha pervingut del tracte i de la lectura de poetes com López-Picó, Carles Riba, Clementina Arderiu, Millàs-Raurell, Salvat Papat, Guerau de Liost, Josep Carner i Josep Maria de Sagarra. Es més, considero que tota la lírica actual catalana en la seva expressió més pura i alhora més difícil es fonamenta en la llum maragalliana del Cant Espiritual. Com ja s'ha

escrit, el contra maragallisme contemporani no és pas l'anti maragallisme. Sense Maragall, deixant de banda les suggestions que les lectures dels grans poetes contemporanis estrangers produeixen a tot home sensible, la nostra lírica no hauria caminat en profunditat. L'estructura de llum del Cant Espiritual damunt l'abisme del més enllà és l'arc que els poetes d'ara, dignes de tal nom, han volgut traspasar. Sense Maragall, la poesia catalana no hauria passat de la cançó o de l'epigrama més o menys gentil, més o menys agut, més o menys carregat de pedreria ben o mal tallada.

La lírica de López-Picó espurnejada i vibrant com la llum que es desprèn d'un cristall polièdric, com la precisió poètica de Carles Riba, recolzen en la tradició de claror en profunditat d'algunes de les millors poesies de Joan Maragall. I és que Maragall, era abans que un poeta un home. Es a dir, malgrat el continent discretament burgès, Maragall cremava de passió per tot l'humà i per tot el diví que hi ha en la nostra naturalesa. El gran poeta era,—com diu un estimat amic meu—malgrat totes les desconeixences de molts que han volgut comentar la seva vida, un Faust habituat als límits tan poc espectaculars de la bona burgesia.

* * *

Però val més que tornem als records. En el període àlgid del meu maragallisme, vaig assentar-me en la mateixa taula amb el poeta. Fou sota les arbredes dels volts de Sant Roc, a Olot, el dia de l'homenatge a l'escultor Llimona, amb motiu d'haver guanyat el premi d'honor amb el grup escultòric més intens del monument al Dr. Robert. Tímid de mi, no vaig gosar parlar aleshores amb aquell home tan senyor i tan natural que jo tant estimava. Vaig mirar tant com poguí la seva cara lluminosa—perdoneu, però és aquesta paraula que requereix l'expressió; sense cap mena d'hipèrbole—vaig escoltar el seu brindis

vivent; elogi i definició de les imatges de Josep Llimona.

Passaren anys. Uns quants amics de Terrassa ens emprenguérem la publicació d'una revista; la cèlebre *Ciutat*. En aquella època jo escrivia en un català barroc i atrabiliari. Un dia amb l'aleshores director de l'Escola Vallparadís de Terrassa, l'amic Alexandre Galí, imaginàrem un número extraordinari de Nadal-Reis. Cercàrem original entre les figures de la nostra literatura i del nostre art que ens semblaven més importants. No podia mancar-hi el poeta Joan Maragall.

Joan Llongueras ens acompanyà a Sant Gervasi. Vaig entrar en la casa del poeta content i emocionat; a la fi em seria presentat don Joan Maragall al qual tant estimava.

Férem una mica d'antesala, el suficient per donar una ullada gairebé inconscient a l'estança arranjada amb gust absolutament mediocre. Ningú diria que en aquell interior pogués viure l'home de la paraula viva. Entrà el poeta i tot s'il·luminà. Llongueras féu les presentacions; Maragall estrenyí la meva mà, però, naturalment, no em reconegué. No sé per què en aquells moments vaig esdevenir més tímid que mai. El poeta parlà d'una manera naturalment inefable, llarga estona, sobre el seu concepte de la poesia; recordo que entre altres moltes coses digué:—"No m'interessa escriure altra vegada com tan perfectament ho feren els poetes del Renaixement". Parlà de música i ens explicà les seves preferències per Mozart: Mozart el diví. Es innegable que tota la poesia maragalliana noblement romàntica, s'acclareix gairebé sempre per una llum serena; una llum que li venia ben segur de Goethe i de Mozart.

Quan el poeta no tingué res vivent a dir-nos la conversa va estroncar-se i ens acomiadàrem d'una manera natural. Ja coneixia personalment el poeta de la *La vaca cega*.

* * *

Poques vegades més el viu: una a l'Ateneu; tímid de mi, vaig limitar-me a saludar-lo tot passant. Al cap de pocs dies, un matí vaig trobar-lo a la Rambla com si vingués del port. Anava acompanyat d'un senyor a qui jo no coneixia. Maragall en reconèixer-me va desviar el camí atansant-se'm, deixant el company que esperava una mica allunyat. Era un matí d'hivern d'aquells tan barcelonins de llum de platí i rosa. Joan Maragall va parlar-me que feia bon dia. Va mirar el cel i els nuvolets que *no hi posen gens de malícia* per entre les branques i les fulles mig seques i semblà que bevia amb els ulls la llum fina que hi havia a la Rambla.

Pocs dies després, els diaris portaren la nova de la maltà greu del poeta Maragall. Vingué el traspàs i altra vegada vaig pujar a Sant Gervasi per veure el poeta vestit amb l'hàbit de Sant Francesc: la mort a ell més que a ningú l'havia afinat d'una manera esgarrifosament serena; groc com la cera, semblava la imatge d'un sant jacent.

L'endemà, un matí d'hivern—de desembre maragallià—vaig anar al seu enterrament sense multitud. L'home que es complaïa a conservar el plec serè, no tingué, naturalment, un enterrament popular. La glòria de Maragall és massa fina per què fos torbada pel tumult ignar.

* * *

Després de la seva mort portava sempre damunt meu l'autògraf de la poesia *En una casa nova* que el poeta Maragall va remetre'm a Terrassa per a publicar a *Ciutat*, abans d'ésser inclosa en el seu llibre *Seqüències*. Aquesta poesia anava precedida d'unes paraules afectuoses.

Un dia em robaren la cartera; no crec que els lladres estiguessin gaire contents del seu contingut. L'única cosa de valor que hi havia era aquest autògraf: de totes maneres a Catalunya, generalment, els autògrafs dels grans poetes no acostumen a ésser adinerats.

RAFAEL BENET

E L D U B T E

Ningú no ha vist la seva vida nua.
Ara l'emboira el tel de l'esperança,
adés l'enuig que un núvol gris traspua
o el breu desig que és una esgarrifança.
Ningú no ha vist la seva vida nua.

Es un mirall cada moment, que es gira:
La nostra imatge en cada caire es fon
o en la llunyària canviant es mira.
L'esguard voldria estrènyer tot el món.
Es un mirall cada moment, que es gira.

Res no dura, guspira ni foguera.
Si fos la vida un lleu sospir només?
Cal afanyar-se i fer bona drecera.
Cal ofegâ el desig, morir després?
Res no dura, guspira ni foguera.

El cor es gronxa en l'alba tremolosa.
El seny s'esforça en esbrinar l'ahî,
quan la claror d'avui ja és tota fosa
i l'esperança es torça com un bri.
El cor es gronxa en l'alba tremolosa.

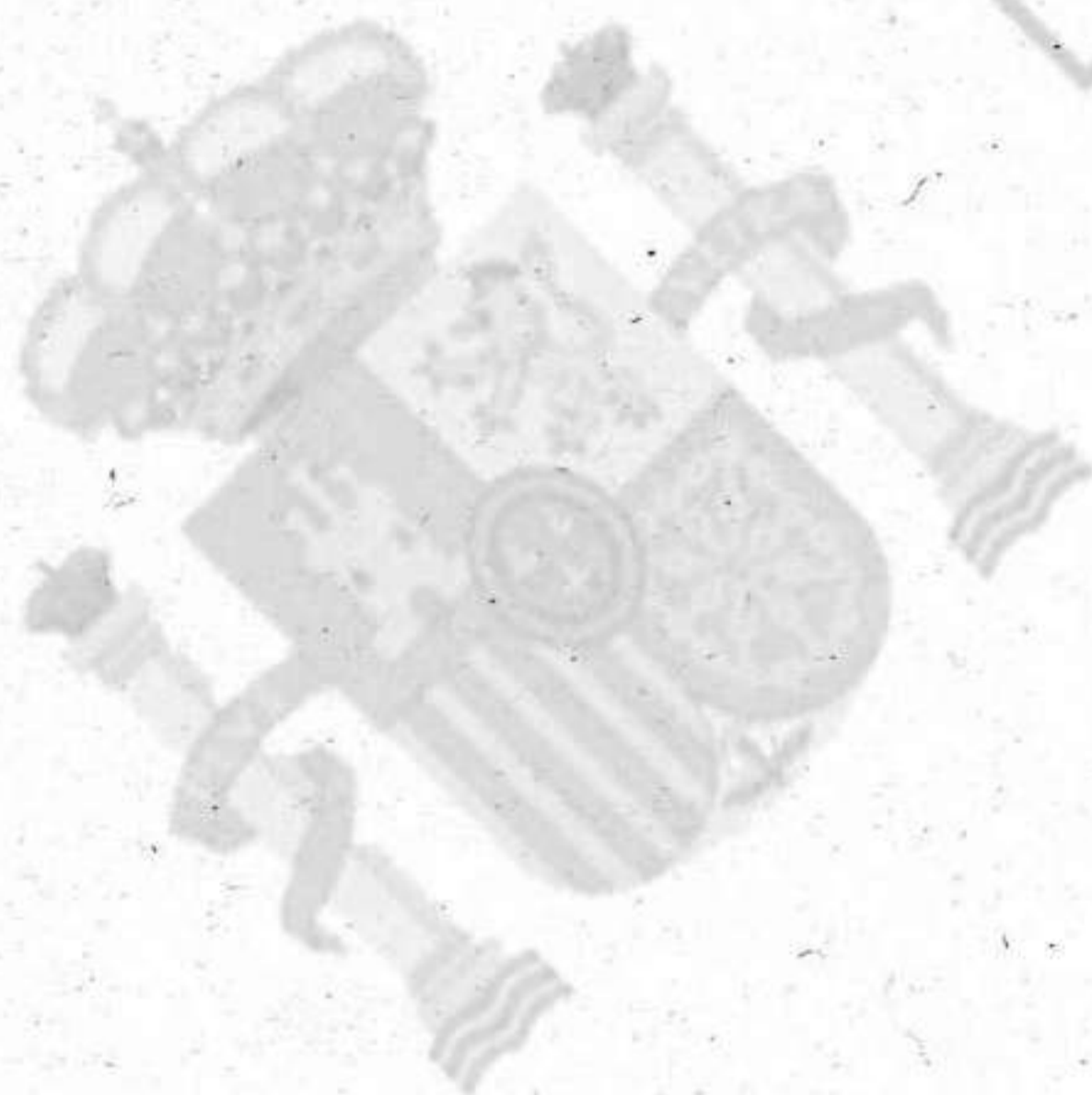
De tan rabent com és, l'esguard s'entela
i no podríem retrobar-nos mai.
La illusió se'n va com una vela
i la blavor l'amaga en un desmai.
De tan rabent com és, l'esguard s'entela.

La vida es gira i les imatges muda
en la llunyària viva del mirall.
Ens és, de sobte, com desconeguda
i ara sembla que ens lliga amb un fermall,
i sempre gira i les imatges muda.

Ningú no ha vist la seva vida nua.
Fa prou si es bada en un escollament.
Aquest dubte que ens fibla, eterna pua!
Aquestes boires sobre el pensament
no ens deixen veure mai la vida nua.

ALEXANDRE PLANA

MINISTERIO
DE CULTURA

S I S T E M E S

(ABREVIATURA)

Al cap de dos cents cinquanta articles — dos cents publicats dispersament i cinquanta aplegats en volums—em sembla que serà bo d'aturar-nos un moment per a considerar la feina feta i fixar ja, en allò que possible sigui, l'estat actual del Sistema. No és que jo cregui, ni molt menys, en la conveniència d'aquest atur. Però pot ésser que algú hi cregui. Se m'ha dit i se'm diu a cada moment que el gran defecte del Sistema és de no poder reduir-lo a unes fórmules breus que alliberin els lectors d'embranchar-se en la lectura dels dos cents cinquanta fragments sistemàtics aplegats a l'entorn del Decàleg. A mi, no m'interessa gens, en absolut, la reducció dels radis sistemàtics a fórmules breus i a comprimits mnemotècnics. No obstant, si és que interessa els altres, no tindrè mai cap inconvenient a aturar-me i a darlos satisfacció. Fem, doncs, aquest assaig de compendi. I, anys enllà, n'anirem fent d'altres.

*

L'any 1915, dia de Pasqua Florida, vaig assistir a una audició de cant pla al matí, d'orquestra a la tarda, de sardanes al vespre. Tres formes, tres cànons, tres modelismes. Multitud de coses d'esperit que voleiaven disperses dintre meu feia molt de temps, van trobar concreció i gromoll en un sol dia de festa gran. I al llarg d'altres dies van polir-se i estructurar-se en harmonia.

*

Prendre la cosa d'inspiració per a fer-ne cosa de raó. Aquest fou el punt de partida de l'estructura sistemàtica. Anullar els punts mòbils de la poètica convertint-los en punts fixos. Matematitzar la fúria lírica, no pas eixalant-la sinó enseyant-li de moure les ales segons compàs i mètode. I vaig prendre les quatre fites del Quadrivi matemàtic (aritmètica, música, geometria, astro-

nomia), estadi superior de la ciència medieval, per a fundar, liberalment, un Quadrivi sistemàtic. Fer de les quatre arts matemàtiques quatre arts sistemàtiques. En els meus papers d'aquell temps trobo anotat, simplement:

Quadrivi: Rítmica-Lírica-Crítica-Mètrica.

Sistema: Rítmic-Líric-Crític-Mètric.

Em proposava d'escriure, i res més, quatre articles de sistematització intel·lectual a l'entorn dels quatre temes de Quadrivi sistemàtic, seguits, cada un d'ells, de quatre colofons que, resumint-los, els vertebressin.

*

A manera que el treball preparatori avançava, els quatre temes se m'anaven complicant i dilatant. I vaig deixar que fessin el seu fet per si sols. Així va formar-se l'esquelet dels Sistemes. Es aquest:

Quadrivi: Rítmica-Lírica-Crítica-Mètrica.

Concepte de la Rítmica.

Concepte de la Lírica.

Concepte de la Crítica.

Concepte de la Mètrica.

Sistemes:

Sistema Rítmic.

Sistema Líric.

Sistema Crític.

Sistema Mètric.

Preparats ja els articles on eren definits els radis del Quadrivi, i en enfrontar-me amb el Sistema Líric, un article sol va desfer-se'm en noves partícules sistematitzants. I va néixer la forma de Decàleg (que hom anomena, per antonomàsia,

"Sistema", car tots els Sistemes estan compresos dintre d'ell) i l'estructura sistemàtica actual. Partint dels deu punts fixos del Decàleg (és voluntat meua que, més que no pas deu definicions, siguin deu títols d'article a reprendre i renovar incessantment) i voltant-lo i cobrint-lo, devien formar-se i van formant-se els Sistemes. Veiam com s'ordena rígidament el conjunt sistemàtic de títols, de definicions i de fórmules.

*

Pla definitiu (com a punt de partida vers l'Anti-Sistema o fixació modèlica de tots els graus sistemàtics) de l'esquema de Quadrivi i de Sistemes:

Quadrivi: Rítmica-Lírica-Crítica-Mètrica.

Concepte de la Rítmica.

Concepte de la Lírica.

Concepte de la Crítica.

Concepte de la Mètrica.

Sistemes:

Sistema Rítmic: A definir en "La meua professió de fe".

Sistema Líric: I.—La meua professió de fe.

2.—De la pura raó poètica.

3.—El do d'imatges.

4.—A la font de les idees.

5.—La paraula jeràrquica.

6.—Síllaba-Vèrtebra.

7.—Un joc de lletres.

8.—Per una mètrica viva.

9.—La crítica de si mateix.

10.—Neo-academisme.

Sistema Crític: Conjunt d'articles d'especulació sistemàtica al voltant del Decàleg.

Sistema Mètric: Conjunt de realitzacions en vers dels punts d'albir sistemàtics.

*

Els apunts per als articles del Sistema Líric, o Decàleg, anomenat "Sistema" per antonomàsia, porten la data, respectivament, dels anys 1915, 1915, 1916, 1917, 1917, 1918, 1918, 1919, 1920

i 1920. En ells són considerats, orgànicament, deu punts sistematitzadors de la retòrica i la poètica, com segueix: Forma, fons, imatges, idees, paraules, síllabes, lletres, mètrica, crítica i escola.

*

La reducció de les consideracions sistematitzadores fetes al llarg dels dos cents cinquanta articles escrits i publicats fins ara al voltant del Decàleg o "Sistema" pot ésser feta, avui, així:

Quadrivi: Rítmica-Lírica-Crítica-Mètrica: Rèplica sistemàtica al Quadrivi matemàtic dels antics.

Concepte de la Rítmica: Disciplina de forma. Obtenció d'unitats de fons que deuen convertir-se, pels Sistemes Líric i Mètric, en unitats de forma. Exercici de la gradació síllabica, en ordre central entre la paraula i la lletra, per a l'obtenció de les vèrtebres de vers, o ritmes inicials i parcials.

Concepte de la Lírica: Disciplina de fons. Recerca, damunt el món intern i extern, de la ratlla acadèmica, del pur contorn etern. Exercici de la psicologia lírica i de la divagació espiritual damunt d'ella. Per ajust amb el Sistema Rítmic, la Lírica forneix la matèria poetitzable depurada i en estat de versificar.

Concepte de la Crítica: Disciplina de fons. Subjectivisme a ultrança i amb totes les conseqüències. Exaltació de la figura contra la natura i del món intern contra el món extern. Per acordança amb el Sistema Líric, cal que la Crítica susciți el toc academista en tota cosa, concreta o abstracta.

Concepte de la Mètrica: Disciplina de forma. Poetització i versificació de cara a les descobertes de les formes noves catalanes. Hom parteix dels grecs i els llatins, però prescindint d'ells, per a fundar les mètriques neo-academistes segons el ritme propi de la llengua catalana. Es la conclusió i el punt més alt a ésser resolt pels Sistemes.

Sistemes:

Sistema Rítmic: Ritmes: inicial, parcial, total, final × contra-ritme. Està contingut en "La meva professió de fe". Hom entén: per ritme inicial, tot aplec de síl·labes que susciten la marxa rítmica del vers, sistemàticament; per ritme parcial, l'aplec variable de ritmes inicials, i equival al vers vulgar; per ritme total, l'aplec de ritmes parcials, i equival a l'estrofa vulgar; per ritme final, l'aplec de ritmes totals, i equival al poema vulgar.

Sistema Líric:

- 1.—*La meva professió de fe*: Considera la forma. Conté el Sistema Rítmic. En aquest article vaig proposar-me assajar tota mena de radis intel·lectualitzants, i em sembla haver-ho obtingut. Es un escrit destrabat, sense límits. Toca el sublim i el ridícul, tal com jo volia, passant per tots els tons i semi-tons de l'art sistematitzant. En ell, com en el que segueix, no parlo encara de Sistema, car és compost abans del desplegament del Sistema Líric.
- 2.—*De la pura raó poètica*: Considera el fons. Subjectivisme a ultrança. Estatisme extern, però dinamisme intern al roig-blanc. La màxima humanitat ben closa dintre la màxima divinitat formal. Conversió de la carn en pedra. Es del mateix ordre que l'anterior i fa joc amb ell, aplegament de dos articles que devien complementar-se sense passar més enllà.
- 3.—*El do d'imatges*: Considera les imatges. Obtenció de les figures poetitzades per copsament i refinament, pel toc academitzant, de tots els purs contorns del món intern i extern. Formació gradual i sistemàtica del museu d'imatges. Es, aquest article, com el que segueix, l'antítesi dels dos anteriors. Està constituït per una ratlla recta intel·lectual que fineix en un esclat de lirisme. Insinua, com el següent, la formació del Sistema.
- 4.—*A la font de les idees*: Considera les idees: Penetració intel·lectual dintre l'esperit. Recerca i obtenció dels punts ideològics fins a tocar-ne

els purs principis. Evitació de l'estancament i de l'acceptació com a bons dels punts d'atur a mig camí. Disciplina de la divagació espiritual, vers les deus eternes del pensament. Article del mateix ordre que l'anterior.

- 5.—*La paraula jeràrquica*: Considera la paraula. Fa d'ella el centre jeràrquic més alt dels medis expressius, fins a conferir-li una dignitat numeral, augmentant, per tant, la força dramàtica dels discurs poètic. En escriure aquest article la idea sistemàtica ja era resolta en ordre.
- 6.—*Síl·laba-Vèrtebra*: Considera la síl·laba. Aquest article fa joc, en ordre impur, amb l'anterior i el posterior. Exercici disciplinari de la gradació síllàbica, mare del vers neo-academista. Lògicament, tot el Sistema s'aguanta damunt d'aquesta tasca de flexibilització de la paraula.
- 7.—*Un joc de lletres*: Considera la lletra. Defugint la ficció pseudo-harmònica de la paranomàsia, confereix a la lletra una valor de dent d'atracció, de cremallera rítmica, que mena per la síl·laba a la paraula, atorgant-li qualitats de pes, color, volum, so, etc.
- 8.—*Per una mètrica viva*: Considera la mètrica. Malda per la consecució de les formes de veus catalanes, nostres en absolut, basades en les formes poètiques dels grecs i els llatins, però fugint d'ells després d'haver-los pres en compte. S'enllaça directament amb l'ordre síllàbic.
- 9.—*La crítica de si mateix*: Considera la crítica. Es la part moral del Sistema. Aquest article fa joc, en ordre pur, amb l'anterior i el posterior. Creu que tot fons com tota forma depèn directament de la moral de l'autor, i que l'obra d'art és la resultant de la depuració mai interrompuda d'aquest.
- 10.—*Neo-academisme*: Considera l'escola. Marca la fita modèlica que els Sistemes creuen millor damunt de totes i que es proposen encalçar. Resultant del conjunt sistemàtic, informa tots els articles i informarà tota l'obra a fer.

Sistema Crític: Especulacions entorn del pla sistemàtic, sempre, naturalment, amb el partit pres neo-academitzant. Es el conjunt dels dos cents cinquanta articles publicats i dels a publicar.

Sistema Mètric: Realització versificada dels punts d'albir poetitzants segons Sistema. Estic preparant un "Primer Llibre de Ritmes".

Aquest és l'estat, en compendi i en resum, dels Sistemes, avui. Dic avui. Demà, no sé com serà. Els Sistemes no són una cosa feta, sinó una cosa que va fent-se. Jo no puc afirmar que els Sistemes són això, i dar-ho per ben dit, i callar. Demà mateix em caldria desmentir la meva afirmació. Car un nou article rectificaria o anul·laria o fundaria un nou costat sistematitzant. El Decàleg, o "Sistema", obre la marxa. I els articles segueixen fent processó. Jo no sé com acabaran, ni puc saber-ho. Articles hi ha ja, publicats, infinitament més importants que els del Decàleg. I algun caire d'aquest ha estat, ja, negat i re-creat per algun d'aquests articles. I d'altres en vindran a fer la mateixa feina.

El Quadrivi, per la Rítmica i la Mètrica, posa la poesia al servei de totes les arts. En canvi, per la Lírica i la Crítica, posa totes les arts al servei de la poesia. De moment, potser no tothom podrà entendre això. De mica en mica, però, ja ho anirem entenent. Jo ho entenc, ja, perfectament...

Hom ha començat parlant d'un Sistema de Poetització i Versificació Catalana. L'ideal seria i serà que la cosa acabi creant, tranquil·lament i tenaçment, un Sistema General d'Intellectualització Catalana.

Jo m'havia proposat anar construint un pla sistemàtic que fos entès per tothom. Com si diguéssim un Sistema a peu pla. Defugint tothora les elevacions i les complicacions excessives. Confesso que he fallat en l'intent. No m'ha entès ningú o gairebé ningú. Almenys, així ho sembla, per ara.

Alguns impenitents han afirmat, doctoralment,

que el meu Sistema no existeix... perquè no estructura dintre d'ell una teoria de l'univers. Raó de pes. El millor homenatge que hom pot fer-los és dedicar-los cinc minuts de silenci. No hi ha pitjor sord que el qui no vol oir.

Considero inútil dir (ho dic, no obstant) que tot el Sistema és cosa de tècnica. I que en treure a llum els versos realitzats ningú, absolutament ningú, ni els mateixos autors, ha de veure-hi ni rastre de l'agitació sistematitzadora.

Si a Catalunya la qüestió editorial no fos un problema insoluble, els meus articles no haurien sofert la dispersió dolorosa que han suportat. Cal que em resigni a creure que els lectors piadosos hauran volgut conservar-los. Car, alguns d'ells, després de sortits de les meves mans, han fugit i no els he vist mai més.

Fins ara, a Catalunya, els Sistemes han estat acollits amb so de facècia i de ralleria. Però jo pregunto: Per quina raó no poden, encara, ésser acollits i considerats amb to de serietat i de gravetat? Jo demano comprensió, comprensió, comprensió. Demano crítica comprensiva. Demano massa, tal vegada?

Hi ha gent que no accepta el Sistema sense veure l'obra. O que rebutja el Sistema i demana els versos. Jo no sé fer les coses a l'inrevés. Sempre ha estat una tara molt catalana, aquesta de començar les cases per la teulada i els edificis sense plànol. Amb Sistema, un dia o altre, meus o d'altri, hi haurà versos. Amb versos, sense Sistema, mai no hi hauria versos, ni Sistema. Interessa fixar els Sistemes. I la resta vindrà per afegidura.

Per si hi hagués algú que no sabés quina cosa és un Sistema, li direm que un Sistema és, bonament i simplement, un conjunt de punts de vista encarats amb un altre conjunt de punts d'albir, per a destruir-los o per a salvar-los complemen-

tant-los. Recordeu-vos-en, si us plau, per a evitar possibles malentesos.

*

Els Sistemes són tasca d'ordre. Però al volt dels articles la nostra gent ha fet escàndol. Jo et demano perdó, lector, en nom meu, per l'escàndol que jo no he fet, però que han fet els altres al volt de mi i dels meus escrits.

*

No em faig il·lusions. Malgrat tot el que vinc

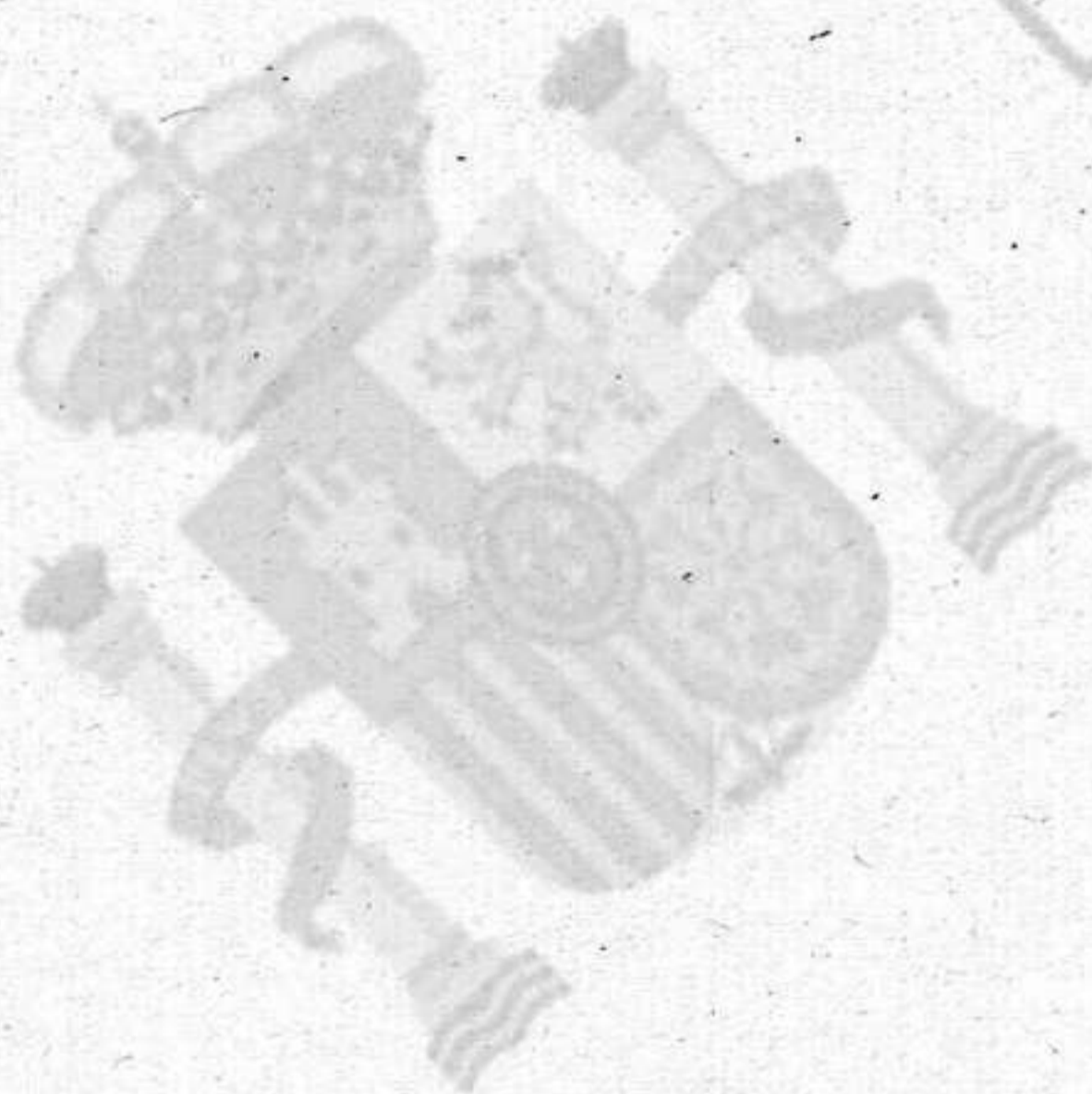
d'escriure—qui vulgui veure-hi més clar, que llegeixi els dos cents cinquanta articles publicats fins ara—tinc l'absoluta certesa que demà mateix sortiran veus dient que el Quadrivi i els Sistemes no existeixen ni han existit mai.

*

I ara, després de reposar una estona, per poc que els crítics ens ho permetin i que els lectors ens ho consentin, seguirem escrivint articles.

A. ESCALSANS.

MINISTERIO
DE CULTURA

V I N D I C T A

Un instant que l'infant no grata la paret,
guanya més l'Ave Maria
d'un infant,
que tota l'orfebreria
d'un ofici, amb villancet,
que unes monges cantaran.

Un pobre que diu:—Jesús!—
i que no diu altra cosa,
plau més a l'Omnipotent
que no l'exòtica prosa
del predicador que el nus
de la retòrica entén.

¿Qui haurà fundat l'hospital:
la marquesa un poc masculina
que, pregadeta, el féu
i amb son escut l'edifici culmina,
o la malalta que hi aporta el mal
i de les urpes mèdiques passa a les mans de Déu?

¿Serà més amunt del cel
la Pepeta cosidora que no sap que sigui santa,
que el magnífic Prelat cortisà,
que la Mare Abadessa que, de tan santa, encanta,
que el polític canonista que practica Maquiavel,
que el noctàmbul heroi cristià?

L'obrer que víctima fou
d'una vaga injusta,
la mort del qual no comentà ningú,

per la Ciutat la ira de Déu degusta
i atura el càstig; mentre, del purgatori al pou,
saltirona el burgès occit que sebolia el Comú.

Aquella padrina que la joia sap
de criar porc i menjar farinetes,
dia vindrà que el Misteri Diví
veurà sense aixecar-se de puntetes.
Per sota d'ella veurà el cap
del savi que un nou satèl·lit de Júpiter descobrí.

El calavera daurat
que al fariseu fa pena
i per la pista del vici roda a màxim estrop,
farà com la Magdalena?
I ¿al cel trucarien, junts, el rutinari xai de bondat
i el llop penitent, de cor d'àngel i genives de llop?

Podrimener de virtuts,
teològica enganyifa!
Val més patí amb els humils.
La bondat no és una rifa.
Vindràs, oh príncep que a encens i a fembres puts,
després dels vetes-i-fils.

Els humils seran exalçats.
Divina benaurança!
Pobrissó de Crist,
de miracles no et cal fermança.
Els savis seran sobtats.
Per tu, Déu no serà imprevisit.

S'acosta el dia pregon
de la universal vindicta.
Tothom serà agemolit.

D'etiqueta no hi haurà conflicte.
Un senyal diví en el front:
vet ací l'únic vestit.

Tingueu, Jesús, pietat de mi
en vení aquell dia.
Jutge sereu.
Valgui'm Santa Maria
i el meu bocí
de creu.

GUERAU DE LIOST

ELS VOLUPTUOSOS

FRAGMENT DE NOVEL·LA

Aquells dies havia començat a venir de l'Europa Central un corrent tempestuós. Per bé que els diaris en registressin l'existència, la gent alegre o distreta no en copsava l'abast. Només les persones grans, les meditatives se'n sentien sotraquejades. Més sensibles que les altres, talment aparells sismogràfics, registraven dintre llur consciència les trepidacions d'un terratrèmol llunyà, que tot just s'infantava dintre les entranyes del temps.

Justament aquell estiu, Pere Dòria havia convidat uns amics i unes amigues a passar una temporada a una propietat que tenia vora la mar. Darrera la seva finca, començava la muntanya suau. Al peu d'ella, la costa es trencava, feia una caleta abrigada dels vents. El sorral de la petita platja era daurat i fi, l'aigua s'hi encalmava. Hom avançava dues centes braçades i encara no abastava la fondària d'un home. Per la voluptuosa colla era una delícia follejar-hi. Les parelles hi passaven els matins en blana calma. Les tardes sortien a mar en un balandre que el mateix Pere Dòria governava. Altres dies pujaven al bosc, que no era gens lluny. S'estenien per la carena ombriuosa i humida, més propícia encara a les voluptats que la mar. S'endinsaven per la boscúria de parella en parella i l'una perdia l'altra de vista. A la petita platja, en canvi, per escampats que estiguessin, tots eren presents, tots visibles, en una extensió de cinc centes passes limitada per uns roquissers abruptes a dreta i esquerra. Al fons d'un conreu en pendís, hi havia la casa que emergia blanca i blava en mig de la verdor de les vinyes, de les oliveres, dels ametllers. Hi havia

una altra tofa de verd més tendre, que era l'horta i el jardí que enrondeva el casal.

Les migdiades, els llevants de taula nocturns, eren singularment joiosos. El xampany, els licors, el cafè havien encès els ulls. Qui tocava el piano, qui sospirava feliç; unes parelles dansaven, una amiga cantava. Tot era dolçament vaporós, els vestits, les ànimes, els pensaments, tot era indolent i voluptuós, els gestos, les voluntats, l'aire, la terra, la mar. Durant el dia, eren guardades les aparences. Elles dormien a les cambres de l'esquerra, ells a les de la dreta, el servei a la planta baixa. Es donaven honestament la bona nit i cadascú a la seva cambra, però elles deixaven la porta ajustada.

No hi havia promiscuïtat ni comunisme; cada amic hi havia anat amb la seva amiga i n'estava gelós. Tant a la platja, com al balandre, com a taula, i en general del matí al vespre, regnaven les bones maneres. Tothom era discret, àdhuc la lluna, que aturava el seu doll a les branques de vora el casal. Si es filtrava per les finestres, ho feia a petits claps, posava les seves gotetes d'argent viu damunt la fosca benigna dels corredors.

Era una petita colònia feliç. Aquella *équipée* estival, feia anys que els era promesa als amics de Pere Dòria. Però mai no arribava el dia del seu compliment. Com si ho hagués flairat, la mare de Pere Dòria, la marquesa vídua, feia tres anys que renunciava al seu viatge d'estiu a l'estranger. La raó era òbvia: la filla estava massa malalta per a viatjar.

Massa malalta?—pensava el jove Dòria—No era per la salut de la meua germaneta que cada

estiu anaven mare i filla a les més famoses aigües del món, a les regions més altes i més pures d'aires de l'Europa Central?

No ho entenia. Semblava que la seva mare s'hagués assabentat de la promesa feta per ell als seus amics i hagués dit:—Doncs no els hi portaràs, a La Pineda!

Però aquell any el metge havia manat. La marqueseta Dòria defallia. Un bon tomb pel món, un canvi d'aires, com abans. A veure si el físic i el moral, fuetejats, es decideixen a reaccionar. El doctor havia preconitzat una llarga estada a l'estranger i no a un sol lloc, sinó amb força diversitat de climes, d'impressions. Hi havia quelcom d'aturat en la vida de la marqueseta. Ah! Si el seu germà pogués donar-li una mica de la seva mobilitat follívola!

El programa comportava quatre mesos d'absència, el mateix doctor havia fixat l'itinerari. Llocs alts i secs, més aviat ventejats, res de l'aire baix de vora la mar.

Pere no les acompanyaria de primer antuvi. No podria resistir quatre mesos d'allunyament de Barcelona. Tampoc no s'havia de deixar la casa tant de temps en mans del servei. Però cap allà les darreries de setembre, es reuniria amb elles on fossin. Passarien l'octubre junts i junts farien el retorn.

La marquesa semblava estar contenta. La ve-

ritat era que havia arribat a enyorar aquella passejada anual per l'estranger. A l'hora de la partida advertí:

—No voldria que passessis dies a La Pineda. Si hi vas, convida els teus oncles. Però no et deixis temptar per ningú... no hi portis gent estranya...

—Mamà, si vol emportar-se la clau o vol confiar-la als oncles, m'és igual...

—No cal tant, n'hi ha prou que tu prometis, de no fer atzagaiades.

—Però no saps que m'he compromès amb els Guirau per anar a Sant Sebastià?...

La marquesa partí confiada, amb l'ombra macilenta de la seva filla al costat.

Pere Dòria pensà: ara és la meva. Convidà els quatre amics de tarambanades més entrelligats amb ell aquell moment. Cal que cadascú porti la seva amiga—els digué;—la meva ja s'està preparant per una estada llarga. Dues d'elles, almenys, que s'emportin les seves cambres, car jo no vull ningú del servei de casa.

Una setmana després, la joiosa companyia s'installava a La Pineda. Ja feia quinze dies que la festa durava quan vet ací la guerra que per un estrany contracop venia a barrejar el dolor i la voluptat.

L'amiga de Pere Dòria era francesa...

... ..

JOAN PUIG I FERRETER.

LA SATIRA DE LA FONTAINE CONTRA LULLI

No sé per què Voltaire se les havia contra el bon La Fontaine en la qüestió que el poeta tingué amb Lulli. I la sàtira—diem-ne sàtira—del poeta contra el músic, no sé perquè semblava a Voltaire literàriament abominable. Es cert que La Fontaine es riu un xic de l'estil tendre de Quinault tan admirat de Voltaire. Però és que La Fontaine no podia afligir ningú ni quan volia.

“He sabut,—escriu Maucroix a Madama de La Sablière—, les febleses ja massa duradores del senyor de La Fontaine. A més a més que ofenen Déu són disgracioses en un vell, i si duraven gaire serien decididament inoportives. Però no és que desesperi de la seva salvació. Es l'ànima més sincera i més càndida que mai hagi coneguda; mai no té cap mena de dobleta; no crec que hagi mentit mai en sa vida. Estic convençut que Déu li tindrà misericòrdia. Però, senyora, cal que li parlem...”

Mozart també tenia aquella candidesa.

Candidesa o malícia? Heu's ací un dubte que ens suscita Pau Valery qui, parlant de l'*Adonis* de La Fontaine, diu: “Parem esment que la negligència hi és sàvia; la mollesa, estudiada; la facilitat, una art extrema. I quant a la ingenuïtat, ni cal pensar-hi: l'art i la puresa sostinguts de tal manera, ja exclouen, a parer meu, tota peresa i tota bonhomia”.

La candidesa d'un La Fontaine o d'un Mozart no hem de confondre-la amb la inconsciència; llur simplicitat i llur bon gust provenen de l'estudi i la recerca, són una llarga depuració.

I aquesta simplicitat mateixa els fa conèixer

moltes coses; s'eleva en ales de la inspiració a una tal altesa que diríeu que la baixesa no els pot embrutir; i Mozart, així, en el seu Don Joan pot veure tot el món vulgaríssim del seu drama amb la serenitat i la tendresa comprensives de qui ho mira tot des de l'altura, com deia En Maragall.

Es cert que La Fontaine de vegades baixa una mica massa. Però és més curiós encara de veure com les Muses el salven i com a l'últim la seva vida té una posta bellíssima:

*Si le ciel me réserve encor quelque étincelle
du feu dont je brûlais en ma saison nouvelle,
je la dois employer, suffisamment instruit
que le plus beau couchant est voisin de la nuit.*

I el dia 10 de febrer de 1695, ja sentint-se venir la mort, escrivia a Maucroix: “O mon cher, mourir n'est rien: mais songes tu que je vais comparaître devant Dieu? Tu sais comme j'ai vécu”. L'any abans li enviava una versió del *Dies irae*; no es sabia estar de compondre. Li deia: “Je mourrais d'ennui si je ne composais plus”. I en aquella versió La Fontaine espanyia el seu geni de sempre, només que meravellosament el girava cap al bon seny i les coses divines:

La prière et l'amour ont un charme suprême.

Aquest home singular duia a les coses de la vida un aire contemplatiu, lleuger, gai, una mescla placent de tendresa i d'harmonia. ¿Qui podia escriure sense amargor tantes de malícies com

contenen les seves faules? Qui podia així mateix sinó Mozart donar una música innoçent a les dites i fets de Don Joan i als mots i gestos de Leporello?

Es que La Fontaine només era artista i negligia tota altra cosa, com diu Brunetièr?

Diríem que no. Es que de les coses més dures de la vida en veia no sé quin aire de bellesa, en prenia la que podia, i es reia mig distretament de tota lletjor desagradosa. "Des que j'ai un grain d'amour, je ne manque pas d'y mêler tout ce qu'il y a d'encens en mon magasin... Ce qu'il y a, c'est que l'inconstance remet les choses en leur ordre", escrivia enviant aplegades les seves poesies a favor i contra Mlle. Colletet. I aquest nou ordre era una nova gràcia, tal vegada la millor.

Mireu un escriptor qualsevulla, que sigui més difícil a la bellesa de la vida. Mireu Flaubert, per exemple, i veieu que qualsevulla petitesa l'amarga. La seva *Bovary*, com gairebé totes les obres seves, són amargades de trivialitat. Cercava la bellesa més penosament. No s'hi podia moure amb llibertat; l'incident més lleu la hi obscuria.

I com Flaubert, bona partida de la literatura moderna. Moderna i antiga, perquè el do de veure gaire la bellesa és una cosa rara. La Fontaine el tenia abundantament.

I, tornant al que deïem, una vegada Lulli va encarregar-li la lletra d'una òpera, i quan La Fontaine tingué escrita una *Daphné* el músic florentí va refusar-la-hi per una *Proserpine* de Quinault, dient-li que aquella *Daphné* no s'adeia a la música que calia. Aleshores La Fontaine escriví la sàtira—diem-ne sàtira—contra Lulli. Ja l'havien avisat, ens diu; però

malgré tous ces avis il me fit travailler.

Haver escrit per Lulli era una feblesa... Li venia una ocasió de compondre. Per què aco-

lliria els dubtes? A més, segurament, de dubtes ni contra Lulli ni ningú no en tingué mai. I vet aquí que Lulli, home d'intriga, anà a desvetllar,

s'en vint reveiller

un enfant des neuf Sœurs, enfant à barbe grise.

Aquest vers és tot La Fontaine. En dóna en els que vénen una mena de perífrasi.

Le paillard s'en vint reveiller

un enfant des neuf Sœurs, enfant à barbe grise.

qui ne devait en nulle guise

être dupe: il le fut, et le sera toujours.

Je me sens né pour être en butte aux méchants

[*tours.*

Vienne encore un trompeur, je ne tarderai guère.

No és que no vegi clares les maneres del florentí:

Celui-ci me dit: Veux tu faire,

prestò, prestò, quelque opéra,

mais bon? Ta muse répondra

du succès par-devant notaire.

Voici comment il nous faudra

partager le gain de l'affaire.

Nous en ferons deux lots, l'argent et les chansons:

l'argent pour moi, pour toi les sons.

I el pobre La Fontaine al qual Lulli havia promès: *tu t'entendras chanter*, perd els diners, el treball i la música. Lulli es veu que es solia donar l'aire d'importància que es donen els impostors. Les falagueries temptadores que fa dir-li La Fontaine acaben amb aquesta molt graciosa:

cela, joint à l'honneur

de travailler pour moi, te voilà grand seigneur.

La Fontaine, doncs, escriví contra el músic de

París, nadiu de Florència, la seva maledicció que té el to gai i còmic d'un fragment de Mozart:

*Voilà l'histoire en gros: le détail a des suites
qui valent bien d'être deduites;
mais j'en aurais pour tout un an;
et je ressemblerais à l'homme de Florence,
homme long à conter, s'il en est un en France.
Chacun voudrait qu'il fut dans le sein d'Abraham.
Son architecte, et son libraire
et son voisin, et son compère,
et son beau-père,
sa femme, et ses enfants, et tout le genre humain,
petits et grans, dans leurs prières,
disent le soir et le matin:
—Seigneur, par vos bontés, pour nous si
[singulières,
délivrez-nous du Florentin.*

I qui diria que retragueren al bon La Fontaine que s'havia donat a la ira—aquelles ires sense fel, teixides de música, de suavitat i de somriures davant de l'abús i l'engany i la sornagueria? I Madama de Trianges intervingué i féu tornar

novament l'amistat del poeta vers el músic; i La Fontaine amablement quasi s'excusa a Madama de Thianges:

*Vous trouvez que ma satire
eut pu ne se point écrire,
et que tout ressentiment,
quelque soit son fondement,
la plupart du temps peut mire
et ne sert que rarement.
J'eusse ainsi raisonné si le ciel n'eût fait ange
ou Thiange.*

Es que La Fontaine no veia les coses? No: és que en veia que valien més. Qualsevol cosa bella el podia distreure. El seu viatge al Llemosí, que conta en unes lletres a la seva dona, té aquest encís de la facilitat per la bellesa i els seus plaers, en el mateix viure de cada dia, de cada hora.

I aquest do que rebia li feia la seva art alegre i com si diguéssim, agraïda. I així no l'amargava cap mena de petitesa; i si es posà un cilici, a darreries de la vida, només podia posar-se'l per la Bellesa absoluta i per l'Amor sense límits.

JOSEP MARIA CAPDEVILA.

EL CONFLICTE DE L'ART I LA MORAL

Temo que en la enquesta promoguda entorn de les relacions de l'art i la moral, tothom es preocupi més aviat de conciliar que de definir.

Cap prejudici no tenim contra la moral; cap tampoc contra l'art. En l'un i en l'altre ens declarem incompetents. Ja veureu, però, com, a fi de comptes, serà l'art qui rebrà.

Es curiós. Discuteixen artistes. Cap moralista de professió no ha intervingut encara en la polèmica. I bé: els artistes prenen unànimement la posició dels moralistes. No es preocupen de fixar els límits de la moral dins l'art, sinó els límits de l'art davant la moral.

Demanam l'aparició d'un moralista que defensi l'art.

El primer artista compromès en l'afer—nostre caríssim Soldevila—ha tractat el problema com una qüestió de límits del que es pot expressar i del que cal només insinuar. No: l'art no reconeix altres límits que els seus propis, és a dir, els de l'emoció pura. Els seus límits no són qüestió de procediment, sinó qüestió d'essència, de qualitat. L'artista pot exposar totes les emocions, totes, mentre no les expressi en brut, sinó artísticament. Renunciar a aquest dret és renunciar a tot.

Esteu perduts si concediu al moralista el dret d'intervenir en la vostra obra. El moralista ha d'operar per força—és la seva missió,—de cara a la societat. I aquesta societat—totalment o parcialment—pot ésser ignorant, ineducada, lluny de l'esperit, del temps, de l'emoció que creà l'obra d'art. Aquesta pot ferir, doncs, perfectament, la moral—terme fluctuant, segons el lloc i el temps

—d'aquella societat. I el moralista té el deure de prendre posició llavors contra l'art.

La solució seria encara possible si el moralista—sense ocupar-se d'art, que no li pertoca—es limités a la seva missió, és a dir, a posar en guarda la societat i els homes, dels quals defensa la moral, davant l'obra d'art que els desmoralitza.

Però el moralista vol més: no s'acontenta d'aconsellar a qui té tal temperament que no lleixi tal llibre ni vegi tal imatge, sinó que clama contra el llibre i contra l'imatge, com si aquests—purs objectes,— poguessin ésser morals o immorals, com si la moralitat o immoralitat existís enlloc més que en el subjecte, lector o contemplador.

Sorgeix el conflicte quan no es vol entendre que la moralitat no depèn, en el fons, de l'objecte, sinó essencialment, determinativament, del subjecte, i el moralista exigeix que l'obra d'art es deformi per a emmotllar-se a les condicions morals del subjecte: heus aquí, repetim, el conflicte.

Saber si el subjecte està en condicions de contemplar l'obra d'art amb emoció-en-brut o amb emoció-artística; tot el problema de les relacions de l'individu amb l'obra d'art hauria de radicar en aquesta constatació psicològica. Però el moralista no en té prou d'això, àdhuc ho negligeix, i vol penetrar en l'obra d'art intervenint en la relació de l'artista amb la seva obra.

Sorgirà l'artista que no abdiqués de res, que, amb tots els respectes, digués senzillament?:

—No sé si sóc o no sóc pornogràfic; no em proposaré mai d'ésser-ne o no ésser-ne. Si en fos, però, reclamo el dret d'ésser-ne. Si us escandalitzo, no em compreu ni contempleu, però no intenteu reformar-me. Si us dono una obscenitat per comptes d'una obra artística, bescanteu-me acerbament en nom de l'art i de la moral. Ara bé: si us dono una obra artística veritable, podrà judicar-me la vostra moral amb repugnància, però em defensarà l'art, i després discutirem, amb el temps, de qui serà el triomf...—

L'essencial és que aquest artista no volgués defugir el compromís amb la fàcil conciliació "no hi ha art immoral; quan una obra és immoral deixa d'ésser artística", ans bé afirmés la real possibilitat del conflicte: que efectivament una obra d'art pot ésser immoral.

I si algun artista ingenu s'escandalitzés d'aquesta evidentíssima conclusió, i sentís la consciència torbada, sapigués també que ningú no l'obliga a ésser artista, i que pot deixar d'ésser-ho sense perill: la moral i l'art hi guanyaran ensems...

Fins el dia que els homes siguin unànims en el sentiment d'una moral de tots els temps i per a tots els homes, i ho siguin també en l'apreciació de l'obra artística, i decretin llavors la conciliació, si hi ha harmonia, o la supressió de l'un o de l'altre, si no n'hi ha.

Mentrestant, farà bé de seguir cadascú la pròpia ruta, i no mesclar-se massa, perquè hi poden perdre tots dos,—art i moral, moral i art.

J. ESTELRICH.

10 desembre 1926.

DIARI DE 1918 ⁽¹⁾

A les sis de la tarda—i no a les dotze de la nit—haviem arrambat els bastidors polsosos a la cantonada perquè allarguessin llur ombra morada a tot el carrer. ¿Què hi feia aquell silló Lluís XV al portal de ca l'espardenyer? Els pàllids apotecaris havien penjat distrets llurs globus de porcellana, enterenyinats, al portal de les barberies i els perruquers amb sabates de simolsa s'havien posat les carotes que pengen, a entrada de fosc, sota llurs balcons i s'amagaven per les escaletes. Les persianes de totes les finestres s'havien esberlat horitzontalment: al fons de cada alcova una corrua d'ombres dibuixava, en rastre fosforescent, paisatges bíblics. Una gran cortina vermella penjava de cap a cap del carrer on jo vaig intentar inútilment d'amagar el maniquí de la cotillaire. M'havien dit que a darrera la cortina hi érets tu assajant una nova atracció de circ; però la cortina dissimulava només el mur altíssim que tanca els jardins hipotètics del gran castell on la lluna es dissol cada nit en piperitina. Vaig trucar, sense eco, a totes les cases; vaig seguir, en va, el túnel de l'un cap a l'altre. Però a les

set, quan anava a plányer-me de la meva dissort a la penombra de l'estable, vaig descobrir, a la rebotiga del foll d'En Miquel, sota la claror clandestina d'un quinquar, l'amo, amb la teva testa decapitada a la mà on emprovava rissades perruques subversives.

Que hagin murallat portals i finestres; que a dalt de la torra no onegin banderes; que les algues en créixer monstruoses cloguin els passatges; que els arbres per damunt els murs s'estenguin en rares floracions vermelles i que tots els carrers donin al mar abocats en esculls temibles; que els cavalls siguin amos i senyors de la meva vila i s'hi passegin impúdicament nus; que els ocells s'occeixin en topar al cel arran de sostre; que el cel sigui només un trist miratge de la mar. ¿Què em pot sorprendre si avui he vist saltar de cop els lloms dels meus llibres i he descobert la putrefacció cancerosa que destroça llurs entranyes?

J. V. Foix.

(1) Altres fragments d'aquest *Diari* 1918 han aparegut als números 7 i 8 de *L'Amic de les Arts*.

LLETRES ESTRANGERES

EL BON VENT

per MASSIMO BONTEMPELLI

Fa cosa d'una dotzena d'anys que vaig instal·lar, per al meu divertiment, una mena de gabinet de química, on m'apassionava fent experiments, amb el secret intent de trobar la substància del contacte entre el món físic i el món espiritual. I un dia, de sobte, vaig trobar-me-la entre les mans, aqueixa substància; això va ésser, tothom ho pot comprendre, l'invent més miraculós que pugui imaginar-se. Era com una polsina, que recollida en el palmell de la mà no sabia judicar si tirava a calenta o a freda: era impalpable i imponderable; fins a ulls clucs, la meva mà la percebia: era incolora i visibilíssima. Tenir-la d'aquella manera, em donava com una mena d'embriaguesa; cal fer observar que l'embriaguesa és precisament la condició intermèdia, i com si diguéssim de contacte, entre la sensació d'una realitat física i l'estat d'ànim purament imaginatiu.

Així era aquella substància, la qual cosa jo ja vaig intuir tot seguit, reconeixent-ho després, aquell mateix dia, per cert, com a conseqüència d'una sèrie de fenòmens curiosíssims a més no poder que van esdevenir-me i que ara vull contar per a veure qui serà que els cregui.

* * *

Era a l'estiu, en un petit país tot ple de sol, que hom troba al mig d'una plana d'Itàlia.

Closos els pólvors en un plec de paper, vaig guardar-me'ls a la cartera. En aquest moment vaig adonar-me que no hi duia diners; vanament, vaig regirar-me les butxaques. No havia capít encara quins podien ésser els efectes de la virtut d'aquells pólvors: i vaig imaginar, ràpidament, una sèrie d'experiments costosos per a reconèixer-los. Era migdia. Se m'imposaven, doncs, dos problemes d'ordre financer: trobar els diners per a menjar i per a fer l'experiment. El segon absorbia el primer. Vaig eixir de casa, sota el sol, amb els meus pólvors a la butxaca. Els carrers

eren deserts. Els meus passos ressonaven damunt l'empedrat batut per la flama del cel.

Meditava. Coneixia, d'aquell país, dos homes rics: Bartolo i Baldo. Sabia que Bartolo anava sovint a la taverna de "L'asperó ardent", de la qual era Baldo el propietari. Vaig arribar-m'hi. No hi havia el patró; però en canvi—oh, fortuna! —hi havia Bartolo, amb la muller (grassona) i la filla (primeta). Acabava de dinar. Jo que li dic:

—Us cercava, senyor Bartolo, per a associar-vos a un negoci meu. He descobert uns pólvors prodigiosos. No sé encara per què serveixen, però sé que es troben, exactament, en el límit de la vida física i la vida metafísica. Vós comprendreu la importància enorme de la cosa. I em convindria que volguéssiu proporcionar-me vint-i-cinc mil lires per als experiments conclusius. Compto amb elles.

(El meu cor comptava, també, amb descomptar de seguida cinc lires d'aquelles vint-i-cinc mil, per al dinar).

Bartolo s'apressà a empassar-se ràpidament, gairebé a engorjar-se, el préssec que estava rosegant.

—Aixequeu-vos, dones—ordenà a la dona grassa i a la filla magra. Elles van alçar-se, i ell també. I avançà cap a mi. Portava un vestit de tela blanca, i al cap un panamà. Tenia els ullals d'or i la barba blonda. Semblava una vespa en la llet.

—Senyor Massimo—va respondre'm—vós no sabeu que jo sóc pobre. No puc subministrar-vos ni uns tristos vint-i-cinc cèntims. Us juro que en fer-vos aquest refús el cor em sangueja.

Sospirà. Vaig mirar-lo. Em guaitava; i em va entrar una gran timidesa, i vaig acalar l'esguard.

I vaig adonar-me que en el seu pit, a la banda esquerra, sota la butxaca del mocador, damunt la tela blanca del vestit, hi havia una petita taca roja. Pensava insistir. Però vaig constatar que la taqueta era fresca, i s'allargava. Ja es-

tava per advertir-lo, quan ell va parlar-me de nou:

—El cor em sangueja—repetí—i em plau d'explicar-vos...

* * *

Però jo ja no escoltava res. De sobte va entrar-me una sospita, una esperança, una suggestió, una il·luminació, potser, cert, més que cert, certíssim, que em feia veure clars els efectes del meu descobriment. L'home parlava dins el radi d'acció dels meus pólvors, la substància que assenyala el punt de contacte i de pas entre el món real i el món de les imatges; i heus ací: ell parlava, els meus pólvors obraven: els meus pólvors **SERVIENT PER A REALITZAR LES IMATGES**: les imatges de les quals fan ús els homes quan parlen. *El cor em sangueja*, ell havia dit i repetit. I el malaurat...

Jo estava sense respir. La taca ja no s'allargava. Vaig esguardar-lo. Era pàllid. I vaig recollir novament les seves paraules.

—...no tinc més diners,—anava repetint, fent acció d'anar-se'n, amb una veu feble, i sabeu com els he gastat? En un any de cures, d'unes cures per a la meua muller i la meua filla.

Va fer un senyal cap al darrera de les espatlles. Perquè les dues dones, muller grassa i filla magra, s'havien retirat vers un angle, un angle gairebé buit de la sala; i allí s'estaven, quietes.

—He fet fer una gran cura emmagradora a la meua muller i una gran cura engreixadora a la meua filla; i amb aquest bell resultat: la meua muller és una bóta i la meua filla una anxova. A reveure, senyor Massimo. Anem, dones.

Va tombar-se vers elles, però no hi eren. No va meravellar-se. Mormolava:

—Se n'hauran anat a casa a preparar-me el cafè.

Va sortir gronxant-se, i sense girar-se va desaparèixer. Jo, enderiat, vaig clavar la vista en aquell angle buit de la sala. Hi havia una bóta. Una esgarrifança ràpida va estremir-me dels peus al front. Vaig atrevir-me a fer dues passes vers aquella cosa, vaig parar-me, i aleshores, de lluny, vaig inclinar-me una mica, mirant allà baix. I als peus de la bóta hi havia una petita anxova miserable, salada.

La seva muller i la seva filla.

Vaig retrocedir, caient assegut damunt la cadira davant de la taula. El cambrer sortia de la cuina i es va plantar rígid davant de mi.

Encara em restà la força de murmurar:

—Un tall de formatge, un vas de vi.

Va portar-m'ho. Jo estava mut. I a la poca estona tot dubte havia fugit del meu ànim. Al final del formatge, va envair-me un immens orgull. El científic havia mort, en mi, l'home. Mirava amb joia l'obra meua, en l'angle buit. Vaig beure'm el vas de vi.

M'adono que un gat cobeja l'anxova; desvio l'esguard.

—Quan tornarà el vostre patró? Tinc de parlar-li.

—Ha anat a la vinya; tornarà cap al vespre.

Després d'una pausa, amb un somriure obsequiós:

—El senyor tindrà de perdonar-me que, sense voler-ho, hagi sentit alguna paraula de la vostra conversa amb el senyor Bartolo. Si al senyor li convenen diners, em permeto dir-li que fa mal fet en demanar-los-hi. Més aviat li aconsellaria el professor...

—Aquell que viu al fons de la plaça? Com se diu?

—Un moment. És diu... Ara no me'n recordo! Espereu. Tinc el nom a la punta de la llengua.

—Magnífic! Ensenyeu-me la llengua.

—Què dieu?

—Ensenyeu-me-la, de seguida.

Era el meu to tan imperiós, que va obeir-me. Va treure la llengua. Vaig apropar-me; i vaig llegir en veu alta:

—PRO-FES-SOR BAR-BA.

—Just! Com ho sabeu?

—Ho teníeu a la punta de la llengua.

—El senyor té ganes de fer broma... El professor ha reeixit en dos o tres negocis grossos, i té la caixa plena.

—Mercès pel consell. A reveure.

Vaig per aixecar-me. I el cambrer m'interromp:

—Si el senyor volgués pagar la consumació...

Assenyalava amb el dit la crosta nua del formatge.

Jo vaig tenir una idea grandiosa. Em trec la cartera, i, empunyant-la, guaito el cambrer fit a fit, enèrgicament. Ell esperava. Jo vaig cridar-li:

—Sou un ase!

Restà un moment immòbil, contemplant-me amb els ulls que se li tornaven immensos i profunds: i de seguida, a llur entorn, va créixer un pelam i cap avant va néixer un morreig carnós i cap endalt van dibuixar-se dues vastes orelles i tot el cos va fer-se més aixecat, va engreixar-se alçant-se, va recaure amb les potes endavant, repicant el paviment, que ressonà. I al mateix

temps va flingantar l'aire de la sala amb una cua esplèndida; i de la boca girada cap a mi, per damunt de la tauleta, va eixir un bram que semblava un so de trompa. Després, de cop, la cua va girar-se i, renillant, va trotar cap a la porta, i sortí al carrer. Vaig córrer-li al darrera; part de fora, ni una ànima vivent: l'ase tot sol, entre la gran llum, era ja llunyà, i trotava orgullosament pel mig del carrer, amb la cua alta damunt el pas sonor, llançant de tant en tant un bram provocatiu contra el sol que queia a plom des del centre del cel damunt les cases i els turons.

Vaig entrar de nou per a prendre el barret. A terra, vora el peu de la taula, blanquejava el tovalló caigut de la pota anterior esquerra de l'ex-cambrer.

* * *

Completament segur, ara ja, del meu invent, vaig eixir tranquil, i, per les vies desertes al migdia, vaig encaminar-me a la plaça. Un moment, encara, vaig sentir per un carrer lateral el ressonar d'un trot i d'un bram, mentre trucava a la porta del professor Barba. Presentacions; va acollir-me, en el seu estudi, amb circumspecció i cortesia:

—Seieu, seieu.

—Professor, jo sóc un químic...

Mentre buscava les paraules per a continuar, guaitava entorn meu. De sobte vaig demanar-li:

—Vós també us ocupeu de química?

—Jo? Ni en somnis! Per què?

—Perquè veig escrit, allà, damunt dels cartons d'aquell calaix del fons: "Carburs".

Esclafí una rialla.

—Us enganyeu. Jo només m'ocupo de negocis. En aquells cartons guardo les meves accions de la Societat dels Carburs, i altres documents relatius a l'empresa.

—Molt bé. Us diré sense perdre més temps que, per una empresa que aviat m'enriquirà, tinc necessitat d'una suma, més aviat crescuda, per...

—Prou!—va interrompre'm.—Vós sou jove: espavileu-vos sol. Els joves deuen espavilar-se sols. Ajudar-los, és un delictes. Jo, avui, aquí on me veieu, dirigeixo cent negocis importantíssims; doncs bé: ho he fet eixir tot, jo sol, del no res. Ningú no m'ha ajudat allò que es diu mai. Jo sóc el fill de les meves accions...

Va interrompre's, i amb un posat candorós va aixecar-se ràpid, avançà vers els calaixos, i mirant els cartons murmurà afectuosament:

—Mamà, mamà...

Jo vaig contenir el meu riure, i amb un aire d'innocència vaig preguntar-li:

—Per què dieu "mamà, mamà" a aquells cartons?

—Jo dic "mamà, mamà" a aquells cartons?... Què us diré jo ara! De vegades estic distret! Vós no podeu pas tenir-ne una idea: massa feina, tinc massa feina. La meva testa és un volcà!

Vaig alçar-me i vaig fer un salt enrera, esgarifadíssim. Un gran plomall de fum li sortia del cap. Em trobava al peu de la porta. Vaig girar-me un moment; el temps just per a veure un núvol d'espurnes i regalims de lava que es vessaven amb una remor de peix que s'està sofregint. Vaig fugir esperitat, rebatent la porta, i vaig retrobar-me a la plaça deserta. Caminant caminant, vaig arribar-me als límits del paisatge i vaig assentar-me al marge d'un prat on desembocava un caminet. A l'exaltació es barrejava ara, en mi, més d'un puntet d'inquietud. El meu invent és una cosa enorme. Però cal tenir prudència. Per ell, i en menys de l'espai d'una hora, havia ja sacrificat, sense que hi tinguessin cap culpa, una, dues, tres, quatre, cinc, sí, cinc persones: Bartolo sense sang, la seva muller i la seva filla inservibles, el cambrer animalitzat, el professor volcanitzat. Meditació prolongada. (Tota gran empresa ha tingut els seus màrtirs). Elucubrava les possibles aplicacions industrials del meu descobriment. El sol declinava. Però no em vaig moure: no en va, malgrat la meva agitació, havia arribat a aquell corriol; per allí devia venir Baldo, el ric patró de "L'asperó ardent", tornant, ja de nit, de la seva vinya. Com li exposaré la cosa? Cap a occident, el cel era tot guarnit de nuvolets festonejats, de flocs rosadencs en garlandes, entre el blau ras de l'aire. I, de lluny, vaig veure despuntar Baldo damunt del caminet. Venia a pas tranquil, grasset i afaitat, amb una corba de panxa suau. Fumava un cigar de l'Havana. I anava apropant-se. Jo tremolava, i provava de dominar-me. Cercava una bella salutació, que el predisposés a la benignitat. S'acostava. Els capolls de rosa del blau del cel enviaven reflexos amorosos a la carnososa flor badada de la seva cara. Era a tres passos de mi; quan va veure'm, la seva boca va entreobrir-se en un somriure serè. Jo vaig triar aquell moment per a escometre'l:

—Oh!—vaig dir-li.—Oh, senyor Baldo! *Quin bon vent us porta?*...

* * *

I un ventet delitós va alçar-se de la terra, un

zèfir suau que va prendre'l dolçament i se l'en-
duia, per damunt dels prats, per damunt de les
cases, per damunt del cimeral dels arbres. Jo, ai-
xecant les mans i la cara, el guaitava: Baldo
s'elevava mòrbidament, sempre més amunt, cap a
la placidesa etèria; se n'anava damunt les ales

del zèfir vagarós i vaporós, lluint la panxolina;
fins que el fum del seu cigar de l'Havana va
confondre's amb els nuvolets i que la flor esbade-
llada de la seva cara va esvair-se entre les roses
del cel...

(Trad. A. ESCLASANS).

E L D O L O R

per PAULINA SMITH

*Paulina Smith va fer-se famo-
sa amb un sol conte: el que pu-
bliquem a continuació. Hem cre-
gut interessant de fer conèixer
abans el pròleg que Arnold Ben-
nett posà al seu primer llibre
"The Little Karoo". Heus-el
aquí:*

*Paulina Smith va néixer a Petit Karoo, un nom
que a molta gent no dirà res. Avui dia, el Petit
Karoo és una regió d'ermots de la Colònia del
Cap. S'estén d'est a oest, alta damunt del nivell
del mar, immediata al sud de les muntanyes de
Zwartberg. No sé com és d'extens, ni ho sap
Paulina Smith, ni he provat de considerar-ho en
cap mapa; però és molt extens, i molt ample, i si
hagués estat un corresponsal bèllic en la guerra
sudafricana, o un repòrter de primera fila, m'hau-
ria referit sempre, en parlar d'ella, a l'"illimita-
ble" ermot. No obstant, és vast, i potser ho és més
que el Gran Karoo, que s'estén al nord de les
muntanyes de Zwartberg i al qual no m'he de re-
ferir.*

*El petit Karoo és una plana (voltada per tot
arreu de perspectives de magnífiques rengleres de
muntanyes) en la qual són cultivats vins, tabacs,
grans i, especialment, austruços, però solament en
rars contrades,—allà on l'aigua pot brollar de la
terra. Aquesta aigua és salobre; per a tenir aigua
per beure, els habitants han d'esperar la pluja,
que serveix en cisternes; sortosament hi plou, i
sortosament l'aigua de pluja es conserva dolça du-
rant sis mesos. Els habitants són, principalment,
holandesos (alguns d'ascendència francesa) amb
uns quants anglesos i escocesos de la més obscu-
ra nissaga. La cosa més important del Petit Karoo
és la distància que separa una masia de l'altra;*

*aquestes distàncies són exagerades encara pels
primitius mitjans de transport. Fa una dotzena
d'anys que tots els transports del Petit Karoo eren
fets per carros de bous, carretelles del Cap, car-
retons tirats per ases, mules i cavalls—essent
els carros de bous els vaixells del Karoo. Qual-
sevol que hagi vist les passes d'un bou pot ju-
dicar la sobrietat i la moderació de la seva marxa;
qui no ho ha vist, no pot fer-se'n càrrec.*

*La ciutat del Cap, capital de l'Àfrica del Sud,
és un centre important, i res no voldria dir que
minvés la seva importància; però fins avui encara
compta escassament amb cent mil ciutadans; els
ciutadans de les grans ciutats britàniques i nord-
americanes no s'han de deixar impressionar gaire
pel seu prestigi. No obstant, als ulls del Petit Ka-
roo el seu prestigi era i és enorme, i els seus habi-
tants visiten alguna vegada l'atorrolladora, la so-
rollosa metròpoli. Com hi arriben? En temps tan
llunyans com el 1913, el camí predilecte per als
colonitzadors anglesos era anar amb carromatos,
primer fins a la Badia de Mossel, i llavors pren-
dre un vaixell, el viatge en el qual durava, si el
temps era propici, un dia i una nit, i amb mal
temps, un cert nombre de dies. Però per anar a la
Badia de Mossel, els viatgers havien de creuar
les muntanyes Outeniqua, amb passos d'extrema
dificultat; el vell pas de Cradock, abandonat fa
molts anys, era tan escarpat que els bous havien
de pujar els darrers graons plegats sobre els ge-
nolls i quan els bous no podien tirar endavant, ni
avançant damunt dels genolls, els homes desfeien
els carromatos i els duïen peça per peça fins al
cim.*

*Quant als holandesos, els descendents sudafric-
ans d'aquesta històrica raça de les aventures
marines, no tenen gens de confiança en la mar;*

van a la ciutat del Cap per terra, i el viatge els pren jornades i més jornades.

Aquestes eren les condicions en els dies no gaire llunyans en què molts dels contes del Petit Karoo s'esdevenen. Els colonitzadors, com veureu de la pintura que Paulina Smith en fa, tenen les característiques que poden esperar-se d'un poble situat d'aquesta manera. Són senzills, astuts, austers, tenaços, obstinats, indòmits, fortament afectats de prejudicis, amb les normes més rígides de conducta, normes per les quals la naturalesa humana és en ells contínuament en fallida, amb conseqüències fantàstiques, terrorífiques, tràgiques o singularment còmiques. Són molt religiosos i també molt dogmàtics. Fan diners i els serveixen. Finalment, gaudeixen d'un clima magnífic, la qual cosa intensifica, naturalment, llur amor apassionada pel Karoo.

El pare de Miss Smith era un anglès nascut a la Xina, i la seva mare és una escocesa d'Aberdeenshire. El veïnat de Oudtshoorn, a les vores dels rius Grobelars i Oliphants, fou el seu lloc de naixença. Té l'avantatge, des del punt de vista del novel·lista, d'haver passat els anys més impressionables de la vida entre la civilització primitiva del Petit Karoo, perquè Oudtshoorn és situat en el cor del Petit Karoo; era llavors un poblet i molt del seu comerç es feia baratant. A més, el fet que el seu pare fos doctor en medicina—el primer doctor en medicina londinenc que s'establí al Petit Karoo—amb un districte tan gran com diversos departaments plegats, devia ser també un avantatge per a ella. El doctor estava en relacions amb tota la gent del país, la qual es dedicava a totes les professions excepte les religioses, i aquests contactes devien exercir una poderosa, si bé indirecta, influència damunt dels seus ulls. L'allunyament de Oudtshoorn pot ser deduït pel detall que, en els dies més remots, no tenia clergue resident; el servei de comunió era només un esdeveniment anual. En el temps que s'esdevenen aquestes històries, Oudtshoorn havia aconseguit un clergue permanent i el servei de comunió trimestral.

En els ermots, Paulina Smith va ser educada per institutius. A l'edat de dotze anys, va emigrar a Anglaterra per a ésser educada. Una edat ben tendra per deixar un ambient, però les impressions ja havien fet la seva feina—profunda, intensa, immarcessible. La joveneta se'n va anar amb suficient material per a anys de vida d'escriptora. I des de llavors (en més d'una ocasió, ha refrescat i reforçat el seu coneixement de la

vida en el Karoo), Oudtshoorn s'ha desenrotllat ràpidament, i ara és l'estació més important de la línia del ferrocarril que va de Port Elizabeth a la Ciutat del Cap.

El primer treball literari de Miss Smith va ser fet a l'escola—són uns esquemes de la vida al Karoo, pels nois; no era necessari posseir una gran intuïció per a veure que l'autor d'aquells esquemes en produïria aviat per adults. El primer treball que publicà, no obstant, es referia a la vida escocesa, i aparegué en el gran òrgan del Nord britànic, "The Aberdeen Free Press". De llavors ençà, Miss Smith escriu exclusivament escenes del Petit Karoo. El seu treball en periòdics havia estat molt poc conegut fins que Mr. Muddleton Murry publicà El Dolor en la seva revista mensual, "The Adelphi". El Dolor va ésser immediatament celebrat des de diverses parts del món, com alguna cosa molt fina; i jo, potser el primer admirador d'aquest talent estrany, auster, tendre i cruel, vaig haver de respondre durant molt de temps aquesta pregunta: "Qui és Paulina Smith?" I jo responia: "Es una novel·lista". "Quines són les seves novel·les?" continuava l'interrogador. "Encara no n'ha escrit" deia jo, "però n'escriurà". No és la meua tasca aquí la d'apreciar les condicions de Paulina Smith. El llegidor decidirà ell mateix si té o no una originalitat inacostumada, un poder emocional, un sentiment de bellesa, un fons moral.

Aquest és el seu primer llibre.

ARNOLD BENNETT

EL DOLOR

Tota llur vida de matrimoni, infantívola, que durava vora de cinquanta anys, Juriaan van Royen i la seva muller Deltje havien viscut a la vall d'Aangenaam en terres que havien llogat a Minjnheer van der Wenter de Vergelegen.

Les seves terres es trobaven a una hora de camí del casalot de Vergelegen, damunt d'un petit planell al peu de la muntanya, de cara al nord i al sol. La terra era pobra i estèril, i de tots els pobres que treballaven les terres llogades en la vall d'Aangenaam, Juriaan era un dels més pobres. Era un home alt, prim, desmanegat, calm i reposat en el parlar i en els moviments. El seu cabell prim i polsós, apagant-se amb l'edat en lloc de tornar-se gris, i creixent ben llarg com un boer Tak-Haar del Transvaal, li donava un aire

salvatgí que no feia sinó accentuar la bonesa del seu cor. La tendresa que tenia per la seva muller Deltje havia crescut amb els anys, i, darrerament, amb la malaltia d'ella. La velleta, menuda, graseta, rodona, amb una pell tan suau i llisa com la d'un infant, i un esperit constantment jovial i calm, a despit de la seva malaltia, era més estimada per ell ara que quan eren nuvis. Com a núvia ella havia anat a ell a les muntanyes, en sortint de servir, ben durament per cert, a Mevrouw du Toit del corral de Leeuw. Arribà només amb el vestit que duia posat i la Bíblia lligada en un mocadoret blanc i vermell. Els ulls de Mevrouw s'havien esmortuït i per a salvar els ulls de la seva mestressa, Deltjemva, essent una joveneta, va aprendre de llegir. Juriaan no sabia llegir ni escriure, i quan a la nit de llurs noces Deltje obrí la seva Bíblia i la hi llegí, li semblà que cap música al món no podia ser tan bella com aquella. A les velleses, la veu d'ella s'havia tornat prima com la d'un ocell, però la lectura era, per a ell, igualment una cosa bella. Llurs anys de pobresa, que els haurien pogut amargar, llur manca d'infants, que els hauria pogut separar, no varen fer sinó ajuntar-los més encara, i ara eren tots dos que lluitaven contra la malaltia de Deltje. I com que tota llur vida havien estat ben sanitosos, la malaltia de Deltje era per ambdós una cosa a part: una tercera persona poderosa i misteriosa que, per raons incomprendibles, s'arrapava al costat del Deltje i l'obligava a jeure's inconsolable durant hores i hores, damunt del llit de fusta, baix, de la petita alcova.

La casa, formada de tres cambres, voltada d'un clos, en la qual vivia la vella parella, era a la vora d'un riuet darrera d'una filera de presseguers. Cada any portava d'aquells presseguers, una ofrena de fruits secs a l'acció de gràcies de Harmonie, i cada any incrustava els pinyols dels préssecs en el sòl de la cambra d'estar. Cada matí Deltje regava aquell trespol amb aigua clara del riuet i l'escombrava amb un manyoc de vímets. Els trespols de la cuina i el dormitori els untava de tant en tant amb una mescla de femta de vaca i cendra. La caseta sempre feia olor de cendra, de café negre fort, els grans del qual havien crescut amb pèsols per tal que fossin més ufanosos, i de galetes torrades en les cendres del foc encès a la cuina.

La cambra d'estar, amb les seves tres cadires nuades amb corretges de cuir, la seva taula que s'havia fregat, fent-li sortir un color groc brillant, amb els esbarzers grocs que creixien a la

muntanya, i la caixa de viatge, pintada amb colors alegres, era una cambra petita, quadrada, amb mitja porta oberta a l'hortet que hi havia darrera dels presseguers. Aquesta era l'única porta que tenia la casa, ja que les portes entre la cambra d'estar i la cuina i la cambra d'estar i el dormitori, eren buides. La paret mitjera, bastida com les exteriors, amb fang, no arribava fins al sostre de canyes i palla, sinó que en acabar-se, s'estenia amb una pila de carabasses, de fulles de tabac trenades, saquets de llavor, barres de sabó fet a casa, i malendregos i residus de tota cosa. De les bigues penjaven panotxes, i darrera de la porta hi havia la vella trituradora de blat, tallada del tronc d'un arbre i de forma com un rellotge de sol, on el blat era convertit en farina. Hi havia una finestra, en la paret contrària a la mitja porta. No tenia vidres i es tancava amb una balda de fusta, sense pintar. Construïts en el mur entre el dormitori i la cambra d'estar hi havia uns prestatges on Deltje desava llurs petits tresors; la seva Bíblia, copes i saleres, groixudes i pesades, amb roses grosses com escaroles vermelles entorn d'elles, un gerro de cervesa, amb una inscripció que deia: "un present per a una bona noia" en lletres d'or a una banda del mànec i un Palau de cristall daurat a l'altra banda, una estora de ganxet de llana verda i vermella, un recordatori, amb vores negres, dels funerals de la mare de Mijnheer van der Wenter, un ou d'austruç, i una capseta folrada de setí blau i cobert amb un mirallet quadrat emmarcat per una filera de campanetes. Tot això era l'orgull de llurs cors senzills, i aquests eren, després de cinquanta anys de vida comuna, llurs tresors.

En el prestatge més alt dels tres, és on Deltje havia guardat durant més d'un any les ampolletes de "gotes de l'àvia" que, de tant en tant, Juriaan li duia de la botiga de la jueva de Harmonie, pel dolor que tenia al costat. D'antuvi, va semblar que les gotes calmaven definitivament el dolor de Deltje, i es creien que allunyaven la misteriosa tercera persona que el causava, i fins, quan els atacs esdevingueren més freqüents i més violents, la fe d'ambdós, de Deltje i de Juriaan, persistia a causa de la inscripció que duia l'embolcall de l'ampolla. Però quan vingué el mes de gener, la fe de Juriaan cedí. En aquell mes de llargs i xafogosos dies, varen esdevenir-se un seguit d'atacs que exhauriren totes les gotes que quedaven i deixaren Deltje tan feble i abatuda, com un infant, damunt del baix llit de fusta. Ju-

riaan la deixà al llit i anà precipitadament a la botiga de la jueva de Harmonie.

Quan Juriaan arribà a la botigueta blanca, amb la inscripció "Winkel" pintada de biaix i un sac blau damunt de la porta, trobà Piet Dieselmann, el recader del veïnat de Platkops al poble de Princetown. Piet Dieselmann, era un home de Platkops nerviós, impetuós, que sentia un gran orgull per Platkops perquè era holandès i un gran menyspreu per Princetown perquè era anglès. En aquell moment, estava parlant amb la jueva i el seu nét a propòsit del nou hospital que havien obert darrerament al veïnat de Platkops, i del qual Juriaan mai no sentí a parlar allà dalt a les muntanyes. L'hospital era el primer que es bastia a Petit Karoo, i era el Platkops holandès qui el construïa. A Princetown, deia Piet Dieselmann menyspreativament, els homes era possible que morissin a cents per falta d'un hospital, però a Platkops no hi havia necessitat de sofrir cap malaltia. Un tal va anar a l'hospital de Platkops tan malalt que havien hagut de portar-l'hi i quan se'n tornà saltava d'alegria i pregava el Senyor.

Tot el que Piet Dieselmann deia de l'hospital omplia l'atenció de Juriaan, el pensament del qual era embargat per la cara de Deltje contreta, abatuda, amb una estranya agitació d'esperança, de sorpresa i de por. Durant molta estona, ni va gosar parlar. Però a la fi, en una veu que s'interrompia i tremolava, preguntà:

"I ha de ser ric un home per a anar a l'hospital de Platkops?"

"Ric!" cridà Piet Dieselmann. "Ric? Encara

"Ric!" cridà Piet Dieselmann. "Ric?" Encara que fos tan pobre que a penes pogués viure, l'hospital el prendria".

"Parè nostre!" digué Juriann meravellat. "Senyor!" I fou com si, mirant el recader, ja veiés Deltje a l'hospital, amb la seva cara rodona, suau, infantil, il·luminada per una joia viva, i saltant i pregant Déu.

Juriaan se'n tornà a les muntanyes i trobà Deltje tal com l'havia deixada en el llit de ploma. Va abocar-li algunes gotes, va fer cafè negre ben fort, i l'hi serví juntament amb un troç de pa negre. Llavors va asseure's en un banquet al seu costat i parlà de l'hospital que acabaven de construir a Platkops. Tot el que Piet Dieselmann havia dit ell ho repetí, i en la seva manera de parlar calmosa, tot el que Piet Dieselmann havia dit semblava guanyar en grandesa de significació. I prenent la mà de Deltje entre les seves li explicà de quina manera posaria el llit de plo-

ma damunt del carro del bou, i la tenda roja damunt del carro i el seu amor, el seu cor, la joia de la seva vida, s'estiraria allà dalt, com un ocelllet en el niu; i amb tanta cura com si fos la mateixa arca del Testament el que portés, la duria a l'hospital de Platkops on el seu dolor seria curat... Parlà com si Piet Dieselmann hagués dit que hi havia molts homes que saltaven d'alegria i pregaven Déu, i tan gran fou llur fe en totes les coses que Piet Dieselmann havia dit que succeï com si en els cossos usats i vells llurs cors saltessin i preguessin el Senyor.

Aviadet del matí, el vell començà els preparatius per al viatge. Primerament anà al corral a la banda de la muntanya on Jafta Nicodemus, el pastor de Vergelegen, guardava els ramats del seu amo, i amb ell van convenir que, a canvi d'uns manyocs de tabac, servaria les seves cabres i l'aviram. Les terres, les encomanava a Déu. Tornà a casa, i estirant una roba de vela antiga sobre un marc de bambú el fixà damunt del carro de bous. Sota el carro lligà la grossa olla negra i els pots de tres peus que eren llurs únics utensilis de cuina. Omplí una petita bóta d'aigua del rierol i la lligà també sota el carro. Va treure la caixa de viatge pintada i la fixà davant per a fer-la servir com a seient. Dins de la caixa posà el petit estol de provisions: carn picada, un paquetet de cafè, una pell de cabridet plena de pastes, farina per a fer galetes, i costelles salades d'un cabrit recentment matat. Darrera del carro lligà alguns manats de ferratge i damunt del ferratge penjà un escambell plegable. Sobre el terra del carro va posar el llit de plumes, coixins i mantes pei niu de Deltje.

Quan tot fou a punt, i els dos bous foren junyits, Deltje va anar al carro. Anava vestida amb la seva brusa d'indiana negra i paperina, i als seus peus sense mitjes duia unes sabates especials per caminar pels ermots que el mateix Juriaan havia fet per a ella. Portava a la mà un mocador de cotó vermell, espurnejat de llunes blanques, en el qual duia la seva Bíblia, el "Present per a una bona noia", i la petita capça de roba de setí coberta de campanetes. L'excitació, o les gotes, havien alleujat per una estona el seu dolor i la seva cara rodona, lisa i innocent era il·luminada per la seva fe en l'Altíssim, la seva fe en l'hospital, i la seva fe en Juriaan. I quan Juriaan l'ajudava a posar-se bé dintre del carro, ell li parlava amb aquells noms tendres, bells i dolços que encara eren la natural expressió del seu amor.

En el viatge al veïnat de Platkops en carro de

bous des de Vergelegen van esmerçar tres nits i la major part de tres dies. Anaren poc a poc a causa del dolor de Deltje i amb aturs freqüents per tal que els bous reposessin. De Vergelagen a Harmonie tot els era familiar, però des de feia molts anys que no havien estat més enllà de Harmonie, i encara que fossin al gener fogós, el camí gris i recte a través de l'ermot sec, amb casalots al lluny en mig de terres pelades i plenes de sol, era ple d'interès per a ells. A la nit, quan els bous avançaven infadigablement, amb un ritme que la fosca accentuava, o quan desjunyien i les flames del foc de Juriaan dançaven vers els estels que cremaven damunt seu, llurs cors eren plens d'un calm contentament. I davant d'ells, dia i nit, no veien la construcció de pedra grisa que Piet Dieselmann havia descrit, sinó una meravella daurada com el Palau de cristall en el gerro de Deltje. I a la idea d'aquesta meravella d'or, d'aqueix cel de refugi per al feble i el sofridor, s'aferrissaven, amb una fe immutable, durant aquelles hores en les quals Deltje, així com un animal mut, restava feble i abatuda amb la fatiga i l'angúnia del seu dolor.

Era cap allà al migdia de la quarta jornada de llur viatge que arribaren al veïnat de Platkops, un poble gran molt estès, a la vora est del riu Ghamka. Les seves cases baixes blanques, tancades amb bardisses, eren a espatlles de l'ample Hoeg Straat amb jardins o terres verdes que s'estenien vers el riu. El carrer era guarnit amb àlbers, sàlzers i eucaliptus gegantins i a la fi d'aquestes verdors es veia d'una banda les muntanyes Zwartkops i de l'altra el Teniquotas. El nord, el surd, l'est i l'oest de la plana de Platkops eren limitats per rengleres de muntanyes, i el poble es trobava al cor mateix de la plana. L'hospital era l'única construcció de la banda oest del riu, i una de les poques cases construïdes amb pedra. No tenia encara ni arbres, ni jardí, ni herbei entorn seu, però s'alçava, gris i nou, amb el seu pati sense tanques, davant del vast ermot. A la fi, no era pas com aquell Palau de cristall del gerro de Deltje, però la fe, l'esperança i les llàgrimes, entelarien llurs ulls, de manera que quan arribarien a veure'l, aquell edifici pelat, voltat d'un ample porxo, seria per la parella, el més formós del món. Passaren el riu pel primer lloc fàcil de golear i avançaven, poc a poc, per l'ermot.

Quan Juriaan i Deltje arribaren a les escales de l'hospital, l'edifici era encara tancat i barrat, a causa de la calor que feia al migdia, i llevat del grinyol del carro boví i del curt gemec: "Se-

nyor! Senyor!" exhalat pel vell mentre guaitava entorn seu, tot era silenci. Les portes closes i barrades, el porxo buit, en el qual ells esperaven de veure homes i dones, curats de llurs dolors, saltant d'alegria i pregant Déu, no va afeblir llur fe, com la fe dels altres hauria pogut afeblir-se en les paraules de Piet Dieselmann. Aquell silenci de migdia ardent no era per ells sinó la Pau de Déu, i amb la incontestable paciència de la pobresa i de la vellesa esperaven en ella fos el que fos ço que havia d'esdevenir-los.

Fou la majordona qui, mitja hora més tard, trobà el carro dels bous a les escales del porxo. La majordona era una dona amable, de mitja edat, eixerida, que parlava anglès i Juriaan, portant el seu capell tou, d'ales amples, a les mans, va fer les seves preguntes humilment. Era Juriaan van Royen, de setenta cinc anys, treballava terres de la masia de Mijneen van der Wenter, de Vergelegen, al vall d'Aangenaam, i en aquell carro que tenia allà, en un niu que havia fet per ella, del matalàs de plomes i coixins, hi havia la seva muller Deltje, de setanta anys, que anava a curar-se d'un dolor al costat.

La majordona deixant el vell, d'aspecte tan feréstec i rústec, es tombà humilment, amablement, vers la velleta sofridora que jeia amb el seu farcell damunt del llit de plomes. Amb l'ajuda de Juriaan, ella tragué Deltje del carro, i ambdós la seguiren escales amunt cap al despatx. Aquí ella els deixà, i en aquella cambra silenciosa i obscura, s'assegueren en un canapé junts com els infants, agafats de la mà. No parlaven, però de tant en tant el vell, acostant-se a la seva muller, li mormolava que ella era la seva colometa, la seva perla, la seva rosa de les muntanyes i la llum dels seus ulls.

Quan tornà la majordona l'acompanyava una jove infermera de cara suggestiva. L'infermera Robert, explicà, duria Deltje al departament de dones, i allí, segurament aquella mateixa tarda, el doctor la reconeixeria. Juriaan, prosseguí la majordona, devia esperar el dictàmen del doctor i faria bé de posar el carro a un costat de l'hospital i desjunyir. Després ell podria tornar-se'n a les terres de la vall d'Aangenaam o travessar el riu i anar amb els seus amics de Platkovs... Era en aquell moment que la vella parella comprenia que l'hospital havia de separar-los, i que la cura de Deltje no fóra immediata. Déu sap el que pensava la velleta quan, amb el mocador roig i blanc penjant amb la seva Bíblia, el seu gerro i la seva capseta coberta de campanetes a dins,

era aconduïda mansament per la infermera; però quant a Juriaan estava com si hagués arribat la fi del món. Atorollat i desfet, palpant el camí com un home sobtadament encegat que caminés per llocs que li eren estranys se n'anà en l'ofuscador crepuscle, i desjunyí.

No era pas després de l'hora del cafè—l'home no hauria tingut cor de fer-lo—que Juriaan fou cridat al despatx de la majordona on el doctor l'esperava. El doctor era un anglès, i el fet que s'hagués establert al veïnat de Platkovs que era holandès quan hauria pogut establir-se a l'anglesa Princetown era cosa que no oblidaven mai ni els de Platkovs ni els de Princetown. Amb el vell humilment parat davant seu, el doctor explicà, en un holandès acurat, la mena de dolor que Deltje patia. Era un mal dolent. Un dolor com aquell en una persona més jove podia potser guarir-se, però per una dona vella no hi havia cura, només es podia provar un tractament que li calmés per un quant de temps. Si Juriaan volia deixar la seva dona durant algunes setmanes a l'hospital tot el que bonament es pogués fer per ell, ho faria el doctor, i podria ser que al cap d'avall d'algunes setmanes ella es trobés prou bé per anar altra vegada a la vall d'Aangenaam. Era Juriaan qui havia de decidir si ella restava, i era Juriaan qui havia de decidir si, mentrestant, volia tornar-se'n vers les seves terres muntanyenques o als seus amics de Platkovs.

El vell regració el doctor, i amb el seu parlar calmós i mesurat, que donava pes i dignitat a tot el que deia, respongué que si era a l'hospital que el doctor podia guarir el dolor de Beltje, era a l'hospital que ella havia de restar. Quant a ell, no podia tornar-se'n a la vall d'Aangenaam sense la seva amor, la seva vida, la seva estimada. Ni podia tampoc anar-se'n als seus amics de Platkovs perquè no en tenia. Tota la seva vida havia viscut al peu de la muntanya a la vall d'Aangenaam i feia cinquanta anys que tenia al costat la seva colometa. Si no era la voluntat del senyor que pogués curar el seu dolor, que fés el doctor el que pogués per calmar-lo i que a ell el deixessin, per favor, per bondat, acampar en l'ermot de la vora de l'hospital per a estar a prop d'ella fins que pogués prendre-la novament cap a casa...

El doctor va girar-se vers la majordona i digué breument: "Deixeu-l'hi estar. Porteu-lo al costat d'ella".

Juriaan seguí la majordona per un passadís llarg i solitari, que terminava en una sala lluent, nua i llarga també. En aquella cambra hi havia

sis llits estrets. Al costat de cada llit hi havia una cartolina blanca. El trespol era tan blanc com els armaris, i aquesta netedat nua i brillant fou tot el que de moment el vell va poder veure. De seguida va descobrir que en els tres llits hi havien dones, que duïen còfies acanalades que les feien semblar infants. I poc a poc va anar veient que una d'aquelles dones, un d'aquells infants, era Deltje.

En veure la cara llisa, rodona i innocent de Deltje tan estranya sota la còfia acanalada, Juriaan oblidà la raresa d'aquella estranya sala, oblidà els caps coberts de còfies que hi havia als altres llits, oblidà fins la majordona que era dreta al seu costat. No veié altra cosa que el seu amor, la seva alegria, el seu tresor. I agenollant-se al seu costat va agafar les seves dues mans brunes entre les seves i les va tenir així, juntes, sobre el seu pit.

Aquella nit, per primera vegada durant llur matrimoni, Juriaan i Deltje dormiren separats. Per al vell no hi hagué ni repòs ni son. Per molta estona va esguardar els llums de Platkovs lluentjar per les aigües del riu, i per molt temps, després que els llums moriren, guaità les estrelles sobre d'ell. Tan aviat era ajegut en el llit de plomes del carro, com en la terra dura. Voltà com un fantasma entorn dels edificis de l'hospital i tornà al carro amb un dolor que duia llàgrimes als seus ulls. Si bé no hauria pogut dir en quina part del cos el sentia. No cridava "Senyor! Senyor!" clamant consol. El silenci de la nit, el silenci del casal gris de pedra, que tancava la seva colometa, la seva perla, era encara per ell el silenci de la Pau de Déu. Però era d'un Déu que fós fora, per sempre, del seu abast.

Per a Deltje, també, la nit fou interminable. Per primera vegada en la seva vida, no va allitar-se amb camisa i enagos en el seu llit de ploma, sinó que jeia vestida amb un vestit de nit, de cotó, en un estret matalàs. La desacostumada llibertat dels seus membres, li feia semblar que aquell llit estret, era ample i buit com un desert. I quan dormí, durant petites estones que li deixaren els aturs de dolor, era per somniar que Juriaan jeia mort al costat seu i que ella s'apretava contra el seu cos fred per a confortar-lo i escalfar-lo, en va. Quant el matí arribà no era pas el dolor de costat de Deltje el que feia de la vida una cosa torturadora, per a la vella parella, sinó el dolor que apretava llurs cors.

A través dels llargs dies xafogosos, i les nits ardents plenes de lluna que seguïren, la so-

ledat dels vells, i, per a Juriaan, el sentiment que Déu l'havia abandonat, creixien sense atur. Les lleis de l'hospital, l'ordre i la rutina necessaris per a habitar-s'hi, romania per a ells dos, incomprendible. I era perquè els cinquanta anys de vida que havien passat en les muntanyes del Vall d'Aangenaam, eren tan senzilles com llurs necessitats diàries, tan humils com el seu cor. En aquest món nou i desconcertant, l'amabilitat del doctor anglès, de la majordona, i de la infermera, els arribava tal com arriba l'amabilitat dels éssers humans a les penes dels animals muts. Una comprensió total no hi era ni hi podia ser. El doctor i la majordona podien conèixer tot el que es podia saber del dolor al costat que patia Deltje. Quant al dolor del seu cor i en el de Juriaan, no en sabien res. I la tafaneria dels altres pacients de la sala, provocà en la velleta una tímida suau que feia créixer el seu isolament.

Entre els forasters que hi havia en aquella sala brillant i nua, Deltje restava immòbil i sense queixar-se pensant en la seva casa al peu de les muntanyes: en el llit de plomes calentó i confortable del petit dormitori que feia aquella olor agradable de cendra; en les finestres amb baldons de fusta, que grinyolaven i esbategaven moguts per la brisa de les muntanyes; en el terra empedrat de pinyols de préssec amb grans franges de sol que el travessaven venint de la mitja porta oberta; en els presseguers a la vora del rierol que mai ni una vegada durant els cinquanta anys havia abandonat; en els fruits secs per a l'acció de gràcies; en el servei de gràcies davant de la porta de l'església de Harmonie, quan Juriaan, sense res al cap entre els homes, li somreia mentre el guaitava, del seu lloc entre les dones; en el viatge de retorn a casa i el primer cop d'ull que tindria, des de la carretera de la vall, de la casona obscura, plantada allà, al peu de la muntanya, a la vora dels presseguers i del rierol.

Amb les seves pròpies mans, Juriaan havia bastit aquella casa per a ella. Durant cinquanta anys, el rierol havia proveït d'aigua—pensar que ara en bevien d'estranya—quieta llur cisterna. Durant cinquanta anys havien dormit l'un al costat de l'altre, en el petit dormitori amb aquell baldó de gemec familiar quan cruixia, i ara dormien separats... Què cosa era el que els havia portat allà? El dolor que tenia al costat... Però ara no en tenia gens de dolor al costat. Tot el seu dolor, ara, el sentia en el cor. Cada dia insistia prop de la infermera dient-li que ja no tenia dolor al costat. I la infermera reia, movia el cap a un costat

i deia: "Es que sóc una criatura, jo? Espereu-vos, espereu-vos, àvia! Sóc jo qui ha de dir si teniu dolor al costat!" Del dolor del seu cor, només en parlava a Juriaan, quan, a les tardes, seia vora seu una mitja hora...

El vell havia acampat a una banda de l'hospital a la qual donaven les finestres de la sala on s'estava la velleta, i des del seu llit, Deltje podia veure el fum del seu foc quan pujava amunt per l'ambient calm, xafogós i clar. Rarament abandonava el campament si no era per vagabundejar desconsolat entorn de l'edifici de l'hospital, o anar a l'ermot a menar-hi els bous. Dues vegades al dia, veia Deltje, i amb la seva veueta prima i clara ella volia llegir-li trossos de la Bíblia. Però res del que llegia en aquella sala brillant i nua, que feia aquella olor tan estranya de desinfectants, no duia repòs a llur ànima. El seu Déu encara era absent. Dia i nit, el dolor del seu cor no el deixà tranquil. Vivía com un home en èxtasi. Una vegada, travessà el riu perquè el feren anar a Platkops. Va veure en les vidrieres de les botigues del Hoeg Straat, tals coses que mai no havia vist abans i que no veuria mai més, però que no deixaven en la seva ànima cap impressió de res. Va passar pel Hoeg Straat com si estés en un somni d'amargor insuportable i mai no tornà a visitar-lo.

Fou la infermera Robert, la de la cara plaent i jovenívola, qui envià Juriaan a Platkops. En aquella dona encara hi havia el meravellós egoisme de la joventut i no veia en Juriaan i Deltje altra cosa sinó dos innocents vellets, els afers dels quals era deure i gust seu de controlar. Dirigir-los, n'estava ben convençuda, era pel seu bé, i en tot el que feia per ells hi havia una certa amabilitat brusca. Va ser ella qui responia en lloc de Deltje quan el doctor, feia el seu torn diari, i si bé la velleta hauria protestat davant del Doctor moltes vegades dient-li que no sentia ja dolor al costat, les seves protestes eren ofegades pel fort sentit comú de la infermera. Era també la infermera Robert la que deia quan Juriaan havia de fer les visites a la seva dona, i la que el feia fora com una gallina mullada. I, per bé que eren humils i amables, aquells innocents vellets no estaven acostumats a cap control en l'amor de Déu i el que es tenien l'un per l'altre, els quals regulaven llurs vides senzilles. Aquella intervenció forta, profundament personal, els desbaratava com si a l'hospital no hi hagués res més. Ja començaven a ressentir-se'n. Començaven a tenir por

d'aquella infermera xamosa, com mai havien fet mut ningú. Ella es trobava sempre entre ells i el doctor; entre ells i la majordona; i, en no acceptar que el dolor de Deltje era curat i que podia tornar a la vall de Aangenaam, s'interposava, també, entre ells i tot el que els feia feliç la vida. Amb el seu evident menyspreu per la vall d'Aangenaam, i la lloança constant per tot el de Platkops, els feu caure, per contrast, en un silenci de confusió i, finalment, els portà la idea de la fuga.

Era l'aigua de pluja que, segons opinió de la vella parella, dugué el dolor a llurs cors. A Platkops l'aigua en estanys i rius era tan salobre que en les terres pantanoses el sol tenia sempre una petita crosta de sal, i l'aigua per a beure era servada en cisternes de ferro. Per aquesta aigua, Deltje sentia el que la infermera en deia un fàstic inexplicable. A fi de comptes allò era un caprici de la velleta i com ni la infermera ni Juriaan no ho compreguessin, i la seva feblesa es fes més intensa, el pensament de Deltje anava envaint-se cada dia més del record del rierol muntanyenc tan sonor, que per cinquanta anys havia apagat la set de llur gola. Va arribar un dia que la feblesa en el seu parlar febrós tan aviat evocava el riu a la vora dels presseguers com la font de Betlem, i la invocació de David per l'aigua d'aquella font, tan sovint com Riu d'aigua de la Vida... Juriaan assegut vora d'ella, sentí que el seu cor anava a trencar-se de pena, que el seu cos moriria de la trista angúnia que el posseïa. I poc a poc, a través del seu sofriment, va acudir-se-li una resolució.

Quan la infermera Robert va ordenar a Juriaan que se n'anés de la Sala aquella tarda, el vellet sortí pel balcó del costat del llit de Deltje. En aquelles nits xafogoses de gener aquella porta es deixava oberta i només els batents exteriors eren tancats. I Juriaan sabia que aquests batents podien obrir-se des de fora amb un ganivet. Sabia també que les robes de Deltje havien estat dipositades en l'armariet del costat del llit d'ella. Llavors, només un altra malalt compartia la sala amb Deltje, i era una dona vella, vella, qui deixava escapar la seva vida des d'un recó llunyà de la Sala. I com que no tenia l'hospital cap cas greu, ningú no vetllava a les nits. Amb tot això el seu cap treballava i furgava pacientment, però netament, mentre feia camí cap a l'ermot on eren els seus bous. Els trobà, els va portar al carro, els peixé, i va enganxar-los. Encengué foc i es va fer una mica de cafè fort, ne-

gre, amarg. No menjà res. El seu dipòsit de provisions, a desgrat de l'àpat diari que li donaven a la cuina de l'hospital, era tan reduït que ja no gosava minvar-lo més. La nit ja era vinguda, i després d'arranjar el llit de ploma i els coixins en el niuet, el vell s'estirà a terra, sota el carro. Damunt d'ell, el cel era espurnejant d'estrelles i la Via Làctea dibuixava un ample camí a través del firmament. Però Juriaan no guaitava les estrelles i si Déu hagués passat pels seus cels estrellats el seu servent Juriaan no se n'hauria adonat. El seu Déu encara era absent. La pena, només, era la seva companya.

* * *

Quan el darrer llum va apagar-se a l'altra banda del riu, el vell es calçà els seus sabatots i arrossegant-se va arribar a l'edifici de l'Hospital. Allí també, tot era silenci i tenebra. Tornà el carro i junyí els bous; després posà unes pedres davant de les rodes. Tornà a l'hospital, pujà al porxo, va fer saltar el baldó dels batents amb un ganivet, i penetrà dintre de la sala silenciosa, on Deltje en el seu llit estret,—aquell desert ample i buit—jeia immòbil, desperta. El vell s'hi acostà i digué, sense fer soroll, sense por, però amb una infinita tendresa:

"Escolta, estimadeta! Escolta, colometa! No creus que t'he d'arranjar altra vegada el niuet al carro? I vols dir que no he de junyir els bous altra vegada? Vina, i en els meus braços et portaré al carro i tornarem a la vall d'Aangenaam".

S'inclinà, obrí l'armariet i en va treure les seves robes. Amb una lentitud amable i estranya ensems, va ajudar-la a posar-se els enagos i embolicà la seva Bíblia, la gerra i la capseta coberta de campanetes. L'ampolla de la medicina que hi havia dintre de l'armariet se la posà a la butxaca. Llavors va anar a cercar la velleta, la prengué en braços, i la portà vers la nit plena de lluna.

En el seu niuet, en el llit de plomes, Deltje jeia contenta. Ara ja no tremolava, i ni per un moment no havia preguntat a Juriaan si el que feien estava bé o no. Ja el seu cor era ple d'un sentiment de seguretat que la confortava només amb la seva presència. Ja l'hospital no era sinó un somni que només per un moment els havia separat. El dolor del seu cor ja era fora. Amb el dolor al costat, no volia pensar-hi. No havia après a l'hospital la manera de simular-lo, d'amagar-lo? Dalt de les muntanyes, seient a la vora del

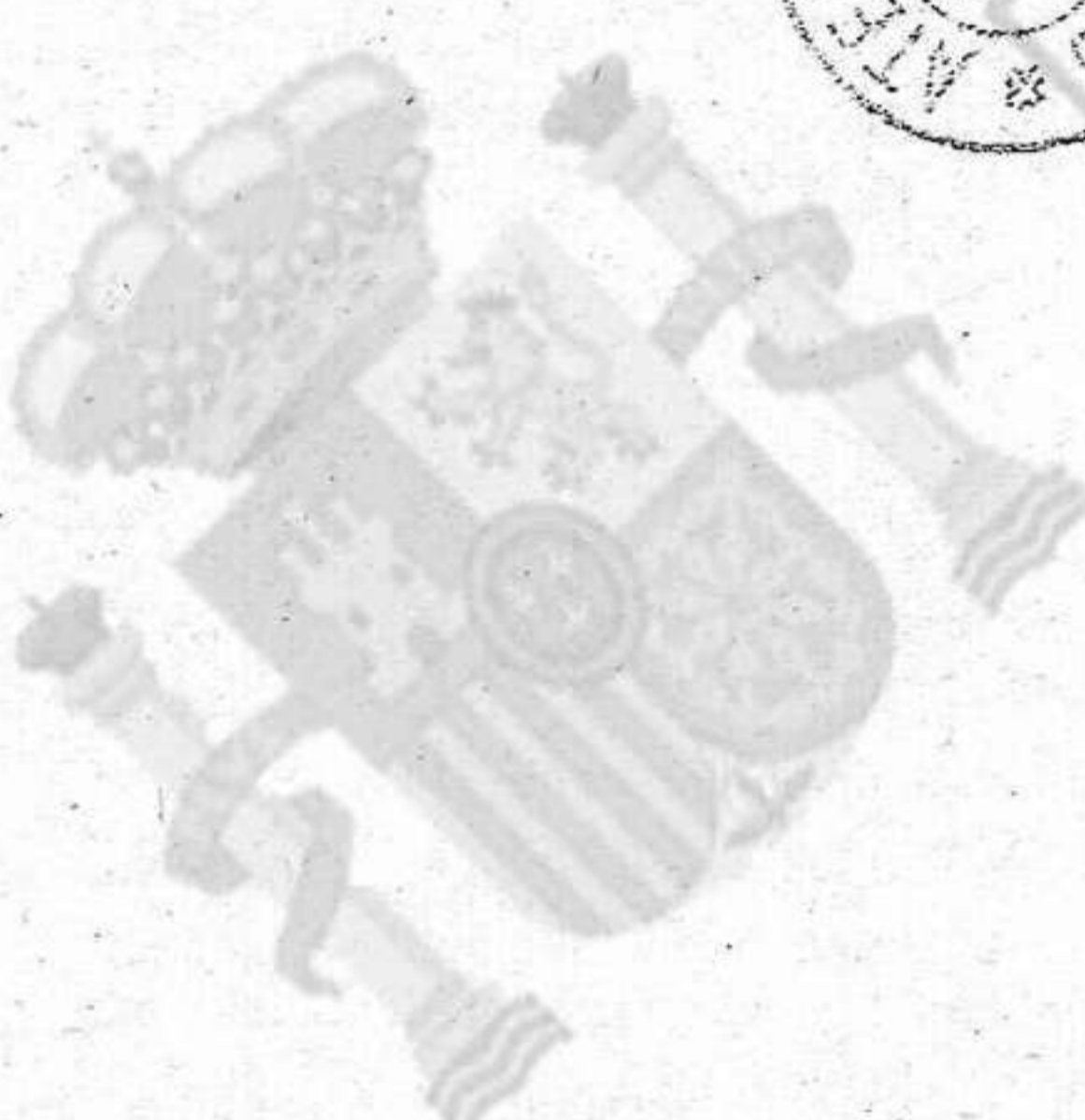
rierol i bevent la seva aigua clara no tindria dolor... Estesa, a la nit, al costat de Juriaan no tindria dolor... Era ajeguda entre els coixins, com una doneta dolça, dolça, que s'estés morint, amb el seu cor assadollat d'una satisfacció quieta.

Sentat damunt de la caixa de viatge, el seu Juriaan avançava a través de l'ermot, a través dels munts de terra, cap a la carretera de Platkops a Princetown. Poc a poc el seu cor enfredorit anava escalfant-se. Poc a poc anà sentint que el seu Déu tornava a acostar-se-li. Aquí, en el carro dels bous amb la seva amoreta, hi havia Déu. Que Ell no havia alleujat el dolor d'ella?

Si ella era feble, no havia donat Ell al seu servidor Juriaan braços ben forts per a dur-la? Contra el seu pit com un infant la duria, i així podien restar les coses...

Van arribar al cap damunt del Groot Kop, la més alta de les muntanyes baixes i de cimes aplanades, que voltaven Platkops, i allí el vell va girar el carro i s'aturà perquè els bous reposessin. A sota d'ells, en la clara palidesa de la llum de la lluna, s'estenia el poble, però era a través del riu que miraven tots dos, vers aquell edifici gris, de pedra, que era allà solitari. Un moment només varen restar aturats; després varen girar i prosseguiren llur camí.

(Trad. MILLÀS-RAURELL).

DE "MAIA LA ABELLA"

per W. BONSELS

.....

—Així, vós sou un grill?

—Sí, un grill de nit. Però, no m'interrompeu més: he de jugar. Fa lluna plena i la nit és magnífica.

—Oh!, feu una excepció, suplicà Maia, parleme de la nit.

—Una nit d'estiu és el que hi ha de més bell al món, respongué el grill, emplena el cor d'èxtasi. Ço que no comprendreu del meu cant, tampoc podré explicar-vos-ho. Per què s'ha de saber sempre tot? Nosaltres, pobres criatures, no coneixem més que una ben petita part del que és, però podem sentir tot l'esplendor del món.

I començà ses clares alleluies d'argent; ressonaven, esclatants i dominadores, quan es sentien de tan prop com estava Maia. I la petita abella romania tota quieta en la nit blava, escoltant i reflexionant profundament sobre la vida.

Lavors el silenci es féu prop d'ella. S'oi un lleuger frec d'ales, i veié el grill envolar-se en el clar de la lluna. — La nit dóna tanta tristor!, pensà la petita Maia.

Emprengué son vol vers els prats florits. A la vora del rierol creixien lliris d'aigua; s'emmirallaven en el curs ràpid de l'aigua que s'emportava el clar de la lluna. Era un magnífic espectacle. L'aigua murmurava i brillava, i els lliris inclinats semblaven dormir. — S'han adormit de benaurança, pensà la petita Maia. Es posà sobre un pètal blanc, en ple clar de lluna; no podia desviar els ulls de l'aigua vivent del rierol, on s'encenien i s'apagaven successivament inquietes espurnes. A dalt, sobre la riba brillaven els bedolls en l'interior dels quals semblava que haguessin penjat les estrelles.

—On deu anar tota aquesta aigua? va pensar. El grill té raó, sabem tan poques coses del món.

Sobtadament, sentí molt prop seu, en la corolla d'un dels lliris, una veueta molt fina que cantava, de so tan pur, tan argentí, que no tenia

parell amb cap sò terrestre dels que havia sentit; son cor baté molt fort i parà el seu respir.

—Què passarà, ara? va pensar. Què veuré?

El lliri oscilà lleugerament: remarcà llavors que un dels pètals era un xic recorbat endins, i distingí una mà molt petiteta, blanca com la neu, que s'hi agafava amb uns dits minúsculs. Un capet ros aparegué després, i un lluminós i delicat petit cos, vestit de blanc. Era un minúscul ser humà que sortia del lliri.

Ningú no pot descriure el sust i l'embadaliment de Maia. Restava com petrificada i no podia apartar la vista de l'espectacle que se li ofería.

La minúscula criatura abastà les vores de la flor, aixecà els seus petits braços vers la claror de la lluna, i contemplà amb un somriure extasiat la clara nit terrestre. Una lleugera tremolor agità després son cos transparent, i tot d'una, dues ales lluminoses, més blanques que la claror de la lluna i tan pures com la neu, caigueren, desplegant-se sobre ses espatlles. Passaven del seu capet ros, i baixaven fins als seus peus. Mai, mai en la seva vida, Maia no havia vist una cosa tan graciosa. I, mentre el radiant petit ésser, estava aquí, enlairant les mans al cel, s'oi de nou sa veu, i Maia comprengué el cant que ressonava en la nit:

“La meva pàtria és la llum
mon goig la claror del dia.
No consum l'ànima mia
la mort que la llum consum.

“L'ànima, respir beat,
que tota beutat exhala.
Del rostre de Déu és gala
i de tot el que ha creat.

Maia es posà a sanglotar molt fort: no podia explicar-se què era que, a la vegada, la feia tornar tan trista i tan feliç. Lavors, la petita criatura humana, es girà vers ella:

—Qui plora aquí? preguntà amb la veueta clara.

—Oh! jo només, barbotejà Maia. Perdoneu si us he destorbat.

—I per què plores?

—No ho sé pas, digué Maia. Potser solament, perquè sou tan bell. Qui sou? Oh!, digueu-m'ho, si no sóc indiscreta. Certament sou un àngel?

—Oh, no!, féu el petit ésser, molt seriosament. No sóc més que un dels elfs que viuen sobre les flors. Ja pots dir-me de tu, sense compliments. Què fas, petita abella, de nit, a fora en el prat?

L'elf vingué tot volant a ajuntar-se amb Maia, es posà sobre una fulla de lliri inclinada que el balancejà suaument i considerà a la petita abella amb gran serietat i benvolença. I mentre Maia li contava tot el que sabia i desitjava, els grans ulls foscos la continuaven mirant des del mig del blanc visatge, sots els cabells d'or que brillaven a voltes al clar de la lluna, com argent.

L'elf acarona la testa de Maia, quan aquesta hagué contat la seva història i l'esguardà amb expressió tan aimant i tendra que la petita abella baixà els ulls de felicitat. Llavors li digué: Nosaltres vivim set nits, però hem de romandre en la flor on som nascuts. Si deixem la flor, morim a l'alba.

Maia obrí ben grans els seus ulls, d'angoixa i de terror.

—Oh, de pressa, de pressa, torna-t'en a ta flor! cridà.

L'elf mogué tristament el cap.

—Ara, ja és massa tard, digué. Però escolta més. Gairebé tots els elfs deixen llurs flors, car en treuen una gran felicitat. El que deixa sa flor i s'exposa, així, a una mort prematura, posseeix abans un poder miraculós. Pot acomplir el desig més preat del primer ser que troba. Si té el ver desig de deixar la flor, per donar la felicitat a altri, ses ales creixen immediatament.

—Com és bonic! exclamà Maia. Si és així, jo també deixaré la flor. Deu ésser meravellós de poder concedir a algú ço que més desitja. La petita Maia, no pensava gens que ella era el primer ser que l'elf hagués trobat en emprendre son vol fora de la flor.

—I després—preguntà,—has de morir?

L'elf féu que sí amb el cap; però aquesta vegada, sense ombra de tristot.

—Veiem encara l'alba, digué; però quan cau la rosada, ens atrauen els vels transparents que plenen sobre l'herba dels prats. No has vist, molt sovint, que d'aquests vels es desprèn una lluis-

sor blanca, com si hi hagués llum? Son els elfs, llurs ales i llurs vestits. Quan el sol surt, ens transformem en gotes de rosada. Les plantes ens xuclen i ens incorporen a llurs flors i a llur creixença, fins que, al cap d'algun temps, sortim novament en forma d'elfs de llurs calzes.

—Així, ja has estat en altre temps, un altre elf? demanà Maia, el respir sospès per la curiositat.

Els ulls plens de gravetat, feren un senyal afirmatiu.

—Sí; però ja ho he oblidat. Tot ho oblidem, durant el nostre somni entre les flors.

—Oh!, la teva sort és encisadora, exclamà Maia.

—Es la sort de totes les criatures terrestres, quan hom la considera de dalt i de lluny. Fins i tot si no sempre es desperten dins les flors de llur son de mort. Però, no parlem d'això, avui.

—Oh! que sóc feliç, exclamà Maia.

—Llavors, no formules cap prec? demanà l'elf. Que no saps que ets el primer ser que he trobat, i que he de complir el teu desig més ardent?

—Jo? exclamà Maia. Però si no sóc més que una abella. No, és massa felicitat per a mi, no sóc pas mereixedora de tanta bondat.

—Ningú no mereix ço que es bo i bell, digué l'elf. Això ens vé com el sol.

El cor de Maia batia desenfrenadament. Oh!, tenia de feia temps un desig ardent, però no gosava d'expressar-lo. L'elf semblà adonar-se'n, car somrigué de tal manera que era impossible de callar-li res.

—I bé? demanà, apartant sos cabells daurats del seu front pur.

—Voldria aprendre a conèixer els homes, en llur més bell aspecte, s'apressà a dir ardentment la petita Maia; temia de saber que un desig tan considerable no es podria complir.

Però l'elf es redreçà amb apacible gravetat, i una lluisor de seguretat aparegué en sos ulls. Prengué la mà de Maia tremolosa, i digué:

—Vina, envolem-nos junts, el teu desig serà realitzat.

... ..

L'elf, llavors, i la petita Maia, volaren a través de la nit estrellada, arran de les flors deixonides. Quan arribaren sobre el rierol, la imatge blanca de l'elf brillà en l'aigua, com si una estrella la travessés.

Amb quin sentiment de benaurança, la petita Maia, es confiava a aquest ser lleuger i graciós! De bona gana li hauria fet moltes preguntes im-

portants, però no gosava. L'elf sabia portar llur cursa a bona fi; d'això, no en dubtava gens.

Bo i volant junts al llarg d'un passeig d'àlbers, una cosa zumzejà sobre ella, i un papalló fosc, gros i forçut com un ocell, creuà llur camí. L'elf l'interpellà.

—Espera un moment, et prego! li cridà.

Maia fou molt estranyada de veure amb quina pressa el papalló obeí aquesta ordre. El posaren sobre una de les branques de l'alt àlber. Prop d'ells, el fullatge inquiet murmurava sota la lluna, i la vista s'estenia molt lluny sobre el paisatge nocturn. El papalló s'havia posat just a davant de Maia, en plena claror. Aixecava lentament ses ales desplegadas, i tornava a baixar-les pausadament, com si volgués refrescar algú, ventant-lo. Maia veié que unes amples ratlles blau clar, travessaven les seves ales. El seu cap negre apareixia com cobert de vellut fosc, i la seva cara, on lluïen dos ulls negres, semblava coberta d'una màscara misteriosa i estranya. Quina originalitat la dels animals nocturns! Maia s'estremí un xic: li semblava que estava vivint el somni més estrany de la seva vida.

—Sou molt bell en veritat..., digué a l'estranger. Es sentia tota impressionada.

—Qui tens aquí amb tu? demanà el papalló de nit a l'elf.

—Es una abella, respongué. L'he trobada quan he sortit del calze de la meva flor.

El papalló semblava saber el que això implicava, car mirà a Maia, gairebé amb un xic de gelosia i assenyalant-la amb to seriós i pensatiu:

—Feliç criatura, digué baixet.

—Que estariu trist, tal volta? preguntà Maia amb cordialitat.

El papalló mogué el cap.

—Trist no, digué amb tó amical i agraït; i mirà a Maia tan gentilment, que de bona gana Maia hauria fet amistat amb ell. Però el trobava massa gran per això.

L'elf preguntà, llavors, si la rata pinyada ja se n'havia anat a dormir.

—Oh, sí, respongué el papalló. Ja fa estona. Això segurament ho demanes per la teva companya? afegí.

L'elf féu que sí amb el cap, i Maia hauria tingut moltes ganes de saber què era una rata pinyada, però el seu company semblava portar pressa. Tirà endarrera els seus cabells brillants, amb un moviment graciós.

—Es tan curta una nit, digué. Vina, Maia, hem de fer via.

—Vois que et portí un tros de camí? digué el papalló de nit.

L'elf remercià:—Una altra vegada!

—Així no serà mai més pensà Maia mentre volaven més lluny, car a l'alba, l'elf ha de morir.

El papalló de nit romangué en el mateix lloc, i seguí amb els ulls els altres dos, fins que la lluïssor del vestit de l'elf esdevingué més i més petita, i acabà per esvair-se en les llunyanes profunditats blaves. Lentament, després féu alguns passos al voltant de la seva fulla, girà el cap i contemplà ses grans ales fosques i llurs amples ratlles blaves. Aquesta vista el tornà pensatiu.

—Tantes vegades com he sentit a dir que era gris i lleig—pensà—i que el meu vestit no podia comparar-se amb els magnífics abillaments dels papallons de dia. La petita abella no ha vist en mi més que ço que era bell. Després es demanà si potser, tot i així, no estava trist; Maia li havia fet aquesta pregunta.

—No, digué, al fi; en tot cas ja no hoestic ara.

Mentrestant Maia i l'elf volaven a través l'arbreda d'un jardí. Era esplendorós, sota l'esclat velat de la lluna, i cap boca terrestre no és capaç d'expressar-ho. Un aire dolç i embriagador que pujava de la rosada fresca i de les flors adormides, transformava totes les coses, com per art de màgia, en una sortosa benestança de la natura. Els raïms de les acàcies brillaven de frescor, i el roser semblava una petita volta florida tota plena de llumets de color de rosa. Les pàl·lides estrelles blanques del llessamí desprenien una feble claror trista; exhalaven un perfum tan fort que semblaven voler prodigar en aquesta hora tot el que posseïen. Maia se sentia tota torbada, i apretava la mà de l'elf l'esguard radiant del qual brillava de contentament.

—Qui hauria imaginat semblant cosa—digué la petita Maia—qui hauria cregut això possible? Però en aquell moment, veié una cosa que l'apenà sincerament.

—Oh! exclamà. Mira, una estrella ha caigut! I ara camina a l'atzar i no pot tornar a trobar el seu lloc en el cel.

—Es una cuca de llum, digué amb gravetat l'elf.

Llavors, malgrat la seva estranyesa, Maia comprengué, per primera vegada, per què l'elf li semblava tan bó. Mai no reia de la seva ignorància, venia a socórrer les seves pobres idees, quan ella no arribava a desembullar-les.

—Són estranyes bestioles, digué l'elf. Passegen llur pròpia llum a través de la nit tèbia, així

animen la foscor, sota la volta de fullatge espès, on la lluna no penetra, i es troben fàcilment entre elles. Ja faràs coneixença d'una d'elles més tard, quan arribarem als homes.

Maia volgué saber per què.

—Aviat ho sabràs, digué el seu amic.

Mentrestant, havien arribat a una glorieta, completament recoberta de llessamí i xuclamel. Baixaren arran de terra, al costat mateix de la glorieta, d'on sortia un murmuri lleuger. L'elf féu senyal a una cuca de llum:—Vols fer-nos la mercè d'una mica de llum? demanà al petit insecte; hem de passar a través d'aquest fullatge ombriu, per penetrar a l'interior d'aquest bressol de llessamí.

—Però, si la teva lluisor és molt més viva que la meva, digué la cuca de llum.

—Jo també ho trobo, digué Maia, potser només per amagar la seva excitació.

—He d'embolcallar-me en una fulla, continuà l'elf; si no, els homes em veurien i tindrien por. Nosaltres no apareixem als homes més que en llurs somnis.

—Això ja és diferent, digué la cuca de llum. Disposa de mi com vulguis. Faré tot el que pugui. No em farà pas mal aquest gros animal que va amb tu?

L'elf féu que no amb el cap, i la cuca de llum el cregué de seguida.

Després agafà una fulla i s'embolcallà acuradament amb ella, de manera que el seu vestit blanc no transparentava enlloc. Collí llavors una campaneta blava, que trobà entre l'herba i la posà com un casc sobre la seva cabellera lluminosa. Ara no es veia més que la seva cara blanca, tan petita que ningú no hauria pogut descobrir-la. Pregà la cuca de llum de posar-se sobre la seva espatlla, i de cobrir un xic la seva llumeneta d'un cantó amb la seva ala, perquè no li enlluernés els ulls. Prengué, llavors, la mà de Maia, dient:

—Vina, ara, és per aquí que millor ens enfilarem.

La petita Maia pensava en allò que l'elf havia contat abans, i preguntà, mentre pujaven per les tiges d'enfilall.

—Somnien els homes quan dormen?

—No solament quan dormen, sinó que alguna vegada, somnien bo i desperts. Llavors es queden asseguts, lleugerament aclofats, inclinant un poc la testa, i llurs ulls cerquen lluny, com si volguessin veure fins al cel. Llurs somnis són sempre més bells que la vida, per això és en llurs somnis que els apareixem.

Arribat a aquest punt, l'elf posà vivament son dit minúscul sobre els seus llavis, apartà una branca de llessamí florit i empenyé Maia un xic endavant.

—Mira aquí baix, digué baixet. Hi trobaràs ço que has desitjat.

Llavors, la petita abella veié, sentades en un banc en l'ombra, dues criatures humanes. Eren una donzella i un donzell. Ella descansava la testa damunt l'espatlla d'ell, i ell l'enllaçava com si volgués protegir-la. Romanien allí, perfectament tranquils, i miraven en la nit amb els ulls ben oberts. Tot estava tan quiet com si haguessin dormit; s'oïa, només, al lluny, el cant dels grills, i lentament, pausadament, el clar de lluna es desplaçava entre el fullam.

La petita Maia, sorpresa i encantada, esguardà la cara de la donzella. Per més que semblés pàl·lida i trista, hi reflectia, no obstant, una gran benaurança, com una llum misteriosa. Uns cabells daurats, iguals als de l'elf, ombrejaven sos grans ulls, i damunt de sos cabells, reposava la claror celestial de la nit d'estiu. Dels seus llavis rojos, lleugerament entreoberts, s'escapava un respir de malenconia i de felicitat, com si volgués donar tot el que posseïa per la felicitat de l'home sentat al seu costat. Al cap d'un moment, es girà vers ell, atragué contra ella el seu cap i digué alguna cosa que féu nàixer en la cara del donzell un somriure tal, que Maia no hauria pogut imaginar mai que una criatura mortal hagués pogut somriure així; a l'ensem els seus ulls espurnejaven de joia i de força, com si la vasta terra fos tota seva, i com si mals i sofriments quedessin per sempre suprimits del món.

Maia no tingué el desig de saber què contestava a la donzella. El seu cor s'estremia, com si la felicitat que es desprenia d'aquells dos éssers que tenia als seus peus, també li pertanyés.

—Ara, murmurà tremolosa i emocionada, he vist el que els meus ulls no podran veure mai més, de més magnífic. He comprès que és quan els homes s'estimen mútuament, que són més bells.

No sabia pas quant de temps havia romàs, immòbil, submergida en la seva contemplació, darrera les fulles. Quan es girà, la lluisor de la cuca de llum s'havia apagat, i l'elf havia desaparegut.

Llavors albirà per l'obertura de la glorieta, al fons del paisatge, una estreta faixa de llum roja a l'horitzó.

(Trad. MARC FERRER)

ADVOCACIONS IMMORTALS

Volem encoratjar la nostra continuïtat sota el patronatge dels nostres grans homes en glòria. Les tres notes epistolars de Joan Alcover, que reproduïm avui, ens renoven l'exemple de senyoria amical, de superació de les vanitats d'ofici i de profitosa convivència amb què el mestre havia honrat sempre els amics de La Revista.

D'exemples d'aquesta mena podem fer-nos les nostres advocacions immortals. Elles garanteixen totes les noves aportacions amb la sal de la tradició pairal.

A UN POETA REGRACIANT L'OFRENA D'UN LLIBRE

Palma, 3 janer 1914

La flor de l'amistat
en l'ànima es desclou
per beure com un rou
els mots que heu enviat.
La poesia clara
ragi aquest any en Vós
en doll tan abundós
com ha rajat fins ara.

JOAN ALCOVER.

Palma, 6 de juny de 1918.

Sr. D. Miquel Ferrà.

Benvolgut amic: m'escrigué En López-Picó que ell i els companys de LA REVISTA estan disposats a imprimir desseguida el meu llibret.

Li he enviat l'original, dient-li que no voldria que el volum baixés d'un centenar de pàgines (crec que n'hi haurà prou amb els manuscrits remesos, deixant els blancs convenients); i a més que el meu desitj es que V. si vol, dirigeixi l'impressió.

Li prec, doncs, que's prengui aquesta molestia, unificant l'ortografia, imposant la seua pulcritut, i encarregant que m'enviïn una segona prova, després de corregida la primera.

També li agrahiré que'm fassi amb tota llibertat les observacions que se li ocorreixin.

Aquí no hi ha res de nou per ara. La Sinfonica

de Madrid ens proporciona algunes agradabilíssimes vellades.

JOAN ALCOVER I MASPONS.

He vist anunciat un llibre d'En Segarra. ¿Com no n'envien a les llibreries d'aquí?

Palma, 11 de maig de 1919.

Sr. D. Miquel Ferrà.

Benvolgut amic: no deix de fer el degut apreci del premi Fastenrath i de l'unanim acort; lamentant la meua actual insensibilitat per les satisfaccions d'amor propi; i més que el premi mateix m'impessiona la prova d'afecte de V. i els seus companys.

Els correspon amb una forta abraçada son afm.

JOAN ALCOVER I MASPONS.

JOAN CREXELLS

Calia el dolor insospitat, immediat, que trasbalsa, però que pondera, també, les nostres obres de cada dia, perquè la joia del treball dels qui fem LA REVISTA guanyés aquest greu sentit que només pot donar-li el contrast entre el que voldríem que fos i el que som nosaltres mateixos.

Joan Crexells, un dels nostres, un dels més fidels companys de la nostra convivència, ja només ens acompanyarà en el record. Calia aquest dolor súbit perquè no desproporcionés el nostre esforç una excessiva joia confiada.

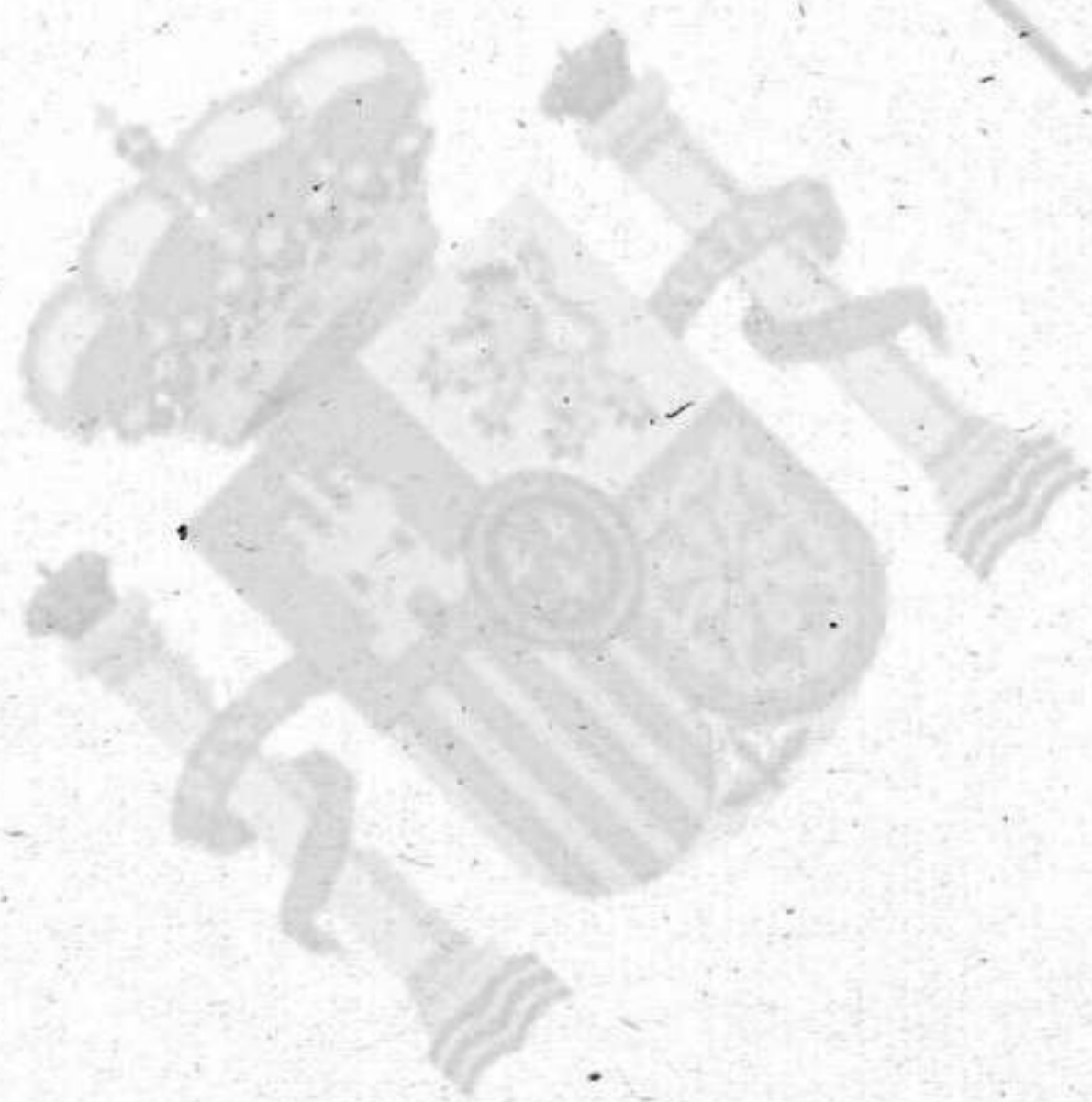
Calia conèixer tot el que perdem amb aquesta juvenesa que la mort ens ha pres, perquè valorem millor la responsabilitat dels qui hem restat.

Joan Crexells: gràvid d'entusiasme i d'honestedat estricta i lúcida davant el que la vida podia exigir-li, ara és més gràvid, punt d'enllà, al nostre davant, de les coses que la seva mort ens exigeix.

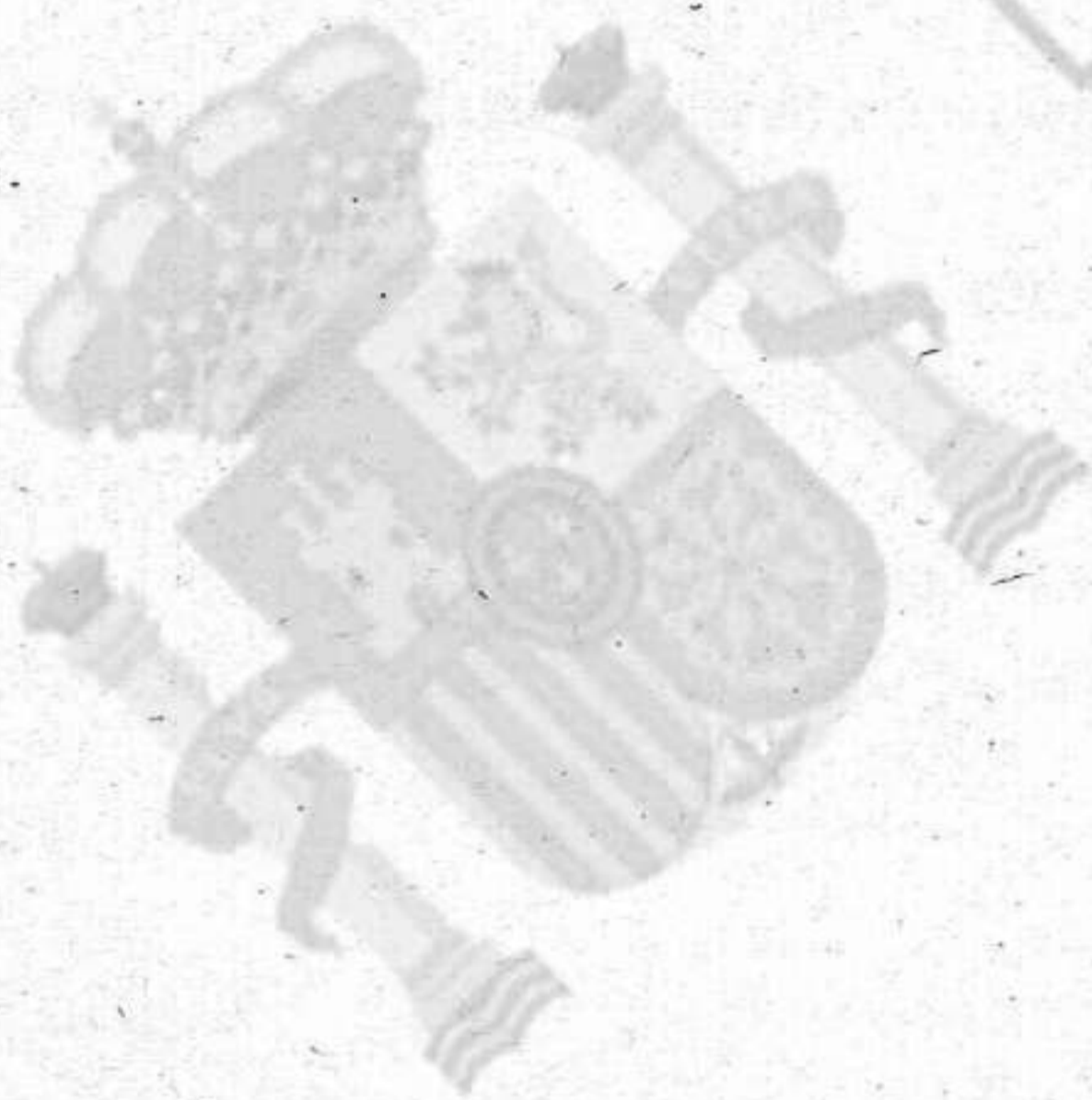
El que millor pot escaure a la seva memòria és la plena acceptació per part nostra d'aquesta simple seriositat responsable.

I N D E X

MINISTERIO
DE CULTURA

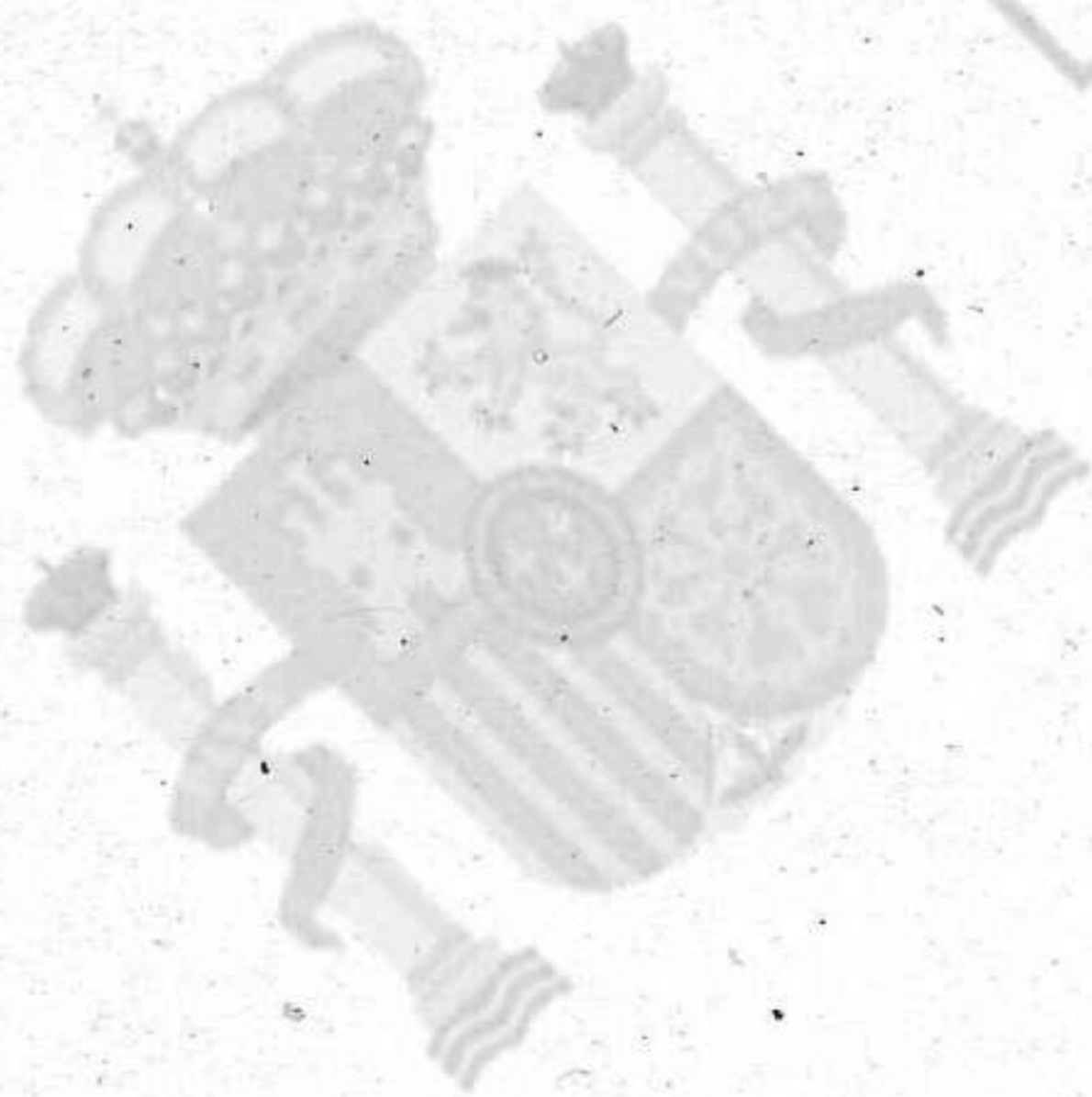
MINISTERIO
DE CULTURA

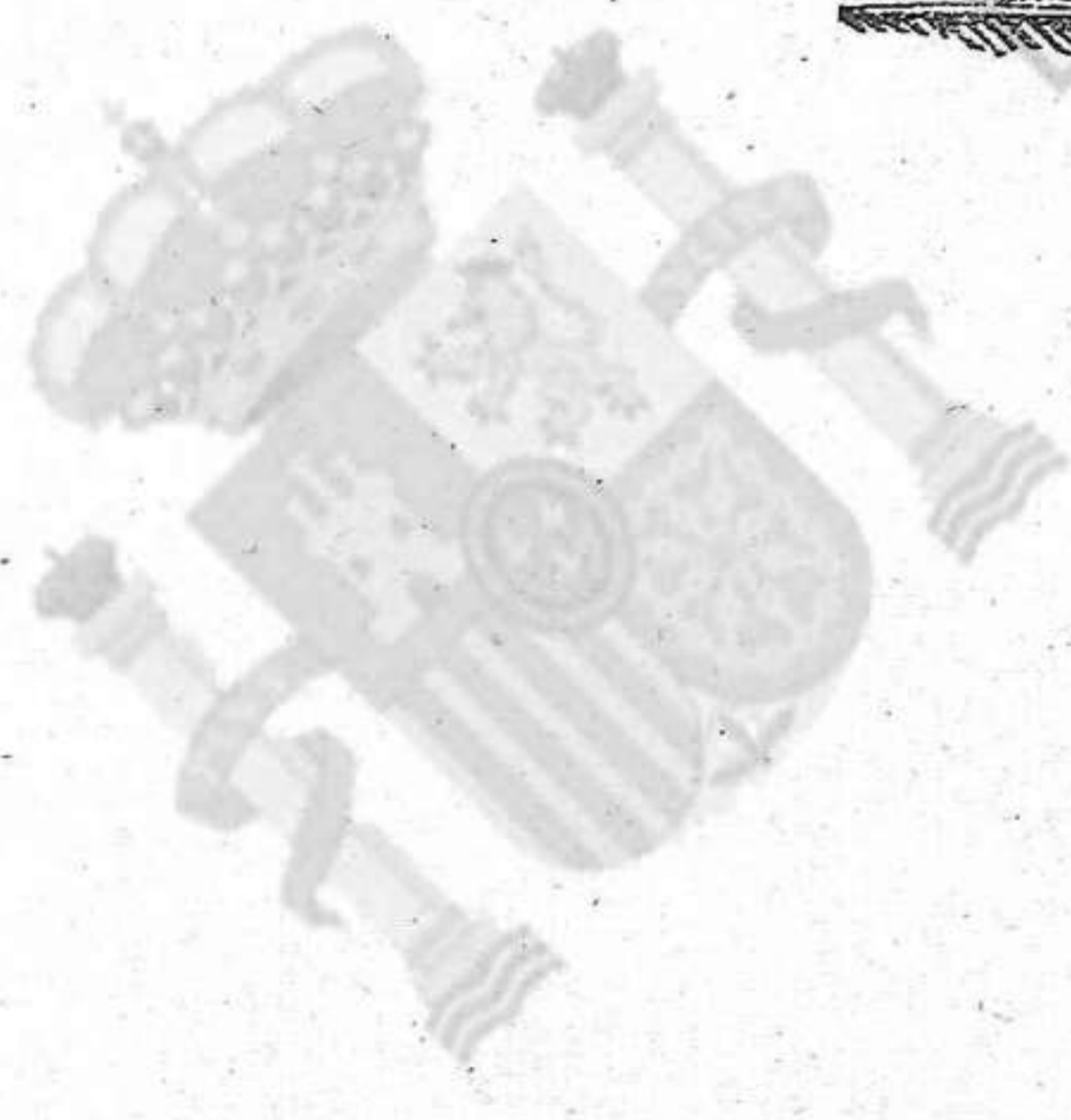
	<u>Pàgs.</u>		<u>Pàgs.</u>
RAMON RUCABADO.—L'ESPLUGA... ..	1	L. NICOLAU D'OLWER.—MITES DE BOCA DE	
JOAQUIM FOLGUERA.—CAPS DE PAPER	2	FAR: Scila i Caribdis... ..	40
JOSEP LLEONART.—DEL POEMA TIZIANEL-LA:		MARIÁ MANENT.—POEMES: Cançó antiga	41
Epíleg a les inscripcions	3	Cançó	41
La cita... ..	5	Diuen: la mar és trista... ..	42
Epitafi de Tizianella... ..	8	OCTAVI SALTOR.—ELEGIA PER A UN EPILEG.	43
J. MILLÁS-RAURELL.—LA LLOTJA	9	CARLES SOLDEVILA.—DE MAURRAS A MUSSO-	
J. M. JUNOY.—* * *	27	LINI.	48
CARLES RIBA.—CORALS DE LA MEDEA D'EU-		JOSEP MARIA DE SAGARRA.—EL COMTE ARNAU.	
RIPIDES:		Poema. Fragments del Cant I	51
Estàsim I	28	MIQUEL LLOR.—L'OMBRA D'EN BATISTA... ..	60
Estàsim II... ..	29	CLEMENTINA ARDERIU.—LA CONFIDENCIA... ..	66
Estàsim III	31	RAFAEL BENET.—RECORDS I CONFESSIONS.	
Estàsim IV	32	Joan Maragall... ..	67
Melodrama de l'èxode	33	ALEXANDRE PLANA.—EL DUBTE... ..	71
J. M. LÓPEZ-PICÓ.—MORALITATS I PRETEX-		A. ESCLASANS.—SISTEMES	73
TOS: Anar als cims.—Solitud de solitud i tot		GUERAU DE LIOST.—VINDICTA... ..	78
és solitud.—Actualitats.—Luigi Tonelli.—Els		JOAN PUIG I FERRATER.—ELS VOLUPTUOSOS.	81
llibres que fan pensar.—Fogueres de Sant Joan.		JOSEP MARIA CAPDEVILA.—LA SATIRA DE LA	
—La presència de Chesterton.—Per tal de fer		FONTAINE CONTRA LULLI... ..	83
memòria.—Estil nou.—Explicació del nostre		J. ESTELRICH.—EL CONFLICTE DE L'ART I	
temps.—Demano més.—Estilística.—Apellacions		LA MORAL	86
a l'heroisme.—Crítica objectiva.—Pobres de		J. V. FOIX.—DIARI DE 1918... ..	88
nosaltres.—No hi ha banalitat sense profit.—		LLETRES ESTRANGERES.	
Sous le soleil de Satan.—Setmana Santa a Se-		M. BONTEPELLI.—EL BON VENT... ..	89
villa.—Bontempelli.—A Eulàlia.— <i>Tres monu-</i>		PAULINA SMITH.—EL DOLOR... ..	92
<i>ments</i> : Poblet, L'Escorial, L'arc de Barà... ..	35	W. BONSELS.—DE MAIA LA ABELLA... ..	101

MINISTERIO
DE CULTURA

MINISTERIO
DE CULTURA

MINISTERIO
DE CULTURA

